

Migrasjon, frihet og utvikling

En migrasjonsstudie av srilankiske kvinner

Av Anniken Cathrina Henriksen

Masteroppgave i samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2010

Migrasjon, frihet og utvikling

En migrasjonsstudie av srilankiske kvinner

Av Anniken Cathrina Henriksen

Masteroppgave i samfunnsgeografi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo

Mai 2010

© Forfatter

År: 2010

Tittel: Migrasjon, frihet og utvikling. En migrasjonsstudie av srilankiske kvinner.

Forfatter: Anniken Cathrina Henriksen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Oslo kopisten. Inkognitogaten, Oslo

Bildet ovenfor ble tatt under feltarbeidet i Sri Lanka.

Forkortelse

BNP	Bruttonasjonalprodukt
CA	Capability approach
CENWOR	Senter for kvinne- og kjønnsforskning i Sri Lanka
GCIM	The Global Commission on International Migration
HDI	Human Development Index
HDR	Human Development Report
MSC	Migrant Service Center
MWA	Migrant Women's Association
NGO	Ikke-statlig organisasjon
NKR	Norske kroner
NWC	National Workers Congress
Qar	Qatar riyals
Rp	Srilankiske rupee
SLBFE	Sri Lanka Bureau of Foreign Employment
TNS	Trans Nasjonale Selskaper
UNDP	United Nations Development Program
U-land	Utviklingsland
USD	Amerikanske dollar
WB	Verdensbanken

Innholdsfortegnelse

1	Innledningskapittel	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Avgrensning	3
1.3	Tematisk aktualitet	4
1.4	Valg av tema.....	5
1.5	Oppgavens oppbygning	6
2	Bakgrunnskapittel.....	9
2.1	Internasjonal migrasjon	9
2.2	En historisk gjennomgang av migrasjonsteorien	10
2.3	Kvinner og migrasjon.....	13
2.4	Migrasjon og remisser	14
2.5	Migrasjon som levekårsstrategi.....	16
2.6	Sri Lanka	17
2.6.1	Migrasjon i Sri Lanka	18
2.6.2	Kvinner og migrasjon	19
3	Teorikapittel	23
3.1	Fremveksten av CA	23
3.2	CAs relevans for oppgaven	24
3.3	CA	25
3.4	Frihet og utvikling	28
3.5	Nussbaum og CA	31
3.6	Likheter og ulikheter mellom Sen og Nussbaum	32
3.7	Kvinner og utvikling	34
3.8	Nussbaums liste.....	36
3.9	Styrker og svakheter ved CA	37
3.9.1	Styrker	37
3.9.2	Svakheter	38
4	Metodekapittel.....	43
4.1	Valg av metode.....	43
4.2	Kvalitativ metode	44
4.2.1	Naturlig generalisering og overførbarhet	45

4.2.2	Forståelse	46
4.3	Informanter	46
4.3.1	Utdanning	47
4.3.2	Urban/rural bakgrunn	47
4.3.3	Etnisitet og religion	48
4.3.4	Kjønn	48
4.3.5	Sivilstatus og alder.....	48
4.3.6	Erfaring.....	49
4.3.7	Med eller uten tilknytning til MSC.....	49
4.4	MSC og SLBFE	49
4.4.1	MSC.....	50
4.4.2	SLBFE	51
4.5	Datainnsamling.....	52
4.5.1	Intervju.....	52
4.5.2	Observasjon	55
4.5.3	Anonymitet	56
4.5.4	Bruk av tolk	56
4.6	Utfordringer og dilemma.....	57
4.7	Kvalitet på data.....	58
5	Analyse.....	65
5.1	Informantene	65
5.1.1	Migranter med tilknytning til MSC	65
5.1.2	Migranter uten tilknytning til MSC	69
5.2	Tematisk inndeling.....	71
5.2.1	Valg	72
5.2.2	Remisser	77
5.2.3	Personlig autonomi	85
5.2.4	Helse	90
5.2.5	Re-migrasjon	92
5.3	Drøfting av resultater	94
5.3.1	Migrasjon og frihet	96
5.3.2	Migrasjon, frihet og utvikling.....	98
5.3.3	Personlige forhold.....	100

5.4 Avslutning	104
6 Avslutningskapittel.....	107
7 Litteraturliste	111
Vedlegg	115

Figur indeks

Kart over Sri Lanka	18
Oversikt over migrantene	61
Oversikt over migrantenes frihet.....	63
Frihet og utvikling	99

1 Innledningskapittel

På 1970-tallet var det flere sosiologer som hevdet at hushjelpenes tid var forbi.¹ Det tradisjonelle husholdet hadde gjennomgått store endringer, og samfunnet var i ferd med å forandre seg som følge av etterkrigstidens skiftende verdisyn, lovreguleringer og likestillingsdebatter. I tillegg til lange arbeidsdager og lav lønn stod hushjelper lavt på den sosiale rangstigen; viljen til å utføre andre menneskers husarbeid avtok. Færre kvinner søkte seg jobb som hushjelp, samtidig som utbredelsen av teknologiske hjelpemidler i hjemmet bidro til å redusere behovet for innleid arbeidskraft. Til en viss grad hadde forskerne rett. Viktige endringer har funnet sted i utformingen og effektiviseringen av det vestlige hushold, og i Norge svant den tradisjonelle hushjelpetiden med norske hushjelper hen i perioden etter andre verdenskrig.² Samtidig tok de feil. Verden har i de siste 30 årene vært vitne til en hyppig internasjonalisering av hushjelpyrket, og i flere land har andelen yrkesaktive hushjelper aldri vært høyere. Hushjelpenes tid er på ingen måte over.

1.1 Tema og problemstilling

I denne oppgaven vil jeg se nærmere på migrasjon for kvinnelige arbeidsmigranter (migranter) i Sri Lanka. Migrantene jeg intervjuet, var alle fattige,³ ufaglærte srilankiske kvinner, tidligere ansatt som hushjelper i Midtøsten.⁴ Oppgaven tar utgangspunkt i returnerte migranternes subjektive opplevelser og gjenfortellinger, og omhandler sirkulær – midlertidig migrasjon; en form for migrasjon hvor migranter migrerer for en kortere periode for deretter, midlertidig eller permanent, å vende tilbake til sitt opprinnelsesland.⁵

Målet for oppgaven er å undersøke om migrasjon har vært med på å fremme frihet, og om en eventuell frihet har bidratt til vedvarende og positiv utvikling for migrantene. I lys av dette vil jeg konsentrere meg om erfaringsgrunnlaget til et utvalg returnerte migranter, og

---

¹ <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1301742.ece> Nedlastet 10.01.2009

² <http://finname.jorgensenweb.net/brochmann> Nedlastet 10.01.2009

³ Med fattigdom mener jeg basisbehovsfattigdom, det vil si et individs vanskeligheter med å dekke basisbehov som mat, klær og bolig. Individet lever et liv preget av usikkerhet og begrensede valgmuligheter (Hesselberg 1994).

⁴ Midtøsten refererer til de seks OCC-landene: Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi-Arabia og De forente arabiske emirater. Til sammen tar de imot over 80 % av Sri Lankas samlede migranter (SLBFE 2006).

⁵ Det land de opprinnelig er statsborger av.

analysere disse opp mot oppgavens fem analytiske tema: valg, remisser, helse, autonomi og re-migrasjon.

Oppgaven kan formuleres i to sentrale problemstillinger:

- Bidrar migrasjon til frihet og utvikling for srilankiske migranter?
- Finnes det forskjell mellom migranter med og migranter uten tilknytning til den srilankiske fagforeningsbevegelsen "Migrant Service Senter" (MSC)?

Det andre formålet med oppgaven er å opprette et rammeverk hvor jeg vil klargjøre min bruk og forståelse av frihetsbegrepet og eventuelle endringer ved dette. For at jeg skal kunne si noe meningsfylt om frihet og utvikling, må begrepene defineres.

Frihet vil i denne oppgaven analyseres innenfor en liberal frihetsforståelse. Denne forståelsen er forankret i individualisme og rasjonalitet, og er knyttet opp til liberalismens forankring i enkeltindividet (Berg 2007). Vanligvis skiller man mellom positiv og negativ frihet. Negativ frihet er fravær av hindringer som for eksempel lover, regler og restriksjoner. Positiv frihet er et individs mulighet til å forme sitt eget liv, dets evne til å realisere seg selv.⁶ Ifølge Amartya Sen omhandler frihetsbegrepet både prosesser som tillater individet å foreta valg og handlinger, i tillegg til de muligheter som individet selv besitter (Sen 1999). For Sen er frihet selve nøkkelen til utvikling. Han snakker om frihet til å foreta handlinger ut ifra egen fri vilje, men også frihet fra å utføre eller bli utsatt for uønskede handlinger (Svendsen 2009).

Utvikling kan defineres på en vid og på en snever måte. En snever forståelse av begrepet fokuserer på økonomisk vekst og mindre inntektsulikheter. En vid definisjon trekker inn sosiale og politiske faktorer som bedre tilgang på for eksempel helse, utdanning, infrastruktur, sosiale rettigheter og ernæring (Ellis 2000). En utvikling kan være både positiv og negativ, men som regel assosieres utvikling med forbedringer, innovasjon og vekst.

Det finnes ulike måter å definere utvikling på. Økonomisk vekst og utvikling blir ofte omtalt som to sider av samme sak, men en slik forståelse blir av mange kritisert for å være for snever (Potter *et al.* 2008). Siden 1990 har "United Nations Development Program" (UNDP) benyttet seg av "Human development index" (HDI), en måleskala for menneskelig utvikling. Mens bruttonasjonalprodukt (BNP) måler verdiskapningen i et land, rangerer HDI landet ut ifra følgende tre kriterier: forventet levealder, utdanning og levestandard (UNDP 2009⁷).

---

⁶ http://folk.uio.no/pfugelli/bokkap/helse_frihet.pdf Nedlastet 15.05.2009

⁷ http://hdr.undp.org/en/statistics/data/hd_map/ Nedlastet 18.05.2009

Dette kan blant annet måles ut ifra befolkningens gjennomsnittlige levealder, utdanningsnivå og BNP pr innbygger. Menneskelig utvikling bidrar ifølge UNDP (2005) til å øke individets valgmuligheter ved å øke deres evne til å handle og påvirke sin egen livssituasjon. Utvikling er derfor både en prosess og et mål i seg selv. For at man skal kunne snakke om en vellykket og bærekraftig utvikling, må det være et vedvarende fenomen som tilfredsstillende individers daglige behov, uten å ødelegge for fremtidige generasjoner og deres behov (UNDP 2009⁸ ⁹ ¹⁰).

I denne oppgaven vil jeg komme inn på koblingene mellom lokal utvikling og globale prosesser sett i sammenheng med migrasjon, frihet og utvikling. Jeg benytter meg av en liberal frihetsforståelse, med utgangspunkt i individets egne tolkninger. Frihet er et vanskelig fenomen å måle. Det er verken objektivt, statisk eller vedvarende, men påvirkes av fortløpende endringer og prosesser i samfunnet. Jeg vil i denne oppgaven vurdere utvikling opp mot helse, utdanning og økonomi, tre viktige faktorer for å vurdere hvordan mennesker har det i ulike land. Selv om dette er en individbasert undersøkelse, ville det være unaturlig å behandle migrantene helt isolert fra husholdet¹¹ de er en del av. Familien er i mange tilfeller med på migrasjonsavgjørelsen, og migrasjonsprosessen kan påvirke forholdene innad i husholdet på både godt og vondt. Kvinnene i denne oppgaven er koner og/eller mødre som først og fremst migrerer med tanke på sine familiers ve og vel.

1.2 Avgrensning

En rekke studier har blitt gjort på kvinner og migrasjon. Mange har tatt for seg overgrep og elendige arbeidsforhold i Midtøsten, der kvinnene i beste fall kan karakteriseres som underbetalte tjenere, og i verste fall moderne husslaver (CENWOR 2000, Dias 1996). Denne oppgaven vil verken komme inn på rekrutteringsprosessen i Sri Lanka eller arbeidsforholdene i Midtøsten. Jeg kommer heller ikke til å ta for meg problematikken rundt de gjenværende familiemedlemmene i Sri Lanka.

Det er vanskelig å måle antallet migranter på verdensbasis, noe som særlig skyldes den

---

⁸ <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/> Nedlastet 6.04.2009

⁹ <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/> Nedlastet 20.04.2009

¹⁰ <http://www.un.org/esa/dsd/index.shtml> Nedlastet 20.08.2009

¹¹ Et hushold defineres av Rakodi (2002) og Bergei (2002) som en person eller gruppe mennesker som bidrar til og får igjen for en felles økonomi. En gruppe mennesker som lever og spiser sammen. I denne oppgaven vil hushold og familie bli benyttet om hverandre.

usikre statistikken som knyttes opp til illegal migrasjon, menneskehandel og mangelfull registrering av migranter. I denne oppgaven benytter jeg meg av den offisielt publiserte migrasjonsstatistikken, men ønsker samtidig å gjøre leseren oppmerksom på at antallet migranter sannsynligvis er høyere enn hva disse tallene antyder.

For å oppnå en mest mulig helhetlig migrasjonsforståelse burde man foreta dyptgående studier på tvers av akademiske tradisjoner. Et økonomisk, sosialt, kulturelt eller kjønnsbasert utgangspunkt vil enkeltvis gjenspeile ulike sider og aspekt ved migrasjonen. Det kan derfor være vanskelig å oppnå et helhetlig bilde ved kun å støtte seg til en enkel disiplin, analyse eller modell (Oishi 2005, Brochmann 1993). Ved å trekke frem frihet og utvikling som hovedkomponenter i analysen har jeg valgt å fokusere på det økonomiske og sosiokulturelle aspektet ved migrasjonen.

I et forsøk på å gi oppgaven nye perspektiver har jeg valgt å intervju en representant for det statlige byrået "Sri Lanka Bureau of Foreign Employment" (SLBFE), Mr. L.K. Ruhunageh, "Deputy General Manager of Foreign Relations", og en representant for fagforeningsbevegelsen MSC, Mr. Gerald Lodwick, "Deputy Secretary General". SLBFE og MSC representerer to ulike sider av migrasjonsproblematikken i Sri Lanka. Den første jobber for staten som aktiv pådriver og tilrettelegger, og den andre arbeider på vegne av migrantenes rettigheter. I den grad andre faktorer virker inn, vil jeg behandle dem gjennom deres indirekte påvirkning.

1.3 Tematisk aktualitet

"Like our boys fight the war in the north for the sake of our country, our women go to the Middle East for the sake of our country" (Amarasuriya 2000:5).

Nye teknologiske innovasjoner og effektivisering av import og eksport av internasjonal arbeidskraft er i dag med på å utfordre vår forståelse av samspillet mellom sted og rom, kjønn og utvikling. Mange av samfunnsendringene blir i dag betraktet som et resultat av store og gjennomgående globale prosesser. Globalisering forstås som tettere kontakt mellom ulike deler av verden gjennom felles økonomiske, teknologiske, politiske og kulturelle prosesser. Globalisering er ingen enkel kraft, men en kvalitativ prosess som innebærer en funksjonell integrasjon av økonomiske aktiviteter, kjennetegnet av en stadig større flyt av varer, tjenester og mennesker på tvers av nasjonale landegrenser. Migrasjon regnes i dag for å være en av de viktigste og mest fremtredende sidene ved dagens globaliseringsprosess (Dicken 2003, Knox

& Marston 2004, Castles & Miller 2009).

Historisk sett har midlertidig migrasjon fått langt mindre oppmerksomhet enn permanent migrasjon. Midlertidig migrasjon forekommer i dag hyppigere enn den permanente, som en følge av blant annet kortvarige studieopphold, arbeidsledighet, krig og humanitære kriser. På 1970-tallet aksepterte flere asiatiske land en midlertidig migrasjonsplan som førte til en enorm forekomst av midlertidige migrasjonstilstrømninger og migrasjonsutstrømninger i Asia. Andelen kvinnelige migranter har siden den tid økt kraftig, og i dag står Filippinene, Indonesia og Sri Lanka for regionens største eksport av kvinnelig arbeidskraft (ILO 2004a). Det er historisk forsket mindre på kvinner enn menn, og litteraturens overrepresentasjon av mannlige migranter har i følge Black (2004) og Morrison (2008) vært med på å ”kjønnsnøytralisere” store deler av den tidlige migrasjonslitteraturen.

Migrasjon gir i dag grobunn for både optimisme og bekymring, noe som særlig kommer til uttrykk i UNDPs ”Human Development Report” (HDR) fra 2009¹² og ”The Global Commission on International Migrations” (GCIM) sluttrapport fra 2005¹³ (Oishi 2005). Ifølge GCIM har ikke det internasjonale samfunnet greid å realisere potensialet eller gripe fatt i utfordringene som er knyttet opp til dagens internasjonale migrasjonstrender. Det er behov for videre studier av migrasjon i form av ny statistikk, forskning og analyser.

1.4 Valg av tema

”Housemaids continue to remain the highest demand among manpower categories of migrant workers” (SLBFE 2006:6).

Dersom du befinner deg i Sri Lanka, vil det være vanskelig å ignorere debatten rundt de 660 000 srilankiske kvinnene som til daglig jobber i husholdninger utenlands (Waldmann 2005, INSTRAW & IOM 2000). Problemer som relateres til denne type migrasjon, er ofte oppe til debatt i media, akademiske forsamlinger og i politikken. ”Midtøstens kvinner” er et betent tema som de fleste vil ha en formening om.

Jeg fattet interesse for migrasjonstematikken allerede i begynnelsen av masterstudiet. De store forskjellene i Asias migrasjonsmønstre forundret meg. På tross av at fattige land i Asia stort sett deler de samme utfordringene som høy arbeidsledighet, fattigdom og lave lønninger, er migrasjonsomfanget i Thailand, Nepal, India og Bangladesh lavt sammenlignet

---

¹² <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/> Nedlastet: 1.04.2009

¹³ <http://www.udi.no/templates/Page.aspx?id=7306> Nedlastet: 20.04.2009

med Sri Lanka.

Interesse for hushjelpsproblematikken vokste frem under mine mange reiser som ung pike til Sri Lanka. De triste avskjeder på flyplassen preget av sorgfylte ansikter, stjalne kyss og stille tårer mellom mødre og barn, koner og ektemenn gjorde inntrykk. Da jeg i 2006 reiste til Sri Lanka for å jobbe for den lokale ikke-statlige organisasjonen (NGO) Sewalanka, fikk jeg fornyet interesse for tematikken. Jeg støtte til stadighet på kvinner som enten hadde jobbet, eller planla å jobbe som hushjelper i Midtøsten. Deres bakgrunn og erfaringer varierte. Noen levde på sultegrensen, mens andre følte at de etter forholdene klarte seg bra. Jeg undret meg over hva som drev disse kvinnene til å forlate sine barn og ektemenn. På tross av gjentakende migrasjoner var det få som i etterkant kunne vise til positive og vedvarende endringer. Migrasjon var for mange en viktig, og i flere tilfeller eneste, levekårsstrategi, men var det en god levekårsstrategi?

Jeg ble inspirert av en tidligere masteroppgave som i 2008 ble skrevet av Kristin Prøitz Narum om polske migranter i Norge.¹⁴ Som Narum ønsket jeg å benytte meg av andre teorier enn de som var å finne i migrasjonslitteraturen. Jeg syntes hennes fokus på frihet og utvikling virket interessant, og valgte å foreta en lignende undersøkelse. Jeg benyttet meg av Sens ”*Capability Approach*” (CA), en individsentrert tilnærming hvor frihet anses som grunnleggende (Svendsen 2009). Jeg ønsker å sette søkelys på dagens migrasjonsproblematikk og håper jeg med denne oppgaven blir i stand til å tilføre leseren nye og spennende kunnskaper.

1.5 Oppgavens oppbygning

Kapittel 2 danner bakteppet for oppgaven. Formålet med kapitlet er å gi en oversikt over diskusjoner, begreper og perspektiver som omfatter internasjonal migrasjon og migranter, for deretter spesifikt å komme inn på Sri Lanka som case. Bakgrunnskapitlet vil gi en detaljert og nødvendig gjennomgang av ulike aspekter ved migrasjonsfenomenet.

I kapittel 3 presenterer jeg teorien jeg har valgt å benytte meg av. Jeg foretar en systematisk gjennomgang av Sens CA og Nussbaums videreutvikling av CA, før jeg avrunder med en kritisk gjennomgang av teorien. Ved hjelp av CA vil jeg i denne oppgaven forsøke å finne ut om migrasjon har bidratt til frihet og utvikling for migrantene.

I kapittel 4 er målet å beskrive forskningsprosessen. Jeg gjør rede for mitt valg av

---

¹⁴ *Migration as freedom: a case study of four polish migrants to Norway* – Kristin Prøitz Narum 2008

kvalitativ metode og casestudie, og gir en detaljert beskrivelse av de metodene jeg benyttet meg av da jeg innsamlet datamaterialet til analysen. Jeg avrunder med å ta for meg både styrker og svakheter ved metoden, og kommenterer utfordringer jeg støtte på underveis i feltarbeidet.

Kapittel 5 utgjør oppgavens analysedel, og jeg vil her legge frem mine empiriske funn og analytiske resultat. Jeg starter med en teoriinformert beskrivelse av datamaterialet, og vil deretter drøfte resultatene opp mot oppgavens to hovedspørsmål. Jeg vil deretter koble frihet eller ufrihet opp mot migrantenes utvikling, for på denne måten å drøfte frihetens betydning for å oppnå en eventuell utvikling.

Kapittel 6 er avslutningskapittelet hvor jeg går igjennom hva jeg har gjort, og i lys av datamaterialet og drøftninger foretatt i analysedelen svarer på oppgavens to problemstillinger.

2 Bakgrunnskapittel

Formålet med dette kapitlet er å gi en bakgrunnsforståelse av migrasjon sett i lys av dagens økonomiske og politiske situasjon. Jeg vil først starte med en generell redegjørelse av internasjonal migrasjon, for deretter å ta for meg Sri Lanka som case. Jeg vil kort redegjøre for den sosiale og politiske situasjonen i Sri Lanka før jeg kommer inn på den aktuelle migrasjonstematikken i landet.

2.1 Internasjonal migrasjon

"Unemployment is the global problem of our times (...)" (Dicken 2003:521).

Migrasjon er et romlig fenomen som finner sted når mennesker beveger seg, frivillig eller ufrivillig, fra ett geografisk område til et annet (Hammar *et al.* 1997). Migrasjon er å anse som en integrert del av dagens globaliseringsprosess og strekker seg på tvers av nasjonale landegrenser til nesten alle verdenshjørner (Oishi 2005). Mennesker har migrert siden tidenes morgen og "flytting over landegrenser" er på ingen måte noe nytt og moderne. Årsaken til at mennesker flytter på seg, er mange og påvirkes av elementer som blant annet arbeidsledighet, økonomisk eller demografisk utvikling, fattigdom, handel, integrering og sikkerhet (Brochmann 2006).

Migrasjon er på mange måter med på å fremme utvikling, og anses som en integrert del av dagens globale utviklingsprosess. De siste tiårene har migrasjon gjennomgått store endringer i både sammensetning, hyppighet og kontekst. For mange land i Sør er migrasjon en viktig strategi i kampen for utvikling og fattigdomsbekjempelse, og stadig flere mennesker reiser årlig utenlands på søken etter arbeid for å forsørge seg og sine.¹⁵ Sør omtales ofte som utviklingsland (u-land), forstått som land med en svak og ensidig utviklet økonomi, hvor majoriteten av befolkningen lever under mangelfulle sosiale og økonomiske forhold. I denne oppgaven benyttes Sør som en fellesbetegnelse på fattige land i Asia. Det er på ingen måte et homogent eller statisk begrep, og som en geografisk beskrivelse vil den derfor være misvisende. I mange tilfeller er det allikevel nødvendig å benytte seg av slike overordnede kategorier med tanke på forskerens operative og analytiske formål. Det er dermed viktig at

---

¹⁵ <http://www.unfpa.org/pds/migration.html> Nedlastet 03.06.2009

man som forsker forholder seg kritisk til begrepsbruken igjennom hele studien, og at hensikten bak en slik generalisering fortløpende blir vurdert (Cloke & Johnston 2005, Johannessen mfl 2009) ¹⁶

Migrasjon er et omfattende begrep som inkluderer innvandring og utvandring, frivillig og ufrivillig, lovlig og ulovlig migrasjon. Oishi (2005) klassifiserer ut over det migrasjon inn i fire overordnede kategorier: permanent, sirkulær, udokumentert og tvungen migrasjon. Ifølge Verdensbanken (WB 2008) domineres dagens migrasjon av frivillig bevegelse, det vil si migrasjon som er forankret i økonomiske insentiv (UDI 2006).

En migrant er en person som bosetter seg i et annet land enn det landet han eller hun opprinnelig er statsborger av, for en kortere eller lengre periode, som regel fra ett år og utover.¹⁷ (UDI 2006, WB 2008, Martin *et al.* 2006) Siden 1960 har antallet migranter på verdensbasis nesten tredoblet seg fra 75 millioner til nesten 200 millioner.¹⁸ Halvparten av disse er kvinner²⁰ (CEDAW 2005, Oishi 2005). Migrasjon for arbeid er en av de viktigste årsakene bak dagens folkevandring over landegrensene. Migranter som migrerer for arbeid, omtales som arbeidsmigranter eller fremmedarbeidere.²² Pr definisjon er en arbeidsmigrant et individ som, for en kortere eller lengre periode, arbeider utenfor det land han/hun opprinnelig er statsborger av. Arbeidsmigranter omfatter kvinner og menn som er ansatt, skal ansettes eller har vært ansatt i et lønnet yrke (UN 1990, Oishi 2005, Carling 1996). I 2000 regnet man med at 86 millioner av verdens 170 millioner migranter var økonomisk aktive fremmedarbeidere. 25 millioner av disse befant seg i Asia.²³ (CEDAW 2005, ILO 2004b)

2.2 En historisk gjennomgang av migrasjonsteorien

Det finnes ingen helhetlig enkeltteori om migrasjon. Migrasjonslitteraturen er preget av et mangfold teorier som tar utgangspunkt i ulike tilnærminger og forståelser av verden. På grunn

---

¹⁶ http://www.skolenettet.no/moduler/templates/Module_QA.aspx?id=16652&epslanguage=NO Nedlastet: 22.10.2009

¹⁷ [http://hvorhenderdet.nupi.no/Ordforklaringer/\(w\)/10637](http://hvorhenderdet.nupi.no/Ordforklaringer/(w)/10637) Nedlastet: 22.10.2009

¹⁸ http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/rapporter_planer/rapporter/2006/migrasjon-og-utvikling.html?id=106624
Nedlastet: 05.04.2010

²⁰ <http://arbeiderpartiet.no/Aktuelt/Kommentarer/Globaliseringens-tapere> Nedlastet: 05.04.2009

²² Fremmedarbeider blir i liten grad brukt om arbeidsmigranter i Norge og Europa. I denne oppgaven vil imidlertid betegnelsen være passende; det har aldri vært meningen at srilankiske migranter i Midtøsten skal integreres eller ta del i samfunnet.

²³ http://www.fn.no:8080/layout/set/print/ilo_informasjon/magasinet_arbeidsliv/2007/arbeidsliv_nr_1_2007/arbeidsmigrasjon
Nedlastet 28.05.2009

av manglende konsensus vil det derfor være viktig å benytte seg av teorier som er tilpasset den analysen man ønsker å gjennomføre (Massey *et al.* 2005, Bretell & Hollifield 2000, Brochmann 2006).

Migrasjon er et historisk fenomen forankret i epoker av sosiale og økonomiske kontekster. Migrasjonslitteraturens klassiske teorier er først og fremst situasjonsbetinget og historisk forankret. Disse teoriene kritiseres for sin manglende fleksibilitet og vedvarende forankring i fortiden. Klassiske migrasjonsteorier betegnes som *ad hoc*, og er derfor dårlig egnet som forklaringsmodeller for nyutviklede prosesser og endringer i samfunnet.

Migrasjonslitteraturens såkalte ahistoriske teorier, kjennetegnet ved sin tidløse og strukturløse forankring, høster på sin side kritikk for sitt utilstrekkelige og vide utgangspunkt. Disse teoriene mangler historisk forankring, og behandler migrasjon som et universelt og statisk fenomen. I virkeligheten varierer migrasjon i både omfang, hyppighet og sammensetning, og forskjellene er store mellom ulike byer, stater og regioner (Massey *et al.* 2005).

Migrasjon har igjennom historien blitt sett på som et naturlig valg, påvirket av økonomiske ulikheter og utvikling. Denne oppfatningen anser migrasjon for å være et fornuftig og rasjonelt valg, og identifiserer migranter som *homo economicus*, rasjonelle aktører som handler ut ifra egen nyttemaksimering. De siste 20 årene har en fornyet interesse vært med på å utfordre det økonomiske hegemoni som tidligere gjennomsyret store deler av migrasjonslitteraturen. Studier, alternative teorier, ideer og hypoteser har medvirket til en endret oppfatning ved at økonomiske premisser ikke lenger anses for å være den absolutte og viktigste drivkraften bak prosessen (Massey *et al.* 2005).

En av migrasjonslitteraturens forhenværende ledende teorier er den klassiske ”push-pull-modellen”. Denne teorien anser internasjonal migrasjon som et resultat av globale markedskrefter og sosioøkonomiske kontekster. Avsender og mottakerlandets ”push-pull-faktorer” er her selve katalysatoren bak prosessen, og påvirker migrantens avgjørelse om å migrere. Push-faktorer forstås som avsenderlandets strukturelle pådrivende faktorer som for eksempel fattigdom, arbeidsledighet og tilrettelegging. Pull-faktorer forstås som mottakerlandets tiltrekkende faktorer sett i lys av etterspørsel, lønninger og behov. Teorien kritiseres for sin forenklete økonomiske forankring, og har i stor grad blitt erstattet av mer sosiologiske og nyanserte teorier (Massey *et al.* 2005, Brochmann 2006).

Teorier som la til rette for å analysere migrasjon ut ifra migranternes individuelle erfaringer, ble på 1980-tallet utfordret av det teoretiske paradigmet ”New School of

Migration”. Ifølge denne teorien avgjøres migrasjonsspørsmålet av husholdet i plenum. Husholdet anses derfor for å være den eneste riktige analyseenhet. Teorien vektlegger avsenderlandets pådrivende faktorer og betrakter migrasjon som en husholdsstrategi for risikospredning (Massey *et al.* 2005).

Behovsdreven migrasjon vektlegger mottakerlandets tiltrekkende faktorer. Teorien konsentrerer seg i liten grad om avsenderlandet og migranten som aktør. Teorien bygger på ”Dual Labour Market Theory”, som anser dagens migrasjonsutvikling for å være et resultat av Nords voksende markedsetterspørsmål, og en konsekvens av den stigende arbeidsmarkedsdynamikken mellom stater i Nord og Sør. Teorien kritiseres for å besitte imperialistiske holdninger ved at den ifølge kritikerne reduserer stater i Sør til simple arbeidskraftsreservoarer, tilgjengelige for stater i Nord (Bash *et al.* 1994, Massey *et al.* 2005). Nord defineres i denne oppgaven som industrielle og utviklede stater, samt de rike oljeeksporterende statene i Midtøsten.

Studier indikerer at migranter fra samme avsenderland har en tilbøyelighet til å velge samme destinasjonsmål eller område når de migrerer utenlands. Nettverksteorien analyserer migrasjon ut ifra migrantens familie og bekjentskapskrets. Ifølge nettverksteorien vil nettverket påvirke en migrants valg av bestemmelsessted. Ved å benytte seg av andres erfaringer vil en uerfaren migrant kunne dra nytte av andres kunnskap og erfaringer, noe som kan bidra til å gjøre migrasjonsprosessen både tryggere og mer effektiv. Det er ikke uvanlig at migranter rekrutteres igjennom nettverk i Midtøsten, og ved å benytte seg av en slik fremgangsmåte unngår de høye rekrutteringsavgifter og byråkratiske prosesser.

Den institusjonelle teorien vektlegger avsender- og mottakerlandets institusjonelle tilrettelegging. Tilrettelegging i form av statlige og private treningskurs, rekrutteringsbyråer og offentlige kontorer i både avsender- og mottakerland trekkes frem som viktige midler for å stimulere og sikre migrasjon internasjonalt.

Som følge av tidligere teoriers utilstrekkelighet og mangler har nye teorier og hypoteser vokst frem. Migrasjonsteoriene er fragmenterte med få eller ikke eksisterende koblinger, og dette skyldes at de er utviklet uavhengig av hverandre. Det er viktig å benytte seg av rett teori til rett formål, da informasjonen som innhentes, vil stå i samsvar med teorien som benyttes.

2.3 Kvinner og migrasjon

Kvinner har migrert selvstendig igjennom store deler av historien. Allerede på 1800-tallet konkluderte E.G. Ravenstein med at kvinner hadde en langt sterkere tilbøyelighet til å migrere enn menn (Trent *et al.* 2008). Forskjellen lå imidlertid i at kvinner stort sett migrerte over kortere strekninger, mens menn dominerte over lengre distanser. Denne tendensen endret seg på 1960-tallet da stadig flere kvinner tok til å migrere på tvers av nasjonale landegrensler; en trend som de siste 30 årene har påvirket den internasjonale migrasjonen både kvalitativt og kvantitativt (Trent *et al.* 2008, Brochmann 1993). I dag står kvinner for halvparten av verdens internasjonale migranter, og i enkelte land er den kvinnelige andelen langt høyere enn den mannlige. Kvinnenes stadig mer fremtredende plassering i det internasjonale migrasjonsbildet har iblant blitt omtalt som en pågående ”feminiseringsprosess” (Morrison 2008). Den tilsynelatende feminiseringen er uløselig knyttet til den økende etterspørselen i kvinnedominerte servicesektorer. Majoriteten av migrantene som er ansatt i den globale omsorgssektoren, er kvinner. De ansettes ved sykehus eller i private hjem som hushjelper, kokker eller barnepassere (Martin *et al.* 2006). Hushjelpindustrien er i dag å regne som en av servicesektorene som tydeligst illustrerer kvinnenes inntog i det internasjonale migrasjonsbildet (CENWOR 2000, Dias 1996, UNDP 2009).

I Sør er det gjerne mannen som har ansvaret for husholdets økonomi. Kvinners identitet er i stor grad formet rundt kvinnen som mor, kone, datter og søster, hvis plikter er forbeholdt hjemmet. Når en kvinne migrerer for å arbeide, forandrer kjønnsstrukturene seg. Hun blir en viktig økonomisk bidragsyter og remissene²⁵ hun sender hjem, blir for mange hushold den største og i mange tilfeller eneste inntektskilden.

Kvinner anses for å være en mer pålitelig kilde til remittering²⁶ enn menn. Hver måned sender kvinnene hjem remisser til sine ektemenn, penger som er ment til å forsørge familien, nedbetale gjeld og bedre familiens levekår. I de tilfellene hvor remissene brukes konstruktivt, investeres disse ofte i hus, eiendom og barns utdanning (Martin *et al.* 2006). Under arbeidsoppholdet dekkes som regel kvinnenes kost og losji av arbeidsgiveren. Lønningene til en hushjelp vil variere etter hennes nasjonalitet. I 2009 kunne en filippinsk hushjelp i Qatar tjene mellom 1500 og 1800 Qatar riyals (Qar) i måneden, noe som utgjorde mellom 2200 og 2700 norske kroner (NKR). Til sammenligning tjente en srilankisk hushjelp mellom 800 og

---

²⁵ Remisser forstås som pengene en person som jobber utenlands, sender hjem til sin familie i avsenderlandet (Carling *et al.* 2007, Martin *et al.* 2006). I denne oppgaven vil jeg kun ta for meg remisser som overføres fra Midtøsten til Sri Lanka.

²⁶ Remittering er selve overføringen av remisser fra avsender til mottaker.

1200 Qar,²⁷ et sted mellom 1200 og 1800 NKR.²⁸ Dette skyldes blant annet at srilankiske hushjelper konkurrerer med kvinner fra andre land som til sammenligning har lengre erfaring og er mer kyndige. I tillegg er etterspørselen etter ”lyshudede” hushjelper i Midtøsten større enn etterspørselen etter ”mørkhudede” hushjelper. Det er status å ansette hushjelper som er lyse i huden; de anses både for å være lettere å ha med å gjøre og være mer renslige (Mr. Lodwick MSC 2008).

2.4 Migrasjon og remisser

”In case of unskilled workers who migrate to escape unemployment, remittances are likely to prove an even clearer net gain to the developing country” (Maimbo & Ratha 2005:32).

Internasjonale migranternes samlede overføringer av remisser er i dag en av u-landenes viktigste kilder til utenlandsk valuta. På 1990-tallet utgjorde de offisielt registrerte remissene til u-land nesten 80 milliarder amerikanske dollar (USD). I 2004 hadde remissetilstrømningene økt til totale 125,8 milliarder USD, og i 2008 utgjorde de til sammen hele 240 milliarder USD. Dagens registrerte remisser utgjør alene nesten tre ganger så mye som den offisielle utviklingshjelpen (Maimbo & Ratha 2005, UDI 2006, WB 2008).

Det er knyttet stor usikkerhet til den offisielle statistikken som i dag benyttes. Ikke alle remisser overføres og registreres via offisielle instanser. Overføringer som sendes igjennom uformelle betalingsoverføringssystemer som hawala,²⁹ antas å være svært store. Det er heller ikke uvanlig at migranter frakter med seg oppsparte midler i kofferten når de returnerer hjem til sitt opprinnelsesland. Tall som knyttes opp til denne type overføringer, er uoversiktlige og usikre, og vil derfor ikke være medregnet i den offisielle statistikken jeg opererer med i denne oppgaven. I tillegg er remisser så mye mer enn økonomiske transaksjoner og penger på bok. Dersom overføringer som mat, klær, smykker, gaver og lignende varer hadde blitt tatt med i verdiberegningen, ville u-landenes samlede remisser i 2004 ha nærmet seg 150 milliarder USD; 24,2 milliarder mer enn det som ble registrert samme år (Dicken 2003, Maimbo & Ratha 2005). Internasjonale bestrebelser på å nedkjempe hvitvasking av penger og den

---

²⁷ <http://www.liveworkexplore.com/qatar/residents/residents/setting-up-home/domestic-help> Nedlastet: 10.05.2009

²⁸ Regnet ut ifra Nordeas valutakurs per 22. januar 2010.

²⁹ Hawala er en betegnelse på en metode eller et system for overføring av verdier og/eller betalingsformidling mellom ulike land. Hawalasytem har i stor grad blitt benyttet av migranter for å overføre penger til familiemedlemmer i hjemlandet. Systemet benyttes som oftest i tilfeller der betalingsmottaker ikke bor i et land med et normalt fungerende bankvesen, eller hvor overføringen av valuta er forbundet med andre former for problemer og restriksjoner. Hawala er langt billigere enn Western Union og American Express.

<http://www.allbusiness.com/crime-law-enforcement-corrections/criminal-offenses-misc/12915295-1.html>
Nedlastet: 12.03.2010

senere tids bekjempelse av finansieringen av terror har påvirket migranters remitteringsmuligheter gjennom uformelle nettverk. På tross av høye gebyrer velger stadig flere å remittere via offisielle banksystemer, og i dag overføres halvparten av verdens offisielle remisser via formelle banksystemer.³⁰ Remittering er en virksomhet som med årene har utviklet seg til å bli en meget lukrativ gjeskjeft for bankindustrien. Gebyrer øremerket utenlandske remisser ble i 2001 estimert til nærmere 12 milliarder USD. Bankomkostningene utgjorde mellom 9,5 og 20 % av det samlede beløpet som ble remittert dette året (Maimbo & Ratha 2005). De høye kostnadene skyldes først og fremst fastsatte gebyrer og det lave beløpet på summene som overføres. En gjennomsnittlig migrant vil som regel remittere under 200 USD i måneden.

Remisser er enormt viktige for migranten, hennes familie og lokalsamfunnet de er del av. Pengene er med på å øke husholdets konsumnivå og tilrettelegger for helse- og utdanningstilbud for dets medlemmer. Remissene er også en betydningsfull kilde til kapital for avsenderlandet nasjonalt (IOM 2005, Martin *et al.* 2006). Beløpene som årlig remitteres, står for en betydelig andel av Sørs totale eksportfortjenester, og remissene bidrar i tillegg til å stimulere landenes BNP. De siste tiårene har remissene vist en bemerkelsesverdig stabilitet, og stadig flere land i Sør benytter seg av forventede remissetilstrømninger som lånesikkerhet. Dette har ført til langt bedre lånebetingelser enn hva som ellers ville ha vært tilfellet. Remisser er på ingen måte uberørt av dramatiske endringer i verdensøkonomien eller mottakerland, men sammenlignet med andre kapitaltilstrømninger er remisser en langt mer stabil og pålitelig kilde til kapital og lånesikkerhet (Maimbo & Ratha 2005, Martin *et al.* 2006).

Remisser har frem til i dag vært et av de minst kontroversielle aspektene ved migrasjonsdebatten. Debattene har først og fremst omhandlet illegale og korruperte rekrutteringsmetoder, uverdige arbeidsforhold, manglende rettigheter og overgrep, samt sosiale problemer tilknyttet gjenværende familiemedlemmer i avsenderlandet (Maimbo&Ratha 2005).

---

³⁰ Formelle banksystemer henviser til offisielle og anerkjent bankvesen.

2.5 Migrasjon som levekårsstrategi

Migrasjon blir i økende grad ansett som en bidragsyter til utvikling, og anses for å være en viktig levekårsstrategi for mange land i Sør.³¹ Et hushold baserer seg på ulike levekårsstrategier. Disse velges ut ifra de ressurser husholdet har opparbeidet seg eller som ligger til rette (Rakodi 2002). Disse ressursene omtales som menneskelig, sosial, fysisk, finansiell og naturlig kapital. Menneskelig kapital refererer til den ressurs enkeltindividet i et hushold utgjør, både kvalitativt og kvantitativt. Dette gjelder alt fra antall medlemmer i husstanden, utdannelsesbakgrunn, ferdigheter, kompetanse og helsetilstand. Sosial kapital dreier seg først og fremst om det sosiale nettverket som et hushold kan søke støtte og hjelp ifra. Fysisk kapital utgjør grunnleggende infrastruktur som vann, energi, bosted, fremkomstmiddel og produksjonsutstyr. Finansiell kapital gjelder hovedsakelig oppsparte finansielle midler, kreditt hos den lokale matbutikken og remisser som mottas fra utlandet. Den naturlige kapitalen består på sin side av eiendom og naturlige ressurser (Rakodi 2002).

Migrasjon som levekårsstrategi baserer seg først og fremst på menneskelig og sosial kapital. Kvinnen utgjør den menneskelige kapitalen ved arbeidsmigrasjon. Det er først og fremst kvinnens helsetilstand som er viktig, da utdanning ikke er en nødvendig forutsetning for arbeidsgivere i Midtøsten. Kvinnene blir som regel kurset av statlige eller private byråer før de ankommer vertslandet, og vil få videre opplæring og veiledning av arbeidsgiver ved ankomst.³² Religion kan også spille inn på en migrants menneskelige kapital. Islam er den grunnleggende trosretning i Midtøsten, og mange arbeidsgivere krever eller foretrekker en hushjelp som deler deres livssyn. En muslimsk hushjelp vil i mange tilfeller bli behandlet med større respekt grunnet religiøs anerkjennelse og felles verdier (Gunatilleke 1991). Ved migrasjon er den sosiale kapitalen for et hushold i mange tilfeller helt avgjørende. Flere migranter reiser via uoffisielle kanaler hvor venner, familie eller bekjente som allerede jobber i Midtøsten, fungerer som en kontakts- og rekrutteringsplattform. Et godt sosialt nettverk bidrar til å fremme eventuelle jobbmuligheter ved å kanalisere jobbtillbud som finnes i utlandet tilbake til potensielle migranter i for eksempel Sri Lanka (Gunatilleke 1991).

---

³¹ <http://www.unfpa.org/pds/migration.html> Nedlastet: 06.08.2009

³² <http://www.scalabrini.asn.au/atlas/srilanka99.htm> Nedlastet: 10.12.2008

2.6 Sri Lanka

Sri Lanka er en demokratisk sosialistisk republikk befolket av etniske folkegrupper med ulike religions og kaste - tilhørighet (Hollup & Stokke 1997). Landet har siden 1983 vært preget av væpnede kamper, og den tidligere borgerkrigen har sin bakgrunn i landets etniske motsetninger³³. Majoriteten av befolkningen er singalesere, og utgjør 74 % . De fleste er buddhister. Den nest største folkegruppen er tamiler, og blant tamilene er hinduismen mest utbredt. Til sammen utgjør de 18 % av befolkningen. Når det gjelder etnisitet og religion blir Sri Lanka stort sett forbundet med singalesiske buddhister og tamilske hinduister, men det er også befolket av minoriteter av andre folkegrupper og religioner. Åtte % er kristne, og åtte % er muslimer. Det etniske mindretallet utenom tamilene består av maurere, som er muslimer, og burghere, som er kristne (Hollup & Stokke 1997). Før i tiden var det vanlig å skille mellom lavlandssingalesere og singalesere fra det sentrale høylandet, men etter at regjeringen gikk inn for å fremme en felles singalesisk - buddhistisk nasjonalitet, mistet skillet sin betydning. Det finnes klasseskiller mellom de ulike gruppene, og selv om det er mindre tydelig hos den singalesiske gruppen, er landets sosiale strukturer fortsatt preget av et kastesystem. Disse sosiale forskjellene må ses i sammenheng med fattigdomsproblematikken i Sri Lanka (Hollup & Stokke 1997)

I lavlandet deler man inn i fire kaster. Den øverste og den største kasten er ”the goyigamas”. De er jordeierkasten. Den andre er ”karava”, og omtales som fiskerkasten, og den tredje er ”salagama”, som blir omtalt som kanelskrellere. Medlemmene av den laveste kasten anses for å være mindre betydelige og omfatter blant annet tiggere (Norheim 2008).

Det er store regionale forskjeller forbundet med stedstilhørighet og fattigdom. Sammenlignet med de urbane områdene i Sri Lanka er fattigdommen størst i de rurale strøkene. Fattigdommen er særlig dominerende i den uformelle sektoren som fiske, håndverksyrker og jordbruk, og mange fattige lever på det de til dagelig klarer å selge på markedet.³⁴

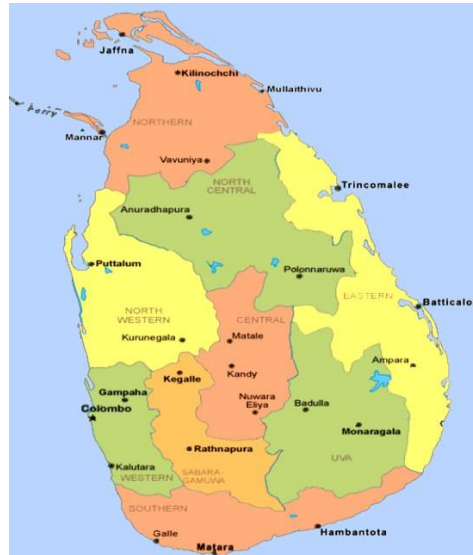
Det hevdes at kvinner i Sri Lanka har flere muligheter som følge av en bedre posisjon i samfunnet sammenlignet med kvinner i andre u-land. Selv om dette skulle være tilfellet betyr ikke det nødvendigvis at kvinnene ikke blir diskriminert på viktige områder i livet.³⁵ Fattige

³³ <http://www.dagsavisen.no/utenriks/article394795.ece> Nedlastet: 10.12.2008

³⁴ <http://siteresources.worldbank.org/INTSRILANKA/Resources/MDG-Ch2.pdf> Nedlastet: 15.01.2010

³⁵ <http://www.adb.org/Documents/Reports/CGA/CGA-Women-SriLanka.pdf> Nedlastet: 02.02.2010

kvinner jobber som regel i den uformelle sektoren, og selv om de i teorien har de samme helse- og utdanningsmuligheter som menn, kan den praktiske tilgangen være begrenset (Mr. Lodwick 2008 MSC, Hollup & Stokke 1997).

Kart over Sri Lanka

2.6.1 Migrasjon i Sri Lanka

"First and main reason is poverty, why all people migrate, going abroad for employment" (Mr. Lodwick MSC 2008).

Etter den eksplosive økningen i oljepriser på 1970-tallet opplevde oljeeksporterende arabiske nasjonalstater en enorm økonomisk vekst som bidro til en styrket nasjonaløkonomi, forbedret levestandard og økt velstand for store deler av befolkningen i Midtøsten (Brochmann 1993, Pécoud & Guchteneire 2007). Middelklassen vokste betraktelig, og det oppstod et økt behov for manuell arbeidskraft der særlig etterspørselen etter hushjelper var stor. Etterspørselen etter billige og ufaglærte arbeidere var enorm, noe som i vesentlig grad førte til at mange srilankiske kvinner tok på seg den økonomiske byrden gjennom å migrere (Waldmann 2005, INSTRAW & IOM 2000).

Migrasjon er på ingen måte et nytt fenomen i Sri Lanka, men har de siste 30 årene gjennomgått omfattende endringer. Før 1977 var migrasjon preget av en betydelig kunnskapsflukt. Majoriteten av dem som migrerte, var høyt utdannede, profesjonelle og faglærte mennesker som av økonomiske årsaker utvandret på permanent basis til Europa, USA, Australia og Singapore. På denne tiden var Sri Lanka preget av høy arbeidsledighet,

strenge import- og eksportreguleringer, og en økende politisk ustabilitet som følge av interne motsetninger mellom de to største etniske folkegruppene i landet.

Et skifte i migrasjonstrenden oppstod da Sri Lanka, som tradisjonelt sett er bygd opp rundt agrikultur, i 1977 liberaliserte sin handelsøkonomi. Liberaliseringen brakte med seg sosiale og strukturelle endringer som kom til uttrykk i en økende mobilitet av mennesker, varer og arbeidskraft. Migrasjon etter 1977 var preget av en kraftig utvandring av ufaglærte, lavt utdannede mennesker som tidligere arbeidet i den uformelle sektoren. Disse migrerte i første rekke til Midtøsten over en kortere eller lengre periode. Etter hvert fikk kvinnene en stadig mer dominerende posisjon som migranter, og i dag står de for over halvparten av migrasjonspopulasjonen i Sri Lanka (Gunatilleke 1991, SLBFE 2006).

Borgerkrigen har både direkte og indirekte vært en pådriver for landets migrasjonsutvikling. Krigen har bidratt til å begrense mobiliteten innad i landet, samtidig som den har hindret mennesker fra å pendle og jobbe i visse deler av landet. Den økende ustabiliteten har også påvirket landets økonomiske utvikling ved at utenlandske investorer og Trans Nasjonale Selskaper (TNS) i mindre grad har investert og lokalisert sin produksjon til Sri Lanka. Som en følge av omlokalisering og utflagging har mange mistet jobbene sine. Fra å være et urbant fenomen gjennomsyrrer migrasjon i dag nesten alle samfunnslag. For mange har dette blitt en helt avgjørende, om ikke eneste, mulighet til å forsørge seg selv og sine familier (Kottegoda 2004, Mr.Lodwick MSC 2008). Det er samtidig viktig å merke seg at ikke alle migrerer som en følge av økonomisk nødvendighet. Det finnes de som migrerer for å forbedre sine allerede anstendige levekår, eller som migrerer for å sikre sine barn en god utdanning. Det finnes også de som av ulike årsaker ønsker å komme seg vekk fra familien, og de som av egen vilje ønsker å reise og oppleve verden på egen hånd.

2.6.2 Kvinner og migrasjon

"To a vast majority of migrant workers who happen to be from humble homes and are debt-ridden, with none to look up to and little or nothing to look forward to, the Dinar, Riyal and the Dirham seem to spell out the abracadabra for redemption of a better life" (Jayasundere 2006:6).

Kvinner har lenge vært en del av Sri Lankas økonomiske ryggrad via plantasjesektoren, tekstil- og migrasjonsindustrien. Disse utgjør pr i dag Sri Lankas tre største kilder til økonomisk fortjeneste (Graemo 2005). Migrasjon er Sri Lankas nest største kilde til fremmedvaluta, kun utkonkurrert av te-industrien. Hvert år reiser over 200 000 srilankere utenlands for å jobbe. En betydelig andel ender opp i Midtøsten. Saudi Arabia, Kuwait, Qatar,

Libanon og De forente arabiske emirater mottar opptil 80 % av disse (SLBFE 2006). Kvinner stod i 2006 for 55 % av Sri Lankas totale migranter, av disse var nesten 90 % sysselsatt som hushjelper. Hushjelpene som i 2006 arbeidet i Midtøsten, sendte dette året hjem 138 062 millioner Rp, noe som utgjorde 57 % av de samlede mottatte remissene dette året (Dias & Jayasundere 2002, SLBFE 2006).

Av de 660 000 srilankiske kvinnene som i dag arbeider som hushjelper i Midtøsten, kommer de fleste fra fattige lavinntektsfamilier.³⁷ Den store etterspørselen fra Midtøsten kombinert med fattigdommen i Sri Lanka har ført til at mange kvinner i dag velger å migrere som hushjelper (Waldmann 2005, INSTRAW & IOM 2000). En srilankisk hushjelp tjente i 2005 gjennomsnittlig 17 000 Rp i måneden, noe som i 2006 utgjorde nesten 1000 NKR (Save the Children 2006).

"They (housemaids) can earn about 150 USD monthly, and therefor they are for foreign employment" (Mr. Ruhunageh SLBFE 2008).

Lønningene i Sri Lanka varierer fra yrke til yrke og fra bedrift til bedrift. Som regel lønnes arbeidere etter produktivitet og innsatsvilje. En tekstilarbeiders grunnlønn steg i 2007 fra 4500 Rp til 6000 Rp i måneden, og i 2009 var en gjennomsnittlig dagslønn for en teplukker ca 290 Rp^{38 39 40} (Mr. Lodwick MSC 2008, Mr. Ruhunageh SLBFE 2008). Gjennom migrasjon er kvinner i stand til å forbedre husholdets levekår for en kortere eller lengre periode. På 1990-tallet kunne en hushjelp i teorien tjene ti ganger så mye i Midtøsten som i Sri Lanka (Gunatilleke 1991). Grunnet inflasjon og økt konkurranse om arbeidsplassene i Midtøsten er ikke de økonomiske fordelene i dag like store som for 20 år siden. Men et hushold, hvis kone har vært hjemmeværende, kan ved å migrere øke sin årlige inntekt med opp til 25 000 Rp i måneden⁴¹ (Mr. Ruhunageh SLBFE 2008). Hva remissene blir brukt til, varierer, og studier indikerer at dette avhenger av familiens sosioøkonomiske bakgrunn. Eksempelvis investeres remissene i kjøp av eiendom, hus, nedbetaling av gjeld, barns utdanning og kulturelle seremonier⁴². I mange tilfeller blir ikke remissene brukt konstruktivt, og såkalt uvetting ødsling i form av spontane og lite gjennomtenkte kjøp og forbruk vil ofte forekomme (Kottegoda 2004). Problemet er at mennesker som igjennom store deler av livet har levd et liv i

³⁷ <http://hrw.org/english/docs/2007/03/14/slanka15485.htm> Nedlastet: 13.04.2009

³⁸ <http://www.just-style.com/article.aspx?id=97388.aspx> Nedlastet: 05.05.2009

³⁹ <http://www.wsws.org/articles/2009/aug2009/slpl-a07.shtml> Nedlastet: 16.08.2009

⁴⁰ <http://www.ipsnews.org/news.asp?idnews=48443> Nedlastet: 16.08.2009

⁴¹ <http://ipsnews.net/migration/stories/costs.html> Nedlastet: 16.08.2009

⁴² bryllup, begravelse og lignende

fattigdom, ofte vil mangle både kunnskap og kompetanse til benytte seg av remissene på en bærekraftig og forsvarlig måte. Kottegoda (2004) kan fortelle om flere tilfeller hvor remisser har blitt drukket opp av alkoholiserede ektemenn, gamblet vekk eller sløst bort på unødvendige varer som TV, stereoanlegg og møbler. På den annen side finnes det mange eksempler på familier som har håndtert remissene på en god måte, ved å spare og investere i vellykkede og langsiktige foretak som har gitt gode avkastninger (Kottegoda 2004).

Sri Lanka står i dag overfor store sosioøkonomiske og kulturelle utfordringer som følge av at et stadig økende antallet kvinner forlater sine familier for å jobbe utenlands. Når kvinner, ved å migrere, påtar seg rollen som økonomiske bidragsytere, kritiseres de for å marginalisere og neglisjere sitt ansvar som mor og kone (Kottegoda 2004, INSTRAW 2005). Den nye migrasjonstrenden har rokket ved en tradisjonell og sterkt forankret kjønnsidentitet (Kottegoda, 2004). I oktober 2003 gjennomførte MSC en studie av 400 hushold. 27 % av disse opplevde negative ringvirkninger som følge av migrasjon, noe som særlig kom til uttrykk i antall skilsmisser, separasjoner og sosiale problemer i form av helseplager, alkoholisme og depresjoner.⁴³

Når mor reiser til Midtøsten, vil separasjonen i mange tilfeller lede til stress og store omveltninger for familien. Særlig barn og unge lider når mor, som er omsorgspersonen, forlater dem. Barna settes i en sårbar situasjon hvor de står i fare for å bli vanskjøttet og mishandlet.⁴⁴ Incest er et problem som ofte blir linket opp til migrasjonsproblematikken i Sri Lanka. Den vanligste overgriperen er barnets egen far, stefar, onkel eller søsken. Incest forekommer ifølge Silva *et al.* (2002) særlig i familier som er preget av vold, alkoholisme og en fraværende mor. Senter for kvinne- og kjønnsforskning i Sri Lanka (CENWOR) understreker at migrasjon er med på å øke barns sårbarhet overfor seksuell misbruk av voksne, mannlige familiemedlemmer. I de til sammen 22 rapporterte incesttilfellene CENWOR i 2002 tok for seg, var over 50 % tilknyttet familier hvis mor jobbet utenlands (CENWOR 2002). Overgrep mot barn fører til store psykologiske, fysiske og sosiale problemer for offeret. Manglende selvtillit, traumer, sykdommer, sosial stigmatisering, konsentrasjonsvansker og uønsket graviditet er noen av de største problemene incest fører med seg (Silva *et al.* 2002).

Vakuemet som en mor etterlater seg, er vanskelig å fylle. Savn og depresjon kan gå ut over utdannelsen og videre sosial utvikling (Save the Children 2006). Å gi sine barn en bedre

---

⁴³ <http://ipsnews.net/migration/stories/costs.html> Nedlastet: 05.03.2009

⁴⁴ <http://leftbehind-ha.blogspot.com/> Nedlastet: 06.04.2009

fremtid er en av hovedgrunnene til at kvinnene velger å migrere. Dessverre viser undersøkelser foretatt av Redd Barna at barn av migrerende mødre har et klart lavere prestasjonsnivå enn barn hvis mødre befinner seg i Sri Lanka (Save the Children 2006).

Ektefellen er i mange tilfeller nøkkelen til en suksessfull migrasjon. I enkelte tilfeller påtar ektemannen seg ansvaret for husholdet, selv om det som oftest er kvinnelige familiemedlemmer, slektninger eller venner som pleier å ta seg av dette. Kun i en fjerdedel av Redd Barnas tilfeller hadde ektemannen påtatt seg ansvaret for husholdet. Blant disse ble det rapportert om et betydelig høyere stressnivå enn hos fedre hvis koner befant seg i Sri Lanka (Herath 2003, Save the Children 2006)

Et annet problem er stigmatiseringen og den negative omtalen av kvinner som reiser til Midtøsten. De anses for å være potensielle smittebærere av sykdommer som AIDS, og det knyttes stor skepsis til disse kvinnenenes moral. Samtidig kritiseres de ut ifra tradisjonelle kjønnsstrukturer, og betraktes som dårlige mødre og koner når de i flere år forlater sine familier for å arbeide til Midtøsten (Amarasuriya 2005).

3 Teorikapittel

I dette kapitlet søker jeg å forklare og integrere en teoretisk tilnærming relevant for studien: *The Capability Approach* (CA), med utgangspunkt i CAs to fremste representanter, Amartya Sen og Martha Nussbaum. CA er et omfattende normativt rammeverk som bidrar til å evaluere individuell velferd og sosiale forhold på en direkte og konsis måte. Rammeverket utgjør et nyttig verktøy i analysen av blant annet fattigdom og utvikling, og er et ledende alternativ til flere av dagens økonomiske teorier (Narum 2008a, Svendsen 2009).

CAs individsentrerte tilnærming og fokus på frihet skiller seg fra klassiske migrasjonstilnærminger som stor sett vektlegger økonomiske og sosiale faktorer. Med utgangspunkt i Sens CA søker jeg å redegjøre for en alternativ forståelse av koblingene mellom migrasjon, frihet og utvikling. Jeg vil i dette kapitlet starte med å gjøre rede for CAs to kjernepunkter for stimulering av utvikling og velferd: *individets grunnleggende kapabilitet* og *individets grunnleggende frihet* som muliggjør anvendelsen av individets kapabiliteter. På norsk henviser kapabilitet (Sen anvender begrepet ”capability”) til et individs evne til å utvikle og benytte seg av sitt potensial til å bli eller oppnå det han eller hun ønsker å være og å gjøre (Nordenstam 1998).⁴⁵ Videre vil jeg begrunne mitt valg av teori og dennes relevans i oppgaven. I fremstillingen av CA skiller jeg mellom Sen og Nussbaum og avrunder med styrker og svakheter ved tilnærmingen.

3.1 Fremveksten av CA

”In judging the quality of life we should consider what people are able to achieve” (Clark 2006:3).

Fremveksten av såkalte ”ressursbaserte ideologier” på 1900-tallet har vært med på å sette likhetstegn mellom utvikling, økonomisk vekst, teknologi og modernisering. Økonomisk vekst og ressursøkning har i lang tid blitt sett på som helt essensielle faktorer i kampen for fattigdomsbekjempelse og utvikling. Det finnes klare sammenhenger mellom utvikling og økonomisk vekst; uten en forbedret økonomi og tilgang til ressurser vil ikke verdens

---

⁴⁵ Et individs mulighet til å benytte seg av sitt fulle potensial ved å oppnå det han eller hun har ønske om å bli og å gjøre.

fattige kunne forbedre sine levekår. Samtidig er det minst like viktig å inkludere faktorer ut over de rent materielle og økonomiske når man skal analysere fattigdom og utvikling (Narum 2008a, Johannessen mfl. 2006).

Siden 1970 har ulike akademiske tradisjoner utfordret den tradisjonelle økonomiske tilnærmingen som gjennom historien har vært med på å prege store deler av utviklingslitteraturen (Brettell & Hollifield 2000). På 1980-tallet utviklet den indiske økonomen Amartya Sen et konseptuelt rammeverk og en alternativ tilnærming til tidligere inntektsbaserte teorier. CA understreker at mennesker kan leve under andre mangler enn kun mangler forårsaket av dårlig inntekt, men angir samtidig en forbindelse mellom fattigdom og inntekt. Denne forbindelsen er imidlertid langt mer kompleks enn for de direkte inntektsbaserte teoriene. Forholdet mellom inntekt og kapabilitet avhenger av faktorer som alder, kjønn, geografi og kultur. Ta for eksempel kjønn: I en familie som har en relativt god og stabil inntekt, kan det forekomme forskjellsbehandling av familiemedlemmene. Dersom sønnen i familien får gå på skole og ikke jenta, lider jenta under en kapabilitetsmangel. Dette gjør henne fattig selv om familien har en tilfredsstillende inntekt (Svendsen 2009).

CA argumenterer for at et visst minimumskrav må være oppfylt for at en person ikke skal kunne betraktes som fattig, uavhengig av inntektsnivået til familien eller levestandarden i landet. Sen definerer fattigdom som deprivasjon av grunnleggende kapabiliteter og friheter. En person betraktes som fattig dersom vedkommende lider under en kapabilitetsmangel som skyldes mangler på ressurser, slik at en person for eksempel ikke får tilgang til grunnleggende helsetjenester eller utdanning. Fattigdom kan være et resultat av individuelle valg, manglende finansielle ressurser eller et resultat av et korrumpert og dårlig statssystem. Frihet og selve evnen til å kunne velge, uavhengig av hva individet faktisk ender opp med å velge, utgjør selve kjernen i Sens CA (Sen 1999, Svendsen 2009).

3.2 CAs relevans for oppgaven

”Sen argues that capability or freedom have intrinsic value and should be regarded as ‘the primary informational base’” (Clark 2006:5).

Store deler av det jeg har lest om migrasjon, har vært forankret i økonomi og inntekt. Mye er skrevet om remisser og hvilken betydning remissene har hatt for utviklingen. Inntekt er

viktig for at et individ skal få mulighet til å kjøpe varer og tjenester som kan være med på å berike hennes liv, men inntektsnivået gir generelt liten innsikt i viktige spørsmål som for eksempel frihet til å leve lenge, mulighet til å unnsnippe alvorlige sykdommer, frihet til anstendige boforhold, eller frihet til å leve uten frykt (Svendsen 2009). Som Sen velger jeg å argumentere for at frihet ligger til grunn for enhver utvikling i samfunnet. Dersom utvikling ikke bidrar til å gjøre individets liv friere og rikere, er det ikke lenger snakk om utvikling (Narum 2008b).

CA gir et annet bilde av utviklingsfenomenet enn når man for eksempel kun benytter seg av BNP og teknologiske fremskritt. Jeg er klar over at det ikke har vært vanlig å benytte CA i migrasjonsanalyser, men jeg syntes det ville være interessant å se på migrasjonstematikken fra et litt annerledes ståsted. Har migrasjon bidratt til å styrke individets frihet? Bidrar migrasjon til utvikling slik Sen forstår frihet som utvikling? Lever hun i dag et liv som hun har grunn til å verdsette?

Sen benytter begrepet kapabilitet til å beskrive substansielle friheter (frihet)⁴⁶ (Svendsen 2009). Selv har han ikke kategorisert noen liste om hva disse kapabilitetene burde inkludere. Jeg har derfor valgt å støtte meg til Nussbaums liste for å gjøre teorien mer operasjonell og anvendelig. Jeg vil ta stilling til hva frihet til å migrere er, dersom migrasjon fremmer frihet og faktisk setter individet i stand til å gjøre og å være. I denne oppgaven vil frihet spesifikt bli begrunnet ut ifra frihet til å velge, frihet til benyttes seg av remissene, styrket autonomi, god helse og frihet til å re-migrere. Jeg har valgt å ta for meg Sens og Nussbaums tilnærming i detalj da de begge er av relevans for min oppgave. Nussbaum spinner videre på Sen, og det vil være vanskelig å forstå den ene uten å ta for seg den andre.

3.3 CA

"The central question asked by the capabilities approach is (...) what is she actually able to do and to be?" (Nussbaum 2000b:230).

Sens bidrag til utviklingsøkonomien har vært av stor betydning for samfunnsvitenskapen, og har blant annet vært med på å etablere FNs HDR, en årlig rapport som måler og

---

⁴⁶ Substansielle friheter blir her forstått som muligheten til å leve et langt liv, ta del i økonomiske aktiviteter og delta i det politiske liv o.l.

analyserer trender i verdens menneskelige utvikling og rangerer verdens land ut ifra en rekke økonomiske og sosiale kriterier.⁴⁷

I CA skiller Sen mellom *individets funksjonalitet*, *individets grunnleggende kapabilitet* og *individets grunnleggende frihet*. *Funksjonalitet* forstås som prestasjoner, hva hun eller han presterer å være og å gjøre. Eksempelvis vil funksjonaliteten å være velernært avhenge av tilgang på mat, kjennskap til ernæring, aktivitetsnivå, utdanning, kroppsstørrelse, alder, kjønn og helse. Funksjonalitet er avhengig av hvordan individet benytter seg av sine ressurser og kapabiliteter. *Kapabilitet* blir forstått som summen av et individs funksjonelle evner, hva han eller hun er i stand til å gjøre og å være. Begrepet refererer til individets evne til å oppnå en gitt funksjonalitet, og inkluderer ressurser tilgjengelige for individet, og individets mulighet til å ta i bruk disse ressursene (Sen 1999). Ifølge Sen må individet besitte et gitt antall kapabiliteter for at det skal kunne leve det liv det måtte ønske. Livskvaliteten måles ut ifra dets evne til å ta i bruk disse kapabilitetene slik at han eller hun kan leve det liv som vedkommende ønsker å leve. Så er spørsmålet *hva* disse kapabilitetene skal innbefatte. Her finnes det ingen omfattende konsensus, og Sen har selv aldri utformet en systematisk oversikt. Noen kapabiliteter er grunnleggende i ethvert menneskes liv, evnen til å livnære seg, unngå unødvendig sykdom eller forhindre en altfor tidlig død. Andre kapabiliteter er individuelt og kulturelt betingede, som for eksempel evnen til å lese, skrive og engasjere seg i politiske aktiviteter. Felles for dem alle er at de er nødvendige komponenter for den funksjonalitet som inngår i det livet man ønsker å leve. *Frihet* forstås ut ifra individets faktiske mulighet til å ta i bruk sine kapabiliteter. Frihetsbegrepet er forankret i individets evne til å realisere seg selv, og omfatter generelt elementer som: frihet til å velge, frihet til å leve et langt liv, frihet til å delta i politiske aktiviteter og frihet til å leve det livet man selv finner verdifullt. Et individ kan besitte kapabiliteter som hindrer ham eller henne fra å sulte, men kan av egen vilje bestemme seg for å faste eller sultestreike. Å faste er tross alt ikke det samme som å sulte (Svendsen 2009, Clark 2006, Narum 2008b).

I sin artikkel ”*Equality of what*” (1979) etterlyser Sen et skifte bort fra den klassiske utviklingsteoriens ressursforankring og den klassiske utilitarismens ensidige vurdering av individets sinnstilstand (Nordenstam 1998, Clark 2006). Klassiske utviklingsteorier blir av Sen kritisert for å være ”ressursfetisjistiske” da de vektlegger

---

⁴⁷ <http://hdr.undp.org/en/humandev/origins/> Nedlastet: 13.08.2009

ressurser og midler fremfor faktiske og konkrete resultat. For CA er det ikke rikdom i seg selv som er målet, da rikdom kun er nyttig som et middel for å oppnå noe annet. Det som er viktig, er ikke pengene alene, men hva pengene setter individer i stand til å gjøre og å være (Sen 1979, Sen 1990, Nordenstam 1998, Clark 2006, Narum 2008a). Samtidig er Sen enig med Adam Smith i hans begrunnelse av økonomiske midlers egenverdi og betydning. Økonomisk vekst og tjenester er et betydningsfullt, om ikke nødvendig, element for at utvikling skal finne sted. Samtidig hevder han som Aristoteles at rikdom alene ikke er det ultimate mål. Når man evaluerer livskvalitet, må man vurdere hva individet faktisk klarer å oppnå. Ulike mennesker i ulike samfunn vil i varierende grad omgjøre sine inntekter og midler til noe positivt for seg selv og sine. Kulturelle faktorer som sosiale normer, regler og status har i tillegg en sterk innvirkning på individets evne til å benytte seg av sine midler og ressurser (Clark 2006).

"The pursuit of individuell self interest leads to the greater good of society as a whole" (Oughton&Wheelock 2003:5).

CA stiller seg også kritisk til utilitarismens ensidige nyttevurdering. Ifølge utilitarismen er ferdigheter og handlinger kun verdifulle når de bidrar til økt lykke, forstått som nytelse, glede og velvære. Sen kritiserer utilitarismen for dets ensidige forankring i individets sinnstilstand, samt dets manglende interesse for individets funksjonelle evner. Som Rawls kritiserer Sen utilitarismen for manglende nyansering av nytelse og smerte, lykke og velvære (Clark 2006). Sens kritikk vedrører først og fremst utilitarismens manglende interesse for rettigheter, kapabilitet og frihet. Allikevel anser han utilitarismen for å være en av mange sentrale komponenter, da utilitarismens konstante søken etter velvære både er et viktig og relevant element i evalueringen av utvikling og velferd (Sen 1999).

Ifølge Sen vil verken ressurser i form av inntekt og varer eller den individuelle søken etter lykke og velvære gi en tilstrekkelig oversikt over individets velferd og utvikling. Det vil kreve en mer direkte tilnærming. CA vektlegger individets kapabilitet til å nyttiggjøre seg av sine ressurser og valgmuligheter i samfunnet. Ifølge Sen er det ikke ressursene i seg selv, men hvordan ressursene *anvendes*, som er viktig (Svendsen 2009).

3.4 Frihet og utvikling

Frihetsperspektivet er på ingen måte uforenlig med den omfattende litteraturen som de siste årene har bidratt til vår forståelse av utvikling. Oppfattelsen av frihet som en sentral motivasjonsfaktor bak økonomiske og sosiale endringer er ikke av nyere dato. Både Adam Smith og Karl Marx var opptatt av grunnleggende menneskelige friheter. I tillegg har en rekke utviklingsøkonomer fremmet betydningen av valgfrihet som et viktig kriterium for utvikling (Svendsen 2009). Frihet er et grunnleggende element i Sens CA. CA knyttes til positiv frihet heller enn negativ frihet, men negativ frihet er på ingen måte å oppfatte som betydningsløs. Han verdsetter denne og hevder at negativ frihet på mange måter er en forutsetning for den positive (Svendsen 2009).

Sens forståelse av frihet skiller seg fra en mer konvensjonell og filosofisk definisjon som tar utgangspunkt i autoriteten, og autoritetens garanti og ivaretagelse av befolkningens grunnleggende politiske og sosiale rettigheter. På mange måter anser Sen frihet som utvikling. Sen forstår frihet ut ifra menneskers tilgang på mat, husly, klær, helse og utdanning, samt sosiale og politiske rettigheter. Frihet er selve motpolen til deprivasjon. Dersom du sulter, er du ikke fri. Tanken på mat vil ifølge Sen hjemme hos deg og hindre deg fra å fungere normalt. Frihet må derfor alltid ses i samsvar med graden av deprivasjon i samfunnet (Narum 2008a, Svendsen 2009). I CA tar Sen for seg frihet som både (1) middel og (2) mål for utvikling. Når Sen snakker om frihet som både et middel og et mål, henviser han til individets mulighet og potensial, hva han eller hun presterer å gjøre og å være.

De to kjernekomponentene *frihet* og *kapabilitet* behandles som to sider av samme sak, og benyttes om hverandre i Sens CA. De er så tett knyttet sammen at det gir liten mening å snakke om den ene uten å ta med den andre. På den ene siden argumenterer Sen for at utvikling best kan bedømmes ut fra frihetsbegrepet: Hva et individ har mulighet til å gjøre og å være ut ifra dets *kapabiliteter*. På den andre siden argumenterer Sen for at utvikling best lar seg analysere ut ifra individuelle kapabiliteter: Hva individ har mulighet til å gjøre å være ut ifra hvilke *friheter* det besitter. Dersom du har evnen til å skrive og lese, er du *fri* fra analfabetisme. Har du evnen til å tale fritt og stemme, er du *fri* fra usynlighet og undertrykkelse. Et individs kapabiliteter omfatter mye mer enn ressurser, midler og rettigheter. *Funksjonaliteten* ”å avgi stemme ved valg” sikrer ikke uten videre

individets *kapabilitet* til å stemme. En teoretisk rett til å stemme er ifølge Sen temmelig meningsløs. Muligheten til å stemme er kun sikret når individet besitter kapabiliteten til å stemme. Denne kapabiliteten kan variere fra det generelle som: tilgang på valgkort og informasjon, til det mer spesifikke som: muligheten til å ta seg fri fra jobb, råd til å dekke reisekostnadene til valglokalet eller ha tid og energi til å sette seg inn i de ulike politiske alternativene. Først når slike hindringer har blitt fjernet, kan man virkelig si at et individ kan velge fritt (Narum 2008a).

1. Frihet er ifølge CA et viktig *middel* for utvikling. Frihet besitter en samlende effekt der frihet på ett plan kan være med på å fremme og videreutvikle frihet på et annet plan (Sen 2002). Hva et individ har mulighet til å bli og å være, avhenger av dets evne til å utvikle seg ut ifra dets økonomiske, sosiale og politiske bakgrunn. Frie og myndiggjorte individ har et bedre utgangspunkt for å utvikle og forbedre sine levekår sammenlignet med såkalte "ufrie individ". Politiske og sosiale rettigheter bidrar til å gi samfunnets svake og sårbare en stemme, og gir dem mulighet til å bli hørt. Når et individ har mulighet til å fatte egne valg over eget liv, gir dette individet et insentiv og potensial til å påvirke sine omgivelser i en mer positiv retning. Sosial tilrettelegging som for eksempel utdannelsesmuligheter og et tilrettelagt arbeidsmarked bidrar til å stabilisere økonomien. Frihet fra vold og angrep gjør det mulig for individ å bevege seg fritt, og politisk frihet legger til rette for politisk deltakelse og innflytelse. Frihet er med på å berike våre liv ved å fremme videre utvikling i samfunnet (Sen 1999, Narum 2008a).

2. Når Sen snakker om frihet som et *mål*, er dette først og fremst å anse som et normativt krav der frihet bedømmes ut ifra det liv individet lever og den frihet det besitter. Selv om vekst i BNP, industrialisering og teknologiske innovasjoner er viktig, må dette ses i lys av den effekt dette har på individers frihet og utvikling. Ta for eksempel "frihet fra spedbarndødelighet". Høy inntekt og levestandard kan være med på å begrense spedbarndødelighet, men en forebygging av spedbarndødelighet vil i tillegg avhenge av faktorer som: tilgang på legehjelp, et offentlig helsevesen, sykeforsikring samt kunnskap om helse og hygiene. Sens forståelse av utvikling er forankret i demokratiske verdier, og han anser politiske friheter som selve utgangspunktet for utviklingsprosessen. Ifølge Sen må et politisk fritt samfunn forstås utover et lands BNP. Vekst i et lands BNP er ikke nødvendigvis det samme som utvikling, selv ikke når verdier fordeles jevnt mellom landets befolkning. Politisk ufrie borgere, uavhengig av om de er rike eller fattige,

mangler friheten til å bestemme over egne liv. Muligheten til å delta i politiske prosesser er en mulighet som må forstås som en sentral del av målet ved utvikling (Sen 1999, Sen 2002, Svendsen 2009, Narum 2008a).

”Politically unfree citizens – whether rich or poor - are deprived of a basic constituent of good living” (Sen 2002:3).

Sen skiller mellom fem former for frihet. 1. Politisk frihet: forstått som demokratiske verdier.⁴⁸ 2. Økonomisk frihet: oppfattet som individers mulighet til å ta i bruk økonomiske ressurser. 3. Sosial frihet: samfunnets institusjonelle tilrettelegning av skole, helsesystem og lignende. 4. Gjennomsiktighet: forstått som et åpent og transparent politisk system, og 5. Sikkerhet: behovet for et sosialt sikkerhetsnett som for eksempel arbeidsledighetstrygd, barnebidrag og lignende.

CA vektlegger fordelingen av goder og velferd i samfunnet. Som forkjemper for demokratiske verdier illustrerer Sen demokratiets innflytelse ved å sammenligne demokratiske staters få sultkatastrofer med ikke-demokratiske staters mange og alvorlige sultkatastrofer. Sen trekker en parallell mellom hungersnød, kolonisering, ettpartistater og militærdiktatur, og anser hungersnød som en konsekvens av manglende frihet (Sen 1999, Svendsen 2009). Hypotesen er omdiskutert, og den samme argumentasjonen gjelder ikke for fattigdom. India er ett av mange eksempler på en demokratisk stat der store deler av befolkningen lever i dyp fattigdom og hvor spedbarnsdødeligheten er stor.

Sen argumenterer for en kobling mellom politiske og sosiale rettigheter og fattigdom. Ifølge Sen utgjør frihet fra politisk undertrykkelse og frihet fra fattigdom to sider av samme sak; man kan ikke bekjempe fattigdom uten en demokratisk forankring. Utdannelse og helse trekkes i særskilt grad frem. Sens uttalelser har høstet skarp kritikk fra blant annet ledere i Kina og de fire asiatiske tigrene⁴⁹, som på sin side hevder at: *”human development is really a kind of luxury that only rich countries can afford”* (Sen 1999:41).

Singapores tidligere statsminister Lee Kuan Yew har kritisert CA for å stå i skarp kontrast til asiatiske verdier; Vestens demokratiske verdier og menneskerettigheter passer ikke inn blant asiatiske verdier og regionens økonomiske vekst. Asiatiske verdier er ifølge

---

⁴⁸ Demokratiske verdier forstås her ut ifra sin bredeste betydning: jevnlig valg, opposisjonelle politiske partier, en relativ fri presse og ytringsfrihet.

⁴⁹ Singapore, Hongkong, Taiwan og Sør-Korea (Knox & Marston 2004).

Lee forankret i orden og autoritet, ikke frihet og privilegier. Sen stiller seg uforstående til store deler av kritikken. Satsing på utdanning og helse krever ikke nødvendigvis kostbare investeringer, dessuten er investering i helse og utdanning en god satsing med tanke på fremtidige sosiale og økonomiske avkastninger. Sen og Nussbaum svarer i tillegg på Lees kritikk ved å fremme universelle menneskerettigheter⁵⁰ som en objektiv nødvendighet på tvers av kulturelle forskjeller og landegrenser (Sen 1999, Sen 2002, Narum 2008a).

Men hvordan kan Sen konkludere med at demokratiske verdier bidrar til økonomisk vekst nå som Kina trer frem som verdens raskest voksende økonomi? Vil ikke byråkratiske vurderinger og demokratiske insentiv, som både er tidkrevende og ineffektive, være med på å bremse heller enn å fremme økonomisk vekst og utvikling? Sen hevder at Kina opplever økonomisk vekst *på tross* av sitt undertrykkende regime, ikke på grunn av det. Økonomisk vekst er så mangt. Selv om et land opplever kraftig vekst i sitt BNP, betyr ikke det nødvendigvis at dette kommer landets befolkning til gode. Sen viser til Japan som eksempel, og hevder at Japan har oppnådd sin økonomiske suksess mye takket være sin tidlige satsing på offentlig utdanning og helsereform. Ifølge Sen kan utviklingen i mange av de såkalte ”asiatiske miraklene”⁵¹ spores tilbake til lignende prioriteringer og investeringer i befolkningen (Sen 1999, Narum 2008a). Men dersom verdens fattige blir stilt overfor valget mat på bordet eller yringsfrihet, vil vel majoriteten svare mat? Er det ikke viktig å prioritere menneskers basisbehov? Sen hevder at dersom muligheten til å velge er det grunnleggende argumentet, er det desto større grunn å implementere demokrati. Demokratiske verdier bygger nettopp på frie og individuelle valg. For Sen er frihet det samme som utvikling, og politiske rettigheter *er* ifølge Sen utvikling – rettigheter som til slutt vil medføre mat på bordet (Narum 2008a).

3.5 Nussbaum og CA

Den amerikanske filosofen Martha Nussbaum har vært sentral i videreutviklingen av Sens CA. Nussbaum etterlyser et større innslag av feminisme i dagens fattigdoms- og

---

⁵⁰ ”The International Bill of Human Rights”. Rettigheter som går på tvers av nasjonale landegrenser, kulturer og religion (Knox&Marston 2004).

⁵¹ Land i Øst- og Sørøst-Asia som har opplevd sterk økonomisk vekst gjennom de siste 20–30 årene. <http://tux1.aftenposten.no/alex/fakta/nr9805/asia.htm> Nedlastet: 12.09.2009

utviklingsstudier. Kvinner står i dag overfor utfordringer, utfordringer som ifølge Nussbaum først og fremst forårsakes av det faktum at de er kvinner.

"According to the United Nations Development Program (UNDP), there is no country that treats its women as well as its men" (Nussbaum 2000b:220).

Via en filosofisk tilnærming søker hun å bygge opp et feministisk orientert teoretisk rammeverk. Nussbaum har i tillegg bidratt til å gjøre CA mer anvendelig ved å sette opp et rammeverk bestående av ti grunnleggende og prinsipielle kapabiliteter: de faktiske mulighetene et individ har, sett ut ifra individets personlige og sosiale bakgrunn (Clark 2006). Nussbaums mål er at man i fremtiden vil benytte seg av en liste bestående av et sett grunnleggende og allmenngyldige prinsipp som verdens regjeringer vil implementere og handle ut ifra, en liste som vil fastslå minimumskravet for det hun kaller et fullverdig menneskelig liv og verdighet.

3.6 Likheter og ulikheter mellom Sen og Nussbaum

Nussbaum skiller seg fra Sens tilnærming på flere plan. Jeg vil nå gi en kort utredning av likheter og ulikheter mellom Sens og Nussbaums tilnærming til CA.

Både Sen og Nussbaum er enige om at utvikling best evalueres ut ifra individets kapabilitet og frihet, men deres tilnærming varierer. Sen benytter CA som et komparativt verktøy der resultatene sammenlignes ut ifra likheter og ulikheter. Nussbaum argumenterer for en mer operasjonell anvendelse av teorien, og fremmer CA som et politisk redskap hvor agendaen er å påvirke politiske ledere. I sin versjon av CA oppretter hun en minimumsstandard, et rammeverk som representerer et minimumskrav for at et menneske skal kunne leve det hun kaller for "et fullverdig menneskelig liv". Hun oppretter en liste bestående av ti grunnleggende kapabiliteter, en liste som er med på å gi CA en reell forankring. Nussbaum skiller mellom tre ulike typer kapabiliteter: grunnleggende, interne og kombinerte. *Grunnleggende kapabiliteter* defineres som evner vi er født med. *Interne kapabiliteter* er det individuelle utgangspunktet som gjør oss i stand til å ta i bruk våre grunnleggende egenskaper sett at omgivelsene tillater det. *Kombinerte kapabiliteter* forstås som interne anlegg kombinert med eksterne strukturer. En kobling av disse gjør det mulig for oss å ta i bruk våre egenskaper (Narum 2008a). Et nyfødt barn besitter for eksempel en grunnleggende kapabilitet som gjør barnet i stand til

å prate, men for at et barn skal lære å prate må det være omgitt av mennesker og språk. Den interne kapabiliteten utvikles som oftest med støtte i omgivelsene via lek, følelser eller annen sosial deltakelse. Men selv om et barn utvikler gode retoriske egenskaper, kan den kombinerte kapabiliteten (her forstått som kjønnsstrukturer eller sosial og religiøs forankring) hindre barnet i å benytte seg av sine egenskaper (Nussbaum 2000a, Narum 2008a).

Både Sen og Nussbaum vektlegger politiske og sosiale rettigheter i sine teoretiske versjoner, men Sen skiller seg fra Nussbaum med sin komparative innstilling igjennom å vektlegge likheter og ulikheter. Nussbaum foretar på sin side en noe mer eksplisitt fremstilling og evaluering av individers ferdigheter.

Både Nussbaum og Sen er forankret i individualismen, og de behandler begge individet som en ressurs og et mål i seg selv ("each person as an end"). For Nussbaum er enkeltindividet den absolutte aktør og selve utgangspunktet for CA. Istedenfor å måle utvikling ut ifra såkalte konstruert-strukturelle enheter som familie og hushold, måles utvikling best ut ifra enkeltindividet. Individet, særlig kvinner, skal behandles som en ressurs og et mål i seg selv, og ikke som et verktøy eller middel (means) for andre (Nussbaum 2000a).

"Women have all too often been treated as the supporters of the ends of others, rather than as ends in their own right" (Nussbaum 2000a:6).

Universelle menneskerettigheter står sentralt hos både Sen og Nussbaum. De argumenterer begge for et universelt rammeverk for å måle og evaluere individers utgangspunkt ut ifra deres grunnleggende kapabiliteter og friheter. Nussbaum hevder selv å ha et sterkere universelt utgangspunkt enn Sen. I sin versjon av CA tar Nussbaum et oppgjør med universalismen ved å opprette en liste med ti grunnleggende kapabiliteter som hun hevder er grunnleggende for et hvilket som helst individs liv. Universalismen fremmes i form av universelle menneskerettigheter, rettigheter som går på tvers av nasjonale landegrenser, kulturer og religion. Nussbaum er klar over kritikken som beskylder dagens universelle menneskerettigheter for å være et vestlig og imperialistisk utviklet konsept, men hevder allikevel at et slikt universelt rammeverk er nødvendig. Hun stiller seg uforstående til Lee, som kritiserer universelle menneskerettigheter for å kompromisere med asiatisk kultur og verdisyn, og svarer denne kritikken ved å hevde at Lee og hans likemenn avfeier demokratiske verdier som vestlig imperialisme da

mennesker i maktposisjon best er tjent med en befolkning som holdes nede av ideer om hierarki og underdanighet. Samtidig anklager hun Sen for å innta et lite konsekvent standpunkt til universalismen, en kritikk Sen svarer på i ”Development as freedom”(1999), hvor han faktisk argumenterer *for* universalismen i sin kritikk av Lees uttalelser.⁵³ Sen uttrykker på sin side skepsis til Nussbaums representasjon av universalismen. Han er redd denne risikerer å ta i bruk altfor spesifikke element i sin liste av det hun hevder omfatter et fullverdig menneskelig liv (Clark 2006, Narum 2008a).

Nussbaum har blitt kritisert for sitt manglende fokus på utilitarisme. Hun anser ikke, slik Sen gjør, utilitarisme som del av utviklingsprosessen. Ifølge Nussbaum kan individets viktigste sider oppsummeres ut ifra dets kapabiliteter. Ifølge Nussbaum har utilitarismen liten relevans med tanke på hva individet faktisk er i stand til å gjøre og å være. Nussbaum skiller seg fra Sen med sitt fokus på kvinner og den forskjellsbehandlingen kvinner til daglig erfarer. Ifølge Nussbaum står kvinner overfor langt større hindringer enn menn uavhengig av om de er fattige eller rike, europeiske eller asiatiske, høykaste eller lavkaste. Kvinner er mer sårbare, mindre velernærte, har færre karrieremuligheter, tjener mindre og er et lettere offer for vold og seksuelle overgrep enn menn (Nussbaum 2000a). I mange land har kvinner færre rettigheter enn menn, det være seg eiendomsrett, frihet til bevegelse eller rett til utdanning. Nussbaum bygger på ulike case fra India, et land der mange kvinner til daglig møter store utfordringer.

”Women, in short, lack essential support for leading lives that are fully human. They are less well nourished than men, less healthy and more vulnerable to physical violence and sexual abuse” (Nussbaum 2000b).

Nussbaums teoretiske utgangspunkt er kjønnsrelatert. Hennes teori er utviklet for å svare på utfordringer relatert til kvinner, utvikling og rettigheter. Hennes videreutvikling av CA er derfor relevant i min oppgave, som har utgangspunkt i kvinner, migrasjon, frihet og utvikling.

3.7 Kvinner og utvikling

CA er forankret i individets samlede evner, dets kapabiliteter. Nussbaum spinner videre på denne individualistiske tankegangen, og vektlegger enkeltindividet som både aktør og

---

⁵³ Singapores statsministers kritikk av CA og universelle menneskerettigheter.

analyseenhet i sin versjon av CA. Til forskjell fra Sen behandler Nussbaum CA ut ifra en kjønnsrelatert kontekst. Kvinner blir i mange land undertrykket og marginalisert, og deres posisjon i samfunnet blir ofte ansett som ubetydelig og svak. Nussbaum søker å fremme og kartlegge kvinner som rasjonelle og betydningsfulle individ og henviser til kvinner som både produktive og potensielle bidragsytere. Nussbaum understreker at kvinner er så mye mer enn et middel for husholdet. , og igjennom kapabilitetene vil hun bli i stand til å ta i bruk sine potensial (Nussbaum 200a).

Både Sen og Nussbaum er enige i at mennesket har et nedarvet og godt forankret menneskeverd som skiller oss fra alle andre levende skapninger på jorden. Det er dette som blant annet setter oss i stand til å ta i bruk våre kapabiliteter og ressurser, som igjen er med på å opprette en levestandard i tråd med det Nussbaum kaller for et fullverdig menneskelig liv (Nussbaum 2000a). Denne tanken går på tvers av kulturell bakgrunn og er forankret i både det sekulære og det religiøse. Nussbaum trekker på flere vestlige filosofer og sentrale tenkere når hun etablerer menneskeverdet som et hovedelement i sin versjon av CA. For Nussbaum er visse grunnleggende kapabiliteter og friheter essensielle for mennesket. Dersom disse mangler, er det feil å snakke om et fullverdig menneskelig liv (Narum 2008a). Karl Marx illustrerer dette med et eksempel. Ifølge Marx vil en som sulter, ikke benytte seg av mat på en menneskelig måte, forstått som sivilisert, rasjonell og fornuftig. Han eller hun vil kaste seg over maten for å stille sin sult. Mennesket er disponert for å følge sine urinstinkt og ”oppføre seg som et dyr” for å overleve. Uten ressurser, midler og evnen til å være funksjonelle mister vi evnen til å leve fullverdige liv (Nussbaum 2000a, Narum 2008a).

Nussbaum argumenterer for individualismen og stiller seg kritisk til å benytte hushold som analyseenheter. Problemet med å foreta analyser ut ifra sosialt konstruerte grupperinger er at man mister informasjon og viktige aspekt hos enkeltindividene som i fellesskap utgjør gruppen. Særlig kvinner har en tendens til å bli oversett, noe som fører til at viktige og relevante opplysninger kan gå tapt (Nussbaum 2000a). Selv om enkeltpersoner har sitt daglige virke side om side med andre, er det allikevel *individet* som representerer den riktige og faktiske analyseenheten ved bruk av CA. Dette underbygges ved å henvise til individualismens etiske aspekt som hevder at individet utgjør den eneste og riktige/virkelige enhet for moral og sedelighet (Narum 2008a, Narum 2008b).

3.8 Nussbaums liste

En av de viktigste forskjellene mellom Nussbaum og Sen er Nussbaums liste over ti grunnleggende kapabiliteter. Hun trekker i stor grad på Aristoteles i sin skissering av listen. Fattigdom kan defineres på ulike måter og formeningen om hva som er et godt liv, varierer, og er i stor grad situasjonsbetinget (Nordenstam 1998, Clark 2006). Ved å opprette en liste med utgangspunkt i ti grunnleggende evner, som til sammen utgjør et individs grunnleggende kapabiliteter, gjør Nussbaum CA mer anvendbar og operasjonell. Listen bidrar til å sikre essensielle rettigheter og fremmer minstekrav, noe som ifølge Nussbaum burde være en universell menneskerett og utgangspunkt for alle mennesker i verden.

"The capabilities in question are important for each and every citizen, in each and every nation, and each is to be treated as an end" (Nussbaum 2000b:223).

Samtidig vil en kategorisk og eksplisitt liste kunne fungere som et nyttig politisk verktøy.

Uten en liste kan man i realiteten argumentere for verdien av hvilken som helst evne.

Ifølge Nussbaum er det viktig å prioritere de mest fundamentale og essensielle.

Nussbaums liste er et resultat av studier og dialoger på tvers av ulike tradisjoner og kulturer (Nordenstam 1998). Hun argumenterer for at listen er av universell verdi da den har en overlappende konsensus. Listen er av en slik generell natur at den kan tas i bruk i nesten hvilken som helst kultur eller region, samtidig som den er svært realiserbar. Den kan implementeres i hvilket som helst samfunn og tilpasses det enkelte samfunn etter behov. Nussbaum understreker samtidig at tilpasningen av listen må utføres av medlemmene i samfunnet som undersøkes. Det er de som kjenner sin egen situasjon best (Nussbaum 2000a). Nussbaums liste er med på å tilføre CA et snev av operasjonalitet som mangler i Sens versjon. Uten en spesifisering av hvilke evner som ligger til grunn, vil det være vanskelig, om ikke umulig, å ta i bruk CA.

Nussbaum rangerer de ti grunnleggende kapabiliteter som følger: **1. Liv:** Mulighet til å leve et langt liv. **2. Helse:** Individuell helse og velvære. Alle mennesker har kropper med samme grunnleggende biologiske behov. **3. Fysisk integritet:** Muligheten til å bevege seg fritt fra ett sted til et annet uten frykt for egen eller andres sikkerhet. **4. Fornuft, fantasi og tanker:** Evnen til å tenke, rasjonalisere og drømme er noe alle mennesker normalt er i stand til å erfare. I alle kulturer finnes det begrep om nytelse og

smerte, egenskaper som realiseres ut ifra utdannelse, kurs og ytringsfrihet. **5. Følelser:** Evnen til å besitte et rikt følelsesliv uhindret av frykt og nervøsitet. Følelser er en fellesmenneskelig bakgrunn som utvikles i tidlig barndom og utgjør vår moralske grobunn. **6. Praktisk fornuft:** Mennesker på tvers av kultur og religion prøver normalt å planlegge sine liv ut ifra kritiske og analytiske refleksjoner, samtidig som de stiller spørsmål ved egne og andres handlinger og væremåte. **7. Tilhørighet:** Det å bli behandlet likt uavhengig av kjønn, rase, religion, seksuell legning og kulturell bakgrunn. **8. Empati og hensyn til andre arter:** Dette er noe som inngår i alle menneskers liv og utvikles ut ifra kjærlighet, vennskap og gjensidig respekt. **9. Lek:** Sansen for humor og lek ser ut til å være enda et fellesmenneskelig trekk. Nussbaum mener at evnen til å le, glede seg og nyte livet må være til stede for at et liv skal kunne regnes som fullverdig. **10. Politisk deltakelse og materiell rettighet:** Mulighet til å delta politisk og tale fritt, samt mulighet til å eie og råde over egen eiendom og eiendeler (Nussbaum 2000b, Nussbaum 2000a).

Da Sens CA mangler en kategorisering av kapabiliteter, har jeg valgt å ta for meg Nussbaums liste i et forsøk på å gjøre teorien mer anvendelig. Med utgangspunkt i de ti overnevnte kapabilitetene har jeg opprettet fem analytiske tema som jeg håper vil danne et gunstig analytisk rammeverk i min søken etter å finne ut hvorvidt migrasjon bidrar til frihet og utvikling for migrantene. Oppgavens fem analytiske temaer utgjør: valg, remisser, personlig autonomi, helse og re-migrasjon.

3.9 Styrker og svakheter ved CA

3.9.1 Styrker

Sens CA er et fleksibelt rammeverk og et nyttig verktøy for å oppnå økt forståelse av ulikhet, sosial rettferd, levekår og rettigheter (Clark 2006). Sen tar stilling til samfunnets kompleksitet og opererer av den grunn ikke med absolutte og fastlåste proporsjoner i determineringen av velferd. Han viser til eksempler på det han selv anser som verdifulle evner: lese- og skrivekyndighet og engasjement i litterære eller vitenskapelige forum, men avstår samtidig fra å definere disse som ”universelle” eller objektivt korrekte. Valgfrihet og evner avhenger av individuelle vurderinger. Muligheten til å transformere inntekt og tilgjengelige ressurser til ønskede resultat varierer mellom individ og samfunn, da velferd

og utvikling har ulik betydning for ulike individ.

CA anerkjennes for sitt syn på individuell heterogenitet og diversitet. Både Sen og Nussbaum ser på individet som en aktiv aktør og deltaker, og vedkjenner seg samfunnets kompleksitet ved å understreke individers, kulturers og samfunns ulike og stadig skiftende håp, ønsker og verdier.

Nussbaum var med på å gi CA en noe mer universell tilnærming. Listen over de ti anleggstypene Nussbaum tar for seg, er viktige for individet uavhengig av hvilket land, kultur eller religion de tilhører. Ifølge Nussbaum er hennes liste sensitiv til pluralismen og kulturelle ulikheter.

3.9.2 Svakheter

Flere av CAs styrker har blitt rekonstruert som potensielle svakheter. Alene utgjør ikke CA en fullstendig teoretisk utviklingsforståelse. Faktorer som personlig frihet, samfunnsstrukturer, et liberalt marked og økonomisk vekst må tas med i betraktning for å kunne tilegne seg et helhetlig bilde av situasjonen (Sen 1992, Clark 2006). En stor del av kritikken er rettet mot hvorvidt CA kan sies å være operasjonell. Kritikken kan spores tilbake til Rawls og hans tilhengere som hevdet at samfunnet på ingen måte kan ta noe som helst ansvar for hvordan individ selv velger å benytte seg av sine ressurser. Dessuten er midler og ressurser, ifølge kritikerne, langt mer operasjonelle og anvendelige enn hva CA gir inntrykk av. Jeg har valgt å dele kritikken inn i to sentrale bolker: operasjonell og individualistisk kritikk.

Operasjonell kritikk

CA anses som lite operasjonell da individers frihet, kapabiliteter og prestasjoner vanskelig lar seg måle eller kategorisere, noe som sår tvil rundt CAs reelle implementeringspotensial. Kritikerne stiller seg i tillegg skeptiske til den mengde informasjon som er nødvendig for få et fullstendig bilde av velferds- og utviklingsprosessen. Evaluering av velferd krever data på flere nivå, og relevante sosiale indikatorer kan i enkelte tilfeller vise seg å være utilgjengelige eller vanskelige å få tak på.

Videre kritiseres CA for sitt overordnede fokus på frihet. Frihet alene kan ikke identifisere individuelle kapabiliteter på en tilstrekkelig måte. Elementer som vennskap,

tillit og empati kan for eksempel vanskelig forstås ut ifra en forankring i frihet. Nussbaums skille mellom interne, grunnleggende og kombinerte kapabiliteter bidrar til å teoretisere kapabiliteter som noe mer enn kun muligheter, og inkluderer i tillegg individers kompetanse og egenskaper. Ut ifra en slik kategorisering er Nussbaum med på å opprette et mer spesifikt og strukturert bilde av enkeltindividet. En slik struktur er med på å gjøre CA mindre abstrakt og mer operasjonell, slik at den lettere kan benyttes i dagliglivet (Clark 2006, Narum 2008a).

Flere har argumentert for en videreutvikling av CA slik at det lettere kan anvendes i samfunnsforskningen. En slik videreutvikling ble fremmet gjennom Nussbaums opprettelse av en liste bestående av ti grunnleggende kapabiliteter.

Nussbaums videreutvikling av CA har høstet internasjonal kritikk som følge av dens selverklærte universalitet og statiske natur. Nussbaum stiller seg uforstående til kritikken og hevder at listen både er fleksibel og har potensial for fortløpende revisjon. Listen er ment som en begynnelse. Den kan og burde modifiseres ut ifra hvilke kulturer og mennesker den omfatter. På denne måten vil man kunne unngå å operere med faktorer som kun hører hjemme i enkelte kulturer, og istedenfor operere med dem som viser seg å være universelle. Nussbaum søker å tilrettelegge for individuelle kapabiliteter, kapabiliteter som i fellesskap utgjør grunnlaget for et fullverdig menneskelig liv.

Sen stiller seg også kritisk til Nussbaums liste, og hevder at identifisering av grunnleggende kapabiliteter ikke burde foretas av teoretikeren alene. Prosessen burde være demokratisk og utføres av samfunnet i fellesskap. Videre hevder han at en slik kategorisering av kapabiliteter som Nussbaum legger til rette for, alltid må ses i lys av den kontekst de inngår i, da de er kulturelt betingede (Clark 2006, Narum 2008a). Ifølge Nussbaum er listen etablert etter år med diskusjoner på tvers av ulike kulturer (Nussbaum 2000a, Clark 2006). Nærmere ettersyn viser likevel at kategoriene på listen er de samme som de alltid har vært. De utvalgte kapabilitetene er hovedsakelig avledet fra Aristoteles' skrifter, men det finnes de som hevder at hun som hvit, nordamerikansk middelklassekvinne både mangler kompetanse og rett til å avgjøre hvilke kapabiliteter som burde være universelle i andre kulturer. Allikevel, uavhengig hva man måtte mene om Nussbaums detaljerte liste, peker den på viktige trekk som vil kunne regnes som fellesmenneskelige (Clark 2006).

I teorien er Nussbaums tilnærming svært lovende, men i praksis blir man stilt

overfor etiske dilemma ved å forkaste andre evner til fordel for Nussbaums ti kriterier. Det er ikke metoden i seg selv som er svak, men potensialet som ligger til rette for å misbruke denne. Nussbaum bygger i tillegg på case som ifølge kritikerne utgjør et tynt grunnlag både i dybde og antall, da de kun trekker på to korte turer til India. Ifølge kritikerne burde Nussbaums liste derfor betraktes som en hypotese heller enn et universelt faktum (Clark 2006).

Nussbaum anerkjenner selv vanskeligheten ved å måle kapabilitetene. Men på tross av begrensninger jobbes det i det minste mot en fellesstandard og begynnelsen på noe hun anser som viktig. Hun peker på mulige operasjonelle løsninger og understreker betydningen av å lytte til individet, og avstå fra å innføre handlinger og ”løsninger” ovenifra og ned. Man må ta stilling til de mennesker som selv lever under deprivasjon, for i det hele tatt å ha håp om å kunne bidra til forbedringer (Nussbaum 2000b).

Individualistisk kritikk

CA kritiseres for sitt individualistiske fokus. Kritikere hevder at CA ikke tilstrekkelig tar i betraktning sosiale relasjoner og strukturer, og istedenfor anser individet som den absolutte aktør ved å ignorere de sosiale relasjonene individet til daglig inngår i. CA er et individfokusert rammeverk, men folk er ikke kun individer. Individ eksisterer innenfor rammer og strukturer i samfunnet. Sen sier ikke noe om den politiske situasjonen og hvordan individet og samfunnet i sin helhet skal kunne oppnå frihet (Clark 2006, Narum 2008a).

Ifølge Sen ligger frihet til grunn for enhver utvikling i samfunnet. Man søker ikke rikdom ut ifra rikdommen i seg selv, men fordi rikdom gir mennesker mulighet til å leve tryggere og sikrere liv. Dette vil være med på å fremme frihet, noe som i sin tur vil kunne lede til utvikling. Jeg ønsker å benytte meg av CA for å finne ut hvorvidt migrasjon er med på å fremme migrantenes frihet og utvikling. Som en følge av Sens manglende kategorisering av kapabiliteter har jeg valgt å støtte meg til Nussbaums liste for på denne måten å gjøre teorien mer operasjonell og anvendelig. Ut ifra Nussbaums ti kriterier har jeg generert et analytisk rammeverk i form av fem analytiske temaer: valg, remisser, personlig autonomi og re-migrasjon. Jeg ønsker å ta stilling til hva frihet til å migrere har satt migranten i

stand til å gjøre og å være, igjennom å vektlegge migrantenes kapabilitet til å ta i bruk ressurser og nyttiggjøre seg av valg i samfunnet.

4 Metodekapittel

Dette kapitlet vil gi en detaljert beskrivelse av forskningsprosessen. Formålet er å gjøre rede for datamaterialet som ble samlet inn under feltarbeidet, og hvilke metodologiske verktøy som ble benyttet. Innledningsvis gjør jeg rede for valg av metode der jeg begrunner kvalitativ forskning og casestudie som en aktuell og godt egnet fremgangsmåte i min søken etter å oppnå forskningsmålet. Jeg vil systematisk ta for meg fremgangsmåten bak datainnsamlingen, mens jeg fortløpende legger frem fordeler og ulemper omkring avgjørelser som ble tatt underveis i forskningsprosessen. Jeg følger opp med en utredning av dilemma og utfordringer som jeg støtte på under feltarbeidet, og runder til slutt av med en vurdering av kvaliteten på datamaterialet.

4.1 Valg av metode

Metode er ifølge Blaiki (1993) faktiske teknikker og prosedyrer som benyttes under innsamling og analyse av data relevant til forskningsspørsmål og hypotese. En grundig metodisk gjennomgang er viktig for forskningens etterprøvbarehet (D’cruz & Jones 2004, Aase 1997). Samfunnsgeografisk forskning var tidligere preget av kvantitative fremgangsmåter, men domineres i dag av kvalitativ metode. Jeg ønsker å anvende en tilnærming med utgangspunkt i noen få enkeltindividers personlige erfaringer. Valget falt på kvalitativ metode forankret i en komparativ studie av to case. Kvalitativ forskning gir en unik mulighet til å tilegne seg kunnskap og forståelse av sosiale fenomen ut ifra hvordan informanten selv oppfatter dem. Ved å sette to case opp imot hverandre fikk jeg i tillegg mulighet til å sammenligne og analysere casenes eventuelle likheter og ulikheter, noe jeg håpet ville bidra til økt innsikt samt lede til nye og interessante funn.

Kvalitativ metode sikrer forskeren handlingsfrihet og fleksibilitet, og gir rom for antakelser og endringer underveis i forskningsprosessen, både med hensyn til valg av problemstilling og undersøkelsesopplegg (Thagaard 2006). Som forsker kan man vanskelig forutse hvordan feltarbeidet vil forløpe i detalj, og iblant oppstår det uventede utfordringer som man er nødt til å ta stilling til. Flexibiliteten reflekteres blant annet i mitt valg av metodiske verktøy. For eksempel ble jeg etter hvert klar over nødvendigheten av å supplere intervju med andre metoder som observasjon, for på den måten å få et større innblikk i

migrantenes erfaringer og levekår. Selv om fleksibilitet kom godt med i dette feltarbeidet, er det grenser for hvor fleksibelt et forskningsopplegg kan være (Thagaard 2006).

4.2 Kvalitativ metode

Dilthey, Von Wright og Dray enes med Thagaard i at forskning som baserer seg på selektive utvalg, produserer kunnskap av like stor verdi som forskning gjort på representative utvalg (Stake 2005). Kvalitativ metode kjennetegnes ved sin søken etter mer inngående og fyldig informasjon enn hva man finner i statistikken, og tar utgangspunkt i et lite utvalg enheter. Det er et fleksibelt forskningsopplegg som påvirkes gjensidig av forholdet mellom utforming av problemstilling, innsamling av data, analyse og tolkning. Datainnsamling og analyse burde foregå parallelt slik at forskeren fortløpende kan tilpasse den videre datainnsamlingen til tidligere analyser av materialet (Hesselberg 1994, Thagaard 2006). Tolkning gjennomsyrrer hele forskningsprosessen fra start til slutt og innebærer å reflektere rundt datamaterialets meningsinnhold, samtidig som man tolker studiens ulike prosesser i lys av den kontekst de inngår i. Utgangspunktet for denne prosessen er forankret i forskerens forståelse av informantens oppfatning rundt seg selv og sitt liv, og hvordan forskeren tolker nettopp denne informasjonen. Ifølge Thagaard (2006) omtales tolkning og analyse som to sider av samme prosess, da det ville være vanskelig å beskrive hendelser og data uten først å gi disse mening og innhold.

Det var viktig å redegjøre for kriteriene bak valg av informanter, samt avgrense studien geografisk. En studie av et avgrenset fenomen i en bestemt kontekst er i overensstemmelse med en kvalitativ casestudie⁵⁵. Casestudie er en vanlig måte å foreta kvalitative undersøkelser på. Her søker man å forstå det særegne ved et sosialt fenomen uten å bryte det ned ved teoretisk eller empirisk overnyansering og generalisering (Thagaard 2006, Gomm *et al.* 2004, George & Bennett 2005). Stake (2005) skiller mellom tre typer case: iboende case, instrumentelle case og komparative case. I denne oppgaven har jeg valgt å foreta en komparativ casestudie. De to casene, bestående av kvinner *med* og kvinner *uten* tilknytning til MSC, blir satt opp imot hverandre og deretter sammenlignet (George & Bennett 2005). Det finnes mange måter å foreta en komparativ casestudie på. Som regel konsentrerer man seg om ulikhetene da det er ulikhetene som representerer det unike og spesielle ved

---

⁵⁵ Case er et komplekst og uklart begrep som her forstås som en empirisk avgrenset enhet i form av en gruppe, organisasjon eller et utvalg individer.

caset. I mitt tilfelle har jeg valgt å benytte meg av en fremgangsmåte som kallers komparativ diversitet, en prosedyre der både likheter og ulikheter ved casene sammenlignes. Ut ifra resultatene som genereres, trekkes det til slutt slutninger som vil bidra til å styrke eller svekke oppgavens teoretiske utgangspunkt.

4.2.1 Naturlig generalisering og overførbarhet

”The only generalization is: there is no generalization” (Gomm *et al.* 2004: 27).

Målsettingen om å utvikle teorier med forankring i universelle sannheter og logiske forklaringer med generell overføringsverdi har lenge vært sentral igjennom store deler av vitenskapshistorien (Stake 2005). Ifølge Gomm (Gomm *et al.* 2004) blir i dag absolutt - generalisering på vitenskapelig innen samfunnsvitenskapen ansett som både skadelig og lite ønskelig.

På tross av at representativitet i seg selv ikke er et mål, blir casestudier kritisert for nettopp sin manglende representativitet av mangfoldet. I tillegg kritiseres den for sin manglende validitet som følge av dets fokus på kontekst (Gomm *et al.* 2004). Ifølge Thagaard (2006) er begrepene validitet, reliabilitet og generalisering relevant for kvantitativ metode. I kvalitativ metode blir disse erstattet med troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet. Troverdighet omfatter innsyn og redegjørelse av forskningens fremgangsmåte. Bekreftbarhet tar for seg tolkning av resultatene, og setter spørsmålstegn ved relevansen av annen tolkning samt hvordan forskerens egne erfaringer kan ha virket inn. Overførbarhet innebærer hvorvidt fortolkningen som utvikles i forskningsprosessen, kan ha relevans for annen forskning. Overførbarhet er en form for re-kontekstualisering ved at den teoretiske forståelsen som er knyttet opp til ett enkelt prosjekt, settes inn i en videre sammenheng (Thagaard 2006).

Søken etter kunnskap i en samfunnsvitenskapelig kontekst oppnås best ved å anvende forskning rik på personlige og individuelle møter. I tillegg analyseres de kausale mekanismene i detalj og bidrar til økt forståelse og innsikt i prosessen (Stake 2005). Casestudie som forskningsmetode benyttes først og fremst til å identifisere unike situasjoner, og egner seg derfor dårlig til å trekke generelle slutninger. Det kan ikke kreves at man som forsker skal generalisere ved bruk av casestudie, da casene først og fremst er utvalgt på et strategisk grunnlag og er unike og typiske i sitt format (Gomm *et al.* 2004).

Generalisering er på ingen måte et mål i denne oppgaven. Jeg ønsker istedenfor å finne

ut hvorvidt resultatene jeg kommer frem til, kan ha en viss overføringsverdi ved at de kan være behjelpelige som forklaringsmodell i lignende situasjoner.

4.2.2 Forståelse

Kvalitativ metode kjennetegnes av en direkte kontakt mellom forsker og informant der det overordnede målet er å tilegne seg *direkte* forståelse av et gitt sosialt fenomen. Det er derfor viktig at forskeren reflekterer over sin rolle under forskningsprosessen, og stiller seg kritisk til egen tolkning, da hennes egen forståelse og bakgrunn kan påvirke tolkning av resultatene. Samtidig kan forskerens forståelse revideres underveis etter hvert som nye kunnskaper tilegnes. Forskningsopplegget er preget av en fleksibel og eksplorerende karakter, og forskerens forståelse av datamaterialet utvikles gjennom hele forskningsprosessen, og må ses i forhold til forskerens egen bakgrunn og oppfatning.

Min forståelse er i stor grad knyttet til min akademiske bakgrunn, mitt nære kjennskap til Sri Lanka og status som hvit, ung kvinne fra Vesten. Jeg var svært bevisst de kulturelle ulikhetene som jeg regnet med å støte på, og hadde tidlig innstilt meg på at det var visse ting som for meg ville fremstå som underlig og vanskelig å begripe. Som en følge av min samfunnsgeografiske bakgrunn har jeg opp igjennom årene tilegnet meg en kritisk og analytisk tilnærmingsevne, en egenskap som jeg igjennom hele forskningsprosessen har forsøkt å kombinere med en åpen og nysgjerrig innstilling.

Før feltarbeidet satte jeg meg inn i levekår, fattigdoms- og migrasjonstematikken på Sri Lanka. Jeg syntes det var vanskelig å velge teori, men hadde en viss idé om hvilken tilnærming jeg ønsket å utforske nærmere. Teori er et viktig verktøy når man skal samle inn data og analysere datamaterialet. Datamaterialet kan være med å påvirke det teoretiske utgangspunktet ved at funn kan være med på å styrke, videreutvikle eller forkaste teorien. Det foregår en abduksjon, en kontinuerlig vekselvirkning mellom teori og empiri (Thagaard 2006, Norheim 2008). En teoretisk forankring er viktig for å kunne forstå data, og i denne oppgaven har en abduktiv tilnærming vært relevant når det gjelder å presentere og vurdere informasjon.

4.3 Informanter

I kvalitativ metode benytter man seg av selektive utvalg. Utvalg forstås pr definisjon som et gitt antall informanter som ligger til grunn for forskningsprosjektet. Selektive utvalg baserer

seg på et utvalg informanter som er strategiske for forskningen på grunn av sine særpreg, kunnskaper, historie eller erfaringer (Thagaard 2006).

Mitt utvalg består utelukkende av returnerte kvinnelige migranter. Tanken var å intervju migranter fra to ulike områder i Sri Lanka, hvorav seks av de forespurte hadde tilknytning til MSC og fire av de forespurte var uten tilknytning til MSC. Informantene ble valgt ut ifra et sett kriterier bestående av *kjønn, sivilstatus, alder, erfaring og tilknytning til MSC*. I tillegg vurderte jeg kriteriene *utdanning og rural/urban bakgrunn*, men forkastet disse da de viste seg å ha liten direkte relevans for denne oppgaven. Da jeg ønsket å foreta en generell undersøkelse uavhengig av kvinnenenes *etniske og religiøse forankring*, falt også dette kriteriet bort.

4.3.1 Utdanning

Utdanning har vært ett av statens hovedsatsingsområder siden Sri Lankas selvstendighet fra Storbritannia i 1948. Den offentlige grunnskolen er gratis, noe som har resultert i en 90 % lese- og skrivekyndighet blant landets befolkning.⁵⁶ Srilankiske hushjelper har ifølge SLBFE et relativt lavere utdanningsnivå sammenlignet med det nasjonale gjennomsnittet (Jeyasundere 2006). Mine informanter hadde alle fullført grunnskolen, og hadde ingen høyere videreutdanning utover det. Jeg forkastet utdanning som kriterium da utdanning verken er et krav eller en forutsetning for å arbeide som hushjelp i Midtøsten. Jeg stilte meg også kritisk til relevansen av singalesiske lese- og skriveferdigheter i et arabisktalende hushold. Jeg forkaster utdanning som kriterium i denne oppgaven, men anerkjenner at utdanning i seg selv har en viktig verdi og er en personlig ressurs i lys av mestringsevne, samt sosial og faglig kunnskap.

4.3.2 Urban/rural bakgrunn

Da denne oppgaven ikke er en studie av rurale/urbane forskjeller, faller kriteriet om urban/rural bakgrunn bort. Å begrepsavklare rural/urban bakgrunn kan i tillegg være svært problematisk. Skal det innebære fødested, området hvor informanten har bodd størstedelen av livet, eller det området hvor informanten for øyeblikket bor? Majoriteten av Sri Lankas

---

⁵⁶ http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/efa/EFA_MDA/SriLanka_Donors_Mtg/Survey_of_Literacy.pdf
Nedlastet: 28.02.2009

hushjelper er bosatt i områdene rundt Colombo, Kurunegala, Gampaha, Kandy og Anuradhapura (Jayasundere 2006). Jeg bestemte meg for å intervju informanter som bodde i Sri Lankas vestlige provins, nærmere presisert distriktene Colombo og Gampaha. Det er her man finner den høyeste andelen kvinnelige migranter i Sri Lanka. Områdene hvor mine informanter kom fra, var verken rurale eller urbane, men kan kategoriseres som små tettsteder.

4.3.3 Etnisitet og religion

Jeg kunne ha foretatt en komparativ undersøkelse mellom kvinner med ulik etnisk og religiøs tilhørighet, men valgte bevisst å ikke ta stilling til dette. Jeg ønsket å lære om kvinnes erfaringer som kvinne, ikke som hinduist, muslim, kristen eller buddhist eller som singaleser, burgher, maurer eller tamil. Det kan godt være at en muslim ville hatt en fordel som migrant i Midtøsten på grunn av sin religion og arabiske kunnskaper. Det kan også godt hende at en singaleser ville tjent mer eller blitt behandlet penere enn en tamil, da singalesere som regel er lysere i huden.

4.3.4 Kjønn

Alle mine informanter var kvinner. Ved å inkludere menn kunne jeg ha foretatt en interessant sammenligning av kjønnsaspektet, men dette ble dessverre lite gjennomførbart som følge av masteroppgavens og feltarbeidets begrensede ramme. En annen utfordring hadde vært den kjønnsnøytralitet som så lenge har rådet i migrasjonslitteraturen. Historisk har man i liten grad tatt for seg menn i en *kjønnsrelatert kontekst*, til forskjell fra studiene som i den senere tid har blitt gjort på kvinner.

4.3.5 Sivilstatus og alder

Opprinnelig ønsket jeg å intervju gifte mødre i alderen 25 til 50, kvinner med barn. Skilsmisse er dessverre en av migrasjonens mange baksider, og jeg fant det derfor unaturlig å ekskludere fraskilte og fraseparerte kvinner i denne undersøkelsen. Sivilstatus omfatter kvinner som har barn, og som *er* eller *har vært* gift. Ved å sette en øvre og nedre aldersgrense hos informantene fikk jeg satt en ramme rundt kvinne. En øvre aldersgrense bidrar samtidig

til å ekskludere eldre kvinner hvis informasjon og erfaringer er utdatert og av liten relevans for min oppgave.

4.3.6 Erfaring

Jeg ønsket å intervju kvinner som hadde migrert ved flere enn én anledning, kvinner med en viss migrasjonserfaring⁵⁷. Jeg ønsket å få overblikk over hvor mange ganger de hadde migrert, og resultatene som de i ettertid kunne vise til. Alle mine migranter har migrert mellom to og fire ganger hver, og alle med unntak av fire var allerede i gang med å planlegge neste migrasjonsopphold. En av fordelene ved å intervju migranter med en viss erfaring var den trygghet og visshet de hadde i sin egen erfaring og kunnskap. Informantenes erfaringsgrunnlag i lys av eksisterende og ikke-eksisterende frihet og utvikling fikk en sentral plass i analysedelen.

4.3.7 Med eller uten tilknytning til MSC

Jeg valgte kvinner med ulik tilknytning til MSC, et kriterium som utgjør grunnlaget for oppgavens komparative analyse. MSCs arbeid for å organisere migrantkvinner er relativt nytt og lite utbredt. Jeg ønsket derfor å finne ut om det fantes forskjeller mellom kvinner med og kvinner uten tilknytning til MSC. Seks av oppgavens migranter hadde tilknytning til MSC hvorav fire var uten tilknytning. Den skjeve fordelingen av informantene skyldtes vanskeligheten jeg hadde med å finne migranter uten tilknytning til MSC som var villige til å la seg intervju. Det var imidlertid lettere å få tak i migranter med tilknytning til MSC.

4.4 MSC og SLBFE

For å oppnå en bredere forståelse av migrasjonsproblematikken i Sri Lanka har jeg valgt å snakke med to aktører som representanter to ulike sider av migrasjonsprosessen i Sri Lanka: det statlige tilretteleggingsbyrået for migrasjon, SLBFE, og den ikke-statlige fagforeningsbevegelsen MSC. Informasjonen vil benyttes som bakgrunnsmateriale, og vil forhåpentligvis kunne gjøre oppgaven mer omfattende og interessant.

---

⁵⁷ Kvinner som har migrert ved flere anledninger.

4.4.1 MSC

"Our mission is to organize Migrant Workers of Sri Lanka including prospective migrants and returnee migrants" (Mr. Lodwick MSC 2008).

MSC er en forgrening av den srilankiske fagforeningen National Workers Congress (NWC), og arbeider spesifikt med migrasjonsproblematikken i Sri Lanka. MSC er en uavhengig ikke-statlig organisasjon hvis mål er å fremme økt livskvalitet for migranter sosialt og økonomisk, samt å bidra til oppfølging og støtte før, under og i etterkant av migrasjonen. I tillegg arbeider de for å fremme migranternes rettigheter og sikkerhet, både i Sri Lanka og internasjonalt. MSC jobber på grasrotnivå ved å opprette lokale foreninger rundt om i landet, såkalte "Community Based Migrant Women Associations" (MWAs). MWAs ble for første gang opprettet i 1996 og fungerer som et forum og samlingspunkt for potensielle og returnerte kvinnelige migranter. Per i dag finnes det 35 MWAs i Sri Lanka. Her utveksles erfaringer og råd mens nettverk opprettes.

For MSC er nettverksbygging via MWAs et viktig verktøy for å organisere og styrke migranternes rettigheter og posisjon i samfunnet. De ønsker å rokke ved synet på migrasjon som et lukket og privat anliggende, og det tabu som så mange av "Midtøstens kvinner" opplever. Opprettelsen av MWAs har vært en vanskelig og tidkrevende prosess, noe som særlig skyldes stigmatiseringen og den negative omtalen av Sri Lankas migranter.

"...but most people won't tell about their problems and issues. It is then difficult for us to help and prevent these things happening" (Mr. Lodwick MSC 2008).

MWAs er selvstendige samfunnsorganiserte foreninger som i regi av MSC arrangerer bevisstgjøringskurs, introduksjonskurs, menneskerettighetsundervisning samt juridisk hjelp og rettledning. En gang hver tredje måned innkalles MWAs' ledere til MSCs hovedkontor i Colombo for å delta på kurs, debatter og informasjonsmøter. Lederne vender så tilbake til sine respektive MWAs for å videreformidle informasjonen.

"The associations are doing a very important job and effort promoting problems and issues, enlightening people before departure" (Mr. Lodwick MSC 2008)

4.4.2 SLBFE

“Over the past two decades, the SLBFE has given the highest priority to prompting foreign employment“⁵⁸

Det statlige organet SLBFE ble opprettet under arbeidsdepartementet i 1985, men ble i 2007 flyttet inn under ”Ministry of Foreign Employment Promotion and Welfare”. SLBFE er ansvarlig for den overordnede driften og sysselsettingen av Sri Lankas migranter, og jobber for å 1) fremme migrasjon og tilrettelegge for arbeidsplasser utenlands, 2) regulere migrasjonsprosessen blant annet ved å registrere migranter, utstede lisenser og kontrollere rekrutteringsbyråer og 3) sørge for assistanse og beskyttelse for migrantarbeidere utenlands (SLBFE 2006). SLBFE legger til rette for et 13 dagers obligatorisk treningsprogram for fremtidige hushjelper i Midtøsten. Her lærer de å håndtere elektriske husholdningsartikler, lage mat, får kjennskap til kulturelle forskjeller og språk. Formålet er å forberede dem til tilværelsen som hushjelp i Midtøsten. Treningsprogrammet blir kraftig kritisert av blant annet MSC for sine mangler og utilstrekkeligheter. Det er snakk om fattige og lavt utdannede kvinner som har liten eller ingen kunnskaper om moderne fasiliteter og hygiene.

“The 13 days long training period provided by the SLBFE is hardly enough to give these women the fundamental knowledge and skills they so desperately need to be a professional or qualified housemaid” (Mr. Lodwick MSC 2008).

Videre må migrantene igjennom obligatoriske helseundersøkelser, og alle som migrerer igjennom SLBFE, skal forsikres. SLBFE har kontorer og kontaktpersoner i de fleste mottakerland. De er opptatt av migrantenes sikkerhet og sørger for såkalt ”safe housing” og transport tilbake til Sri Lanka dersom det skulle være nødvendig. Videre tilrettelegger de for juridisk bistand og har opprettet en offisiell klageetat i Sri Lanka hvor migranter kan henvende seg dersom de opplever kontraktsbrudd eller annen overtramp (SLBFE 2006, Mr. Ruhunageh 2008 SLBFE).

“We receive averagely 800 complaints monthly (...) about 80 % are related to female migrants” (Mr. Ruhunageh 2008 SLBFE).

---

⁵⁸ <http://www.slbfe.lk/article.php?article=23> Nedlastet: 20.05.2009

4.5 Datainnsamling

Datamaterialet som analyseres forekommer i form av tekst, og hvilken form teksten har, avhenger av hvilke innsamlingsmetoder forskeren velger å benytte (Thagaard 2006). Det finnes mange måter å generere forskningsdata på.

De fire sentrale metodene i kvalitativ metode er: intervju, observasjon, transkribering og opptak, samt tekst- og dokumentanalyse. For å belyse et fenomens komplekse natur er det vanlig å basere forskningen på flere datakilder (Silvermann 2001). I denne oppgaven har jeg valgt å benytte meg av intervju og observasjon. Fellestrekk ved intervju og observasjon er at det etableres en direkte kontakt mellom forskere og informant, en kontakt som er nødvendig for at forskeren skal kunne tilegne seg forståelse ut ifra informantens ståsted. Ifølge Thagaard er den personlige kontakten som etableres mellom forsker og informant, et metodologisk poeng i seg selv.

4.5.1 Intervju

Kvalitativt forskningsintervju er godt egnet til å studere prosesser og samspill mellom aktører i en gitt sosial kontekst. I tillegg bidrar det til en dypere forståelse av informantens opplevelser, tanker og meninger. I denne oppgaven vil den enkelte intervjudeltaker fremstilles gjennom casebeskrivelser, det vil si en direkte og konsentrert fremstilling av informantens tilknytning til fenomenet migrasjon, frihet og utvikling. Selve casebeskrivelsen er et resultat av endringer som har oppstått etter hvert som jeg har bearbeidet materialet. Endringer oppstår også som en følge av at casebeskrivelsen beveger seg fra informantens beskrivelse til min egen analytiske fremstilling.

Intervjuene i denne oppgaven baserer seg på en delvis strukturert intervjuform. Det betyr at jeg hadde formulert en forholdsvis detaljert intervjuguide hvor spørsmålene var utformet på forhånd (Thagaard 2006, Kvale 1997). Samtidig er den halvstrukturerte formen mer fleksibel, og rekkefølgen av temaene bestemmes underveis i intervjuet. Dette gir åpning for oppfølgingsspørsmål avhengig av informasjonen informanten gir. Forskeren kan dermed følge informantens fortelling samtidig som informasjon innhentes rundt de spørsmål som i utgangspunktet er fastsatt i intervjuguiden.

Migrantene

Jeg var nysgjerrig på om det fantes vesentlige forskjeller mellom migranter med og uten tilknytning til MSC, og valgte dermed å utføre en komparativ undersøkelse av de to gruppene. Intervjuene ble foretatt i perioden mai til august 2008. Jeg startet hvert av intervjuene med at jeg introduserte meg selv som masterstudent fra Universitetet i Oslo. Jeg informerte dem om masteroppgaven, min bakgrunn og åpnet opp for spørsmål relatert til dette. I begynnelsen opplevde jeg informantene som noe sjenerte og tilbaketrukkne, men etter hvert som de ble mer komfortable i intervjusituasjonen, slappet de tydelig av. De viste alle stor nysgjerrighet og uttrykte et ønske og en iver etter å formidle sine erfaringer og inntrykk. Det faktum at jeg var fra Norge, vakte oppsikt, men jeg opplevde ingen negativ reaksjon relatert til dette. Jeg syntes at det allerede innledningsvis var viktig å presisere at jeg ikke jobbet for noen organisasjon som var ute etter å dele ut penger, noe som var vanlig i årene etter tsunamibølgen. Jeg ønsket ikke at informantene skulle overfokusere på de negative sidene ved livet med dette som formål. Jeg fikk en del spørsmål om anonymitet, forespørsler om hvor lang tid intervjuet ville ta, samt spørsmål om tolk og språkbarrierer. Jeg åpnet opp for at informanten kunne stille oppklarende spørsmål underveis i intervjuet, og bad dem om å si ifra dersom det var noe de ikke hadde forstått.

Som regel utføres kvalitative forskningsintervjuer i et miljø hvor informanten føler seg hjemme. I denne undersøkelsen ble fire av intervjuene utført i informantenes hjem i Colombo, mens seks ble foretatt i hjemmet til en av Gampahas MWAs-ledere, Phatima. Alle intervjuene ble gjennomført på søndager, da søndager var den eneste dagen i uken kvinnene hadde fri, og ektemennene kunne være hjemme med barna. Intervjuene varte i en og en halv til to timer, og ble gjennomført som avslappende samtaler styrt etter spørsmålene fra intervjuguiden. I tillegg fulgte jeg opp med utdypende spørsmål for å komme i dybden av det jeg ønsket å få vite mer om. Kvinnene var positive og brukte både tid og energi på å forstå meg og selv bli forstått av meg. Noen snakket lettere, andre var det noe mer vanskelig å komme inn på. Enkelte ble emosjonelle og tørket en tåre i smug, mens andre lo og smilte av minnene.

Det var mange kvinner som ytret et ønske om å prate med meg. Mange timer ble brukt på konfidensielle og fargerike samtaler preget av momenter av dypt alvor, latter og frustrasjon. Ikke alle kvinnene jeg pratet med, falt inn under kriteriene jeg hadde opprettet for oppgavens informanter. Disse kunne jeg derfor ikke bruke i oppgaven. Allikevel tok jeg meg tid til å lytte av respekt for den enkelte. Selv om noen av historiene ikke fikk en direkte rolle i

denne oppgaven, var de med på å veve inspirerende og verdifulle tråder i oppgavens fargerike bakgrunnsteppe.

Migranter med tilknytning til MSC

Møtet med kvinnene tilknyttet MSC fant sted i et lite hus på landsbygda i Gampaha, to og en halv time nordøst for hovedstaden Colombo. Intervjuene ble utført i regi av MWA-lederen Phatima, over en periode på tre søndager. Jeg oppfattet den lille gruppen som svært sammensveiset; dette var kvinner som i lang tid hadde vært hverandres fortrolige, og som hadde delt hverandres erfaringer, følelser og tanker. Det oppstod uro da jeg foreslo å intervju hver og enkelt av dem på kjøkkenet. Uroen var forankret i engstelsen for ikke å forstå og selv gjøre seg forstått. Intervjuene ble derfor gjennomført i stuen hvor de andre medlemmene av MWAs oppholdt seg. Jeg tok for meg én og én kvinne, og inviterte dem fortløpende til å sitte ved siden av meg i den romslige sofaen. Denne fremgangsmåten fungerte bra og viste seg i tillegg å være fordelsaktig. De andre migrantene var godt kjent med informantenes historier og deres nærvær bidro til å gjøre informanten trygg og selvsikker. I tillegg kunne de andre hjelpe informanten med å huske detaljer og hendelser som hun enten hadde glemt eller hadde vanskeligheter med å huske.

Engelskkunnskapene blant kvinnene varierte. Enkelte brukte lang tid på å ”finne de riktige ordene”, mens andre formidlet det de hadde på hjertet med større letthet. I situasjoner hvor spørsmål og svar krevde ytterligere klarhet, var Phatima behjelpelig med å oversette og forklare. Det oppstod ingen store problematiske språkbarrierer som ikke lot seg løse, og etter hvert som intervjuet skred frem, fløt samtalen lettere.

Migranter uten tilknytning til MSC

Det var ingen som kunne hjelpe meg med å komme i kontakt med migrantene som ikke hadde tilknytning til MSC. Jeg valgte derfor å ta med meg en tolk, og kjørte ut til en liten landsby utenfor Colombo i håp om å komme i kontakt med migranter som passet til mine kriterier. Tolken og jeg vandret rundt mens vi forhørte oss om det fantes migranter i området som kunne tenke seg å bli intervjuet. Responsen var stor selv om det var vanskelig å finne noen som ville la seg intervju, og mitt nærvær skapte oppstyr. I et forsøk på å skjerme informantene bestemte jeg meg for å utsette intervjuene til søndagen etter.

Informantene ble intervjuet i sine egne hjem mens nysgjerrige naboer, familie og

venner flokket seg rundt. Tre av husene hadde bare ett rom. De hadde ingen dør som kunne lukkes, kun trepanel som improvisatorisk ble satt opp mot regnvær og flom. For meg var det viktig at informantene var komfortable i intervjusettingen, noe jeg forsikret meg om før jeg startet intervjuene. En av informantene bodde i et hus med to rom, og i dette tilfellet valgte jeg å intervju henne på kjøkkenet med døren lukket inntil stuen. Dette fungerte bra på tross av et par mumlende protester fra ektemannen. Ved et annet tilfelle spurte jeg informanten om hun ville føle seg mer komfortabel dersom jeg trakk ned et par tepper og dekket utgangsåpningen. Dette bidro til å skjule informanten fra nysgjerrige blikk utenifra. Kun en av informantene følte ubehag ved alt oppstyret. Dette ble løst ved at vi halvveis i intervjuet bestemte oss for å spasere et stykke bort fra landsbyen, hvor vi fikk fullført intervjuet i fred.

Engelskkunnskapene til disse migrantene var svært dårlige, og av frykt for å misforstå eller selv bli misforstått, valgte jeg å benytte meg av en tolk under intervjuene. Ingen av migrantene hadde noe imot tolkens nærvær.

MSC og SLBFE

Jeg hadde til sammen to intervjuer med MSC og SLBFE. Intervjuene ble foretatt inne på informantenes kontorer og varte hver av gangene i underkant av en time.

4.5.2 Observasjon

Før jeg dro på feltarbeid, hadde jeg planlagt å foreta intervjuene hjemme hos informantene, for på denne måten å kunne foreta observasjoner i etterkant. Det skulle vise seg at ting ikke alltid går som planlagt, da den ene gruppen med informanter valgte å møte opp hos Phatima for å la seg intervju. I og med at jeg hadde vært hjemme hos den andre gruppen med informanter, var jeg redd for at informasjonsgrunnlaget ville bli skjevt og sette min komparative undersøkelse i fare. Jeg spurte derfor om lov til å komme på besøk til dem som møtte opp hos Phatima. De ville gjerne ha besøk, og vi avtalte raskt tid og sted. Dette gav meg mulighet til selv å verifisere dataene og observere hvordan de faktisk hadde det. Samtidig gav det meg mulighet til å bli bedre kjent med den enkelte migrant og hennes familie. Særlig interessant var det når enkelte av informantene kunne peke på og sammenligne sitt tidligere liv med dagens situasjon.

4.5.3 Anonymitet

Jeg har valgt å anonymisere mine informanter ved å forandre på deres virkelige navn og unnlate informasjon som kan bidra til å avsløre kvinnenens identitet. For eksempel vil jeg oppgi hvor mange barn hver informant har, men jeg vil ikke oppgi kjønn. Noen av mine informanter var svært opptatt av å opprettholde sin anonymitet, andre viste en heller likegyldig holdning til dette. Jeg valgte å handle konsekvent ved å skjule deres identitet for på denne måten å sikre kvinnene fra gjenkjenning eller uønsket oppmerksomhet.

Anonymisering har sin pris i form av at enkeltinformasjon bevisst utelates, men jeg har liten tro på at denne form for detaljert informasjon ville hatt noen innvirkning på analysen (Hesselberg 1998). Som en følge av anonymiseringen vil det oppstå formuleringer som: *”Sugandhi nevner sønnens/datterens helse som den desidert viktigste årsaken til å migrere.”*

4.5.4 Bruk av tolk

Jeg hadde kun behov for tolk i fire av ti tilfeller. Dette gjaldt migranter uten tilknytning til MSC, hvis engelsk varierte mellom sparsom til nærmest ikke-eksisterende. Jeg sørget for å dobbeltsjekke svarene ved at tolken repeterte det han hadde videreformidlet tilbake til informanten. Jeg ønsket å minimalisere misforståelser samt dårlige formuleringer, og ved flere anledninger var ikke informanten enig med tolkens oversettelse.

Når det gjaldt kvinnene med tilknytning til MSC, klarte de fleste å forstå og kommunisere relativt bra. I noen tilfeller hjalp Phatima meg med å klargjøre og oversette det som var uklart.

Jeg valgte å bruke båndopptaker under alle intervjuene. En ulempe ved å bruke båndopptaker er at det gir intervjuet et formelt preg som kan distrahere informanten og påvirke informasjonen (Hesselberg 1998, Thagaard 2006). Etter at jeg hadde fått tillatelse til å benytte meg av båndopptakeren, valgte jeg å legge denne vekk slik at den ikke var synlig og dermed mindre forstyrrende. Jeg benyttet meg av både lydbånd og notater, en metode som ifølge Thagaard (2006) gir rik og detaljert informasjon.

4.6 utfordringer og dilemma

Utfordringer ved intervjusituasjonen

Jeg er klar over at mitt utvalg kan ha visse begrensninger med tanke på at ti informanter kan virke noe snevert. Samtidig mener jeg at denne undersøkelsen lot seg gjøre på en forsvarlig og god måte. Jeg brukte lang tid på å forklare og opparbeide meg tillit hos informantene de dagene jeg var i området, og jeg følte at hvert intervju gav meg fyldig og detaljert informasjon relevant for oppgavens problemstilling. Hvert intervju ble avsluttet med en noe mer generell samtale og, ved behov, med spørsmål om å få komme på besøk en dag det passet. På denne måten fikk jeg møte informantene under to ulike forutsetninger: i en noe mer formell intervjukontekst og i en mer uformell setting i informantens eget miljø.

Jeg var oppmerksom på at de færreste vil være ett hundre prosent åpne når det gjaldt spørsmål som f.eks. hva pengene ble brukt til. Samtidig som jeg innså at jeg kunne få ulike svar fra informanter som hadde hatt en vellykket migrasjon, og fra dem som hadde hatt en mindre vellykket opplevelse. For mange er det viktig å opprettholde den ytre fasaden og fremstå som mer suksessfulle enn hva de i realiteten var.

Jeg valgte ikke å nevne mine tidligere reiser og kjennskap til Sri Lanka, da jeg var redd dette ville lede til digresjoner og forstyrrelser rundt intervjusituasjonen. I tillegg var jeg bekymret for at de ville overvurdere min kjennskap til landet og unnlate å nevne momenter og informasjon som de ville regne med at jeg var innforstått med.

Til tider var språket en utfordring, derfor var det nødvendig å benytte seg av tolk ved noen av intervjuene. Av og til gjentok jeg svarene fra informanten for på denne måten å forsikre meg om at jeg hadde forstått henne riktig. Ved et par anledninger viste det seg at jeg hadde misforstått, og ved enkelte tilfeller merket jeg at informanten ikke hadde forstått hva jeg spurte om. Jeg stoppet alltid opp ved spørsmål som kun ble besvart med et ja eller nei, uten at det gav tilstrekkelig svar på spørsmålet jeg hadde stilt. Etter hvert intervju satte jeg meg ned for å lytte til båndopptakeren. Dette ble for meg en måte å øve og lære på. I tilfeller hvor jeg oppdaget svakheter ved min intervjuteknikk, gjorde jeg endringer og forbedringer.

En forsker må til enhver tid innta en bevisst stilling til eventuelle etiske utfordringer som kan oppstå i forskningsprosessen. Det er viktig at relevant informasjon innhentes på en etisk forsvarlig måte. Relasjonen mellom forsker og informant er helt vesentlig i kvalitative studier, og det etiske aspektet veier tungt. Erfaringer tilsier at formelt utarbeidede retningslinjer vanskelig lar seg realisere i virkeligheten. En forsker må derfor selv ta stilling

til eventuelle metodiske dilemma som oppstår underveis i prosessen. Dette er en vurderingsprosess som først tar slutt ved publikasjonen av det ferdige materialet (Thagaard 2006). Tilgjengelighet til informanter kan være en utfordring for mange forskere. Migrasjon er et følelsesladd og betent tema i Sri Lanka, og jeg var fra starten av innstilt på å måtte jobbe aktivt for å finne kvinner som var villige til å dele sine erfaringer og tanker med meg. Tilgang på informanter ble imidlertid noe problematisk da det gjaldt migranter uten tilknytning til MSC. Jeg oppsøkte disse på egenhånd ved å kjøre til utkanten av Colombo og vandret rundt mellom tettbygde hus og provisoriske bygninger. Jeg fant til slutt fire aktuelle informanter som passet inn under mine kriterier, og som var villige til å la seg intervju. Med hjelp fra MSC ble jeg videreformidlet til foreninger i lokalsamfunn etablert av og for migranter. Jeg hadde ingen problemer med å finne villige og relevante informanter blant denne gruppen.

4.7 Kvalitet på data

Det stilles store krav til åpenhet og fleksibilitet samt innlevelse og systematikk når man benytter seg av kvalitativ metode. Dette har stor betydning for kvaliteten på datamaterialet. Innlevelse refererer til forskerens evne til å leve seg inn i informantens situasjon, samtidig som hun med et åpent sinn og fleksibel holdning klarer å tilegne seg kunnskap og forståelse. Systematikk omhandler forskerens refleksjon av forskningsprosessen. Forholdet mellom innlevelse og systematikk ses på som en veksling mellom refleksjon over metodiske beslutninger på den ene siden og åpenhet og fleksibilitet på den andre (Thagaard 2006).

Siden kvalitativ metode kan gjennomføres på så mange forskjellige måter, blir transparens en viktig forutsetning (Johannessen mfl. 2006). Transparens bidrar til å gi leseren innblikk i de metodiske og analytiske fremgangsmåtene som utgjør den tolkningsmessige forutsetningen som ligger til grunn for den kunnskap som produseres. For å oppnå kravet om transparens må forskeren tilkjenne sentrale sider ved prosessens metodiske og analytiske fremgangsmåter fra begynnelse til slutt.

Kvalitativ metode og selve måten jeg har valgt å benytte meg av kvalitativ metode på, har sine svakheter. Jeg har i denne oppgaven valgt å benytte meg av et strategisk utvalg, en seleksjon hvor jeg velger informanter som er relevante for min problemstilling. Jeg kom i kontakt med informantene ved å benytte meg av en såkalt ”snøball-” eller ”kjedeutvalgsstrategi”⁵⁹, hvor en informant leder til en ny. Problemet med å benytte seg av en

---

⁵⁹ <http://www.jbi.hio.no/bibin/3a3/Patton5.htm> Nedlastet: 19.02.2009

slik fremgangsmåte, er at man kan risikere at alle informantene er del av det samme nettverket. Dette har jeg forsøkt å motvirke ved å ta utgangspunkt i to ulike migrasjonsgrupperinger. Et annet problem er at jeg kan gå glipp av viktige og relevante opplysninger dersom representativiteten er mangelfull og skjev. Risikoen er at jeg kun kommer i kontakt med dem som er mest sosiale og pratsomme, eller de som føler at de mestrer sin livssituasjon og ikke har noe imot innsyn fra en forsker. Det finnes en fare for at jeg blir sittende igjen med flere historier om mestring og suksess enn vanskeligheter og problemer. Utfordringen blir å fortløpende vurdere hvilken betydning en eventuell skjevhet har hatt på resultatene. Jeg har igjennom hele forskingsprosessen vært bevisst på metodens mangler og svakheter, men for meg var denne metoden den beste fremgangsmåten jeg hadde til å foreta undersøkelsen på.

Oversikt over migrantene

	MSC	Alder	Sivilstatus	Ektemanns arbeidssituasjon under migrasjon	Migrantens arbeidssituasjon før migrasjon	Antall barn	Antall migrasjoner	Migrasjon avgjort av	Ønske/Årsaken bak migrasjon	Resultat Remissene ble brukt på:	Situasjon per dags dato
Sumera	Mdl	39	Skilt etter migrasjon	I arbeid	Syerske	4	2	I fellesskap	Forbedre økonomien + Hus	Hus + Basisbehov + Sparing	Ingen
Leila	Mdl	40	Skilt før migrasjon	Skilt	Teplukker	1	3	Kvinnen	Øk. nødvendighet + forsørge + barnets utdanning	Barns utdanning + Foreldrenes legeregning og gjeld + Basisbehov	Sikret barnet utdanning + Nedbetaling av foreldrenes gjeld og legeregninger
Yasmin	Mdl	44	Gift m. migrant	I arbeid Byttet på å migrere	Hjemmeværende	3	4	Kvinnen	Forbedre økonomien + Eventyr + Hus	Hus + Traktor	Hus (sparing)
Sudeshi	Mdl	33	Separert etter migrasjon	Ikke i arbeid	Syerske	2	2	Kvinnen	Øk. nødvendighet + Vold + Forsørge + Symaskin	Symaskiner + Basisbehov	Ingen
Chandrika	Mdl	50	Gift	I arbeid	Hjemmeværende	1	3	Kvinnen	Forbedre økonomien + Hus	Hus + Foretak	Hus + Foretak + Barnet utdanning
Sarda	Mdl	36	Gift	I arbeid	Hjemmeværende	2	2	Kvinnen	Forbedre økonomien + Egen utdanning + Hus	Egen utdanning + Foretak	Egen utdanning + Foretak
Nipuni	Ikke mdl	40	Enke etter tredje migrasjons opphold	I arbeid	Teplukker	2	4	$\frac{3}{4}$ migrasjoner: Ektemannen $\frac{1}{4}$ migrasjoner: Kvinnen	Økonomisk nødvendighet + tvang $\frac{3}{4}$ migrasjoner: ingen formening.- $\frac{1}{4}$ migrasjoner: forsørge + fullføre hus + inventar	Hus + Inventar + Basisbehov	Halvferdig hus + Inventar (statusvarer)
Sugandhi	Ikke mdl	36	Gift	I arbeid	Hjemmeværende	1	2	Kvinnen	Øk. nødvendighet sykt barn + Hus	Hus + Sykt barn + Basisbehov	Hus + Barnets forbedrede helse
Masha	Ikke mdl	32	Gift	Ikke i arbeid (sluttet)	Hjemmeværende	1	2	Kvinnen	Øk. nødvendighet + Hus	Basisbehov	Ingen (forbruksfelle)
Sharuckshi	Ikke mdl	49	Gift (men bor ikke sammen)	Ikke i arbeid (syk)	Hjemmeværende	3	5	Kvinnen	Øk. nødvendighet + Skam + Forsørge + Barnets utdanning	Basisbehov + Barnas utdanning og medgift + venner	Sikret barnas utdanning og medgift

Oversikt over migrantenes frihet

	Valg	Remisse	Autonomi	Helse	Re-migrasjon	Generell frihet ved migrasjon
Sumera	Frihet	Frihet (men mistet alt; ikke vedvarende)	Svekket	Negativ (psykisk)	Ja	Ikke frihet
Leila	Ikke frihet	Frihet	Styrket	Negativ (fysisk)	Ja	Frihet
Yasmin	Frihet	Frihet	Styrket	Ingen endring	Nei	Frihet
Sudeshi	Ikke frihet	Frihet (men mistet alt; ikke vedvarende)	Splittet	Negativ (psykisk og fysisk)	Ja	Ikke frihet
Chandrika	Frihet	Frihet	Styrket	Ingen endring	Nei	Frihet
Sarda	Frihet	Frihet	Styrket	Ingen endring	Nei	Frihet
Nipuni	Ikke frihet	Splittet/Frihet	Styrket	Ingen endring	Ja	Frihet
Sugandhi	Ikke frihet	Frihet	Styrket	Ingen endring	Ja	Frihet
Masha	Ikke frihet	Ikke frihet	Svekket	Negativ (psykisk og fysisk)	Nei	Ikke frihet (konsumfelle)
Sharuckshi	Ikke frihet	Frihet	Styrket	Ingen endring	Ja	Ikke frihet

5 Analyse

I dette kapitlet legger jeg frem mine empiriske funn og analytiske resultat. Jeg starter med en kort introduksjon av informantene, for deretter å analysere datamaterialet opp mot oppgavens fem analytiske tema: valg, remisser, personlig autonomi, helse og re-migrasjon. Da Sens CA mangler en kategorisering av kapabiliteter, har jeg valgt å støtte meg til Nussbaums liste for på denne måten å gjøre teorien mer operasjonell og anvendelig. Temaene er generert ut ifra Nussbaums ti kriterier og danner et gunstig analytisk rammeverk i min søken etter å finne ut hvorvidt migrasjon i dette tilfellet bidrar til frihet og utvikling for migranter i Sri Lanka. Hvert av temaene innledes med en kort forklaring før datamaterialet presenteres.

5.1 Informantene

Møt mine informanter: Sumera, Leila, Yasmin, Sudeshi, Chandrika, Sarda, Nipuni, Sugandhi, Masha og Sharuckshi. Disse ti kvinnene utgjør selve utgangspunktet for analysen med sin ulike bakgrunn og migrasjonshistorie. Jeg har valgt å dele dem inn i to grupper: migranter med og migranter uten tilknytning til MSC.

5.1.1 Migranter med tilknytning til MSC

Sumera

Sumera er 39 år gammel og har tidligere migrert ved to anledninger. Hun ble skilt i etterkant av sitt siste migrasjonsopphold, og er i dag aleneforsørger for sine fire barn. I perioden før Sumera migrerte, arbeidet hun som syerske i tekstilindustrien. Lønningene var lave, dagene lange og arbeidet hardt. Ektemannen jobbet som selger. Til tross for at de delte hjem med svigerforeldrene, anså Sumera familiens økonomi for å være relativt stabil. Både hun og ektemannen var i fast arbeid og lønningene dekket stort sett det de trengte av mat, klær og boutgifter.

I Sumeras tilfelle ble migrasjonen diskutert og avgjort i fellesskap med ektemannen. Sumera understreker at hun på ingen måte følte seg presset til å migrere. Hun var positiv til å reise, noe som skyldes at hun hadde sett seg lei på arbeidet i fabrikk og av å dele hjem med svigerforeldrene. Sumera migrerte med ønske om å forbedre familiens økonomi og levekår.

"We had no hunger (...) I dreamed to build a house; also I like to give my children a better life (...) future. This is very difficult in Sri Lanka" (Sumera).

Leila,

Leila er en 40 år gammel, fraskilt ettbarnsmor. Før hun migrerte, og før ektemannen skilte seg fra henne, arbeidet hun som teplukker på en av de nordøstlige teplantasjene i området.

Lønningene var lave, dagene lange og arbeidet fysisk krevende. Ektemannen arbeidet som lastebilsjåfør for et lite transportfirma i landsbyen. Lønnen var provisjonsbasert og varierte med etterspørselen i området. Det året barnet deres fylte fire år, bestemte han seg for å skille seg fra Leia. Leila, som på daværende tidspunkt bodde hos sine svigerforeldre, hadde ikke noe annet valg enn å ta med seg barnet og flyttet hjem til sine pleietrengende foreldre.

Av mangel på alternative valgmuligheter bestemte hun seg for å prøve lykken som hushjelp i Midtøsten. Til sammen har hun migrert tre ganger, og i hvert av de tre tilfellene var avgjørelsen hennes alene. Dette var ikke et valg som hun av egen fri vilje ønsket å ta, men et valg som ble påtvunget henne som følge av de økonomiske utfordringene hun som nyskilt alenemor stod overfor. Det lille hun tjente som teplukker, strakk ikke til. De hadde lite mat og foreldrenes legereregninger var høye. Samtidig var hun bekymret for barnets utdannelses- og fremtidsutsikter. For Leila fortonet migrasjonen seg som en overlevelsesstrategi og eneste alternativ.

"I migrated because of money problems, we had very little food (...) every day my child was hungry" (Leila).

Yasmin

Yasmin er 44 år, gift og har tre barn. Hun er en positiv og ambisiøs migrant som har arbeidet 11 år i Midtøsten, over en periode på fire migrasjonsopphold. Yasmin er selv gift med en migrant, og i perioder vekslet de på å jobbe utenlands. Mens Yasmin arbeidet i Midtøsten, var ektemannen hjemme med barna, og mens ektemannen jobbet i Midtøsten, var Yasmin hjemmевærende. Det var Yasmins eget valg å migrere, og hun følte seg på ingen måte presset da hun tok avgjørelsen. I begynnelsen satte ektemannen liten pris på migrasjonsplanene, og han så helst at hun lot det være opp til ham å forsørge familien.

"I thought about it myself, and I choose to leave (...) It was my choice" (Yasmin).

Det var ingenting i Yasmins økonomiske situasjon som tilsa at hun måtte migrere. De klarte seg fint på remissene som ektemannen sendte hjem fra Midtøsten, og planen var å investere overskuddet i eiendom og hus. Yasmin migrerte først og fremst for sin egen del; dels ønsket hun fortgang i husplanene, dels fant hun selve reisen og opplevelsen appellerende.

Sudeshi

Sudeshi er en 33 år gammel separert tobarnsmor som tidligere har migrert ved to anledninger. Hun var gift da hun migrerte, men tok selv ut separasjon da hun vendte hjem etter sitt andre og siste migrasjonsopphold. Sudeshi har erfaring som syerske, og drev tidligere et eget lite syforetak hjemme. Ektemannen arbeidet som håndverker i et petroleumsfirma, de tjente begge godt og hadde et relativt behagelig liv sammenlignet med mange av de andre informantene i oppgaven. Hun har i dag et svært anstrengt forhold til sin fraseparerte ektemann. Over tid utviklet han et alvorlig alkohol- og narkotikaproblem, noe som førte til at han etter hvert mistet jobben. Han ble voldelig og irrasjonell, og brukte opp alle sparepengene på narkotiske stoffer og gambling. Sudeshi hadde et håp om at ektemannen etter hvert ville roe seg, men situasjonen forble uendret. I lang tid fortsatte han å trakassere henne mens han truet til seg det lille hun hadde av penger. Det hele tilspisset seg da han solgte Sudeshis symaskiner, familiens eneste daværende levebrød.

"Everything I earned stitching he spent, everything he earned from company he used on drugs and alcohol (...) one day he sold my stitching machines" (Sudeshi).

Det var Sudeshi som bestemte seg for å migrere. Hun følte seg presset og migrerte som følge av økonomisk nødvendighet og vold i hjemmet. Å migrere fortonet seg som Sudeshis eneste alternativ. Som migrant ville hun bli i stand til å forsørge sine barn, samtidig som det gav henne en mulighet til å komme seg bort fra ektemannen. Hun etterlot barna midlertidig hos sine foreldre og reiste utenlands med mål om å forsørge barna.

"I migrated because of my useless husband (...) he was mentally upset and a drunkard (...) and he hit me" (Sudeshi).

Chandrika

Chandrika er 50 år, gift og har ett barn. Hun har migrert tre ganger. Før hun migrerte, var Chandrika hjemmeværende, mens ektemannen forsørget familien på lønnen han tjente som

skoselger. Inntekten var lav og usikker, men dekket stort sett deres viktigste behov. For Chandrika fortonet et arbeidsopphold i Midtøsten seg som en enestående mulighet til å forbedre familiens bosituasjon. Hun var lei av å dele hus med ektemannens foreldre, og hadde lenge hatt et ønske om å tjene nok penger til å bygge et eget hus for seg og sin familie.

Chandrika er en av to migranter som ut over MWA var i direkte kontakt med MSCs hovedkontor i Colombo. Her fikk hun råd og hjelp til å planlegge migrasjonsprosessen fra start til slutt, noe som særlig kom til nytte da hun skulle investere det som var til overs av remissene. Ektemannen nektet henne å migrere, men fant etter hvert ut at han ikke hadde noe annet valg enn å akseptere hennes avgjørelse. Hun er den eneste av migrantene i denne oppgaven som direkte trosset sin ektefelle ved å reise.

"I like to go, and I went. My husband was very mad and he hit me when I told (...) but in the end he understood that it was a good thing for me to do" (Chandrika).

Sarda

Sarda er 36 år gammel, gift og har to barn. Hun har tidligere migrert ved to anledninger. Mens Sarda var hjemme med barna, arbeidet ektemannen som selger. Familiens inntekt var lav og usikker. De hadde verken råd til å leie eller kjøpe hus, og delte derfor hjem med ektemannens foreldre, søster og hennes familie. Husholdets samlede inntekter dekket det de måtte trenge av mat, og andre nødvendige behov, og på tross av trange boforhold levde de relativt godt. Det var Sarda som bestemte seg for å migrere. Hun var lei av å dele hus med svigerfamilien og ønsket en tryggere og mer stabil økonomi for seg selv og sin familie. Ektemannen var kritisk til prosessen, men støttet henne etter hvert i avgjørelsen.

"He was scared for me, but he knew it was good plan and that migration can make better life" (Sarda).

Selv om Sarda kom fra sparsommelige kår, var det ikke først og fremst økonomiske utfordringer som var årsaken til at hun migrerte. Hun delte mange av de samme drømmene som de andre migrantene, men hadde ingen planer om å anvende remissene direkte på unødvendig forbruk, hus eller barn. Sarda valgte en annen fremgangsmåte. Hun ønsket å forbedre familiens levekår ved å sikre dem alle en god og stabil inntektskilde igjennom å utdanne seg som skjønnhetspleier og åpne landsbyens eneste skjønnhetssalong. Sarda tok tidlig kontakt med MSCs hovedkontor i Colombo. Her fikk hun god hjelp til både planlegging i forkant og veiledning i etterkant av migrasjonen.

5.1.2 Migranter uten tilknytning til MSC

Nipuni

Nipuni er en 40 år gammel enke og tobarnsmor, som har migrert ved fire anledninger. Ektemannen døde kort tid etter at Nipuni kom hjem fra sitt tredje migrasjonsopphold. Da han var i live, arbeidet han som fiskeselger på det lokale markedet i byen mens Nipuni arbeidet som teplukker for å spe på familiens inntekter. Livet var hardt og usikkert.

"We lived on pay check to next pay" (Nipuni).

Det var ektemannen som i tre av fire tilfeller avgjorde at Nipuni skulle migrere. Selv om arbeidet på teplantasjen var strevsomt og dårlig betalt, hadde hun selv intet ønske om å migrere. Hun foretrakk sikkerheten i Sri Lanka fremfor uvissheten i Midtøsten.

"My husband decided for me to migrate – I did not want to (...) He said that a good wife does what her husband say" (Nipuni).

Nipunis meninger ble ikke respektert, og presset fra ektemannen økte. Hun interesserte seg ikke for hva remissene ble brukt til; det var uansett ingen som var interessert i hva hun måtte mene. Det var ektemannen som styrte familieøkonomien, og det var han som bestemte at remissene skulle brukes til å bygge hus. Da ektemannen døde, arvet Nipuni det halvveis ferdigbygde huset. Hun bestemte seg for å re-migrere da hun forstod hvor vanskelig det ville bli å forsørge seg selv og barna kun på lønnen som teplukker. Huset sørget for tak over hodet, men ikke mat på bordet. Samtidig hadde hun et ønske om å bygge ferdig huset. Til forskjell fra de tre tidligere migrasjonsoppholdene var den fjerde og siste beslutningen hennes alene.

Sugandhi

Sugandhi er 36 år, gift, har ett barn og har migrert to ganger. I perioden før hun migrerte, var Sugandhi hjemmeværende. Ektemannen arbeidet med å reparere sko på et gatehjørne i byen; lønna var lav og de hadde store problemer med å dekke sønnens/datterens legeregninger, samt basisbehov som mat, klær og husleie.

"My husband is a cobbler and money is very little (...) someday nothing. We never know how much money he bring home" (Sugandhi).

Det var Sugandhi som i begge tilfeller ønsket å migrere. Hun var opp igjennom årene blitt inspirert av alle historiene som var blitt henne fortalt. Historier om migranter som vendte hjem fra Midtøsten med lommene fulle av penger. Sugandhi var svært bekymret for helsen til sitt kronisk syke barn, og de mange medisinske behandlingene som barnet hadde behov for. Hun ønsket å flytte fra det lille rommet de leide i Colombo, og håpet at hun som hushjelp ville tjene nok penger til å bygge et hus i utkanten av byen. Ektemannen var negativ til Sugandhis migrasjonsplaner. Han likte ikke tanken på at hun skulle være borte i flere år, og de arbeidsoppgaver hun som hushjelp måtte utføre. Da hun argumenterte med sønnens/datterens dårlige helse, sa han seg til slutt enig og gav henne tillatelse til å migrere.

"My husband did not like the idea (...) work for many years, clean other people's toilets and (...) yes, garbage" (Sugandhi).

Masha

Masha er Sugandhis nabo. Hun er 32 år gammel, gift og har ett barn. Masha har migrert ved to anledninger. Hun er sjenert, lavmælt og insisterte på at ektemannen skulle oppholde seg i nærheten av huset da jeg var til stede. I periodene før og under migrasjonsoppholdene leide de et rom i en liten leilighet i Colombo. Masha var hjemmeværende med barnet, mens ektemannen forsørget familien på det lille han tjente som fisker. De hadde knapt med penger, og det var dager da de nesten ikke hadde råd til mat.

Det var Masha som bestemte seg for å migrere. Ektemannen understreker dette med å rulle oppgitt med øynene, peke på Sugandhi mens han utbryter: "her, her, her". Valget var forankret i familiens dårlige økonomi, og for Masha representerte muligheten til å migrere en vei ut av elendigheten som hun og familien befant seg i. Masha følte seg presset, men på ingen måte tvunget til å migrere. Hun kviet seg for å forlate familien, men gledet seg samtidig over de høye lønningene hun var blitt forespeilet.

"Decided to go abroad for better future and better life (...) I wanted house" (Masha).

Sharuckshi

Sharuckshi er 49 år og gift. Hun har tre barn, og med sine fem migrasjoner er hun den av mine informanter som har migrert flest antall ganger. Sharuckshi syntes det var ubehagelig med alt oppstyret som mitt nærvær fremkalte, så vi bestemte oss for å fullføre intervjuet under et tre i utkanten av landsbyen. Før Sharuckshi giftet seg, arbeidet hun i tekstilindustrien, men

har siden den gang vært hjemmeværende med barna. Ektemannen arbeidet som bilmekaniker og forsørget dem alle på lønnen han tjente. Det skulle vise seg at han slet med store alkoholproblemer, noe som førte til at han etter hvert mistet jobben. Dette satte familien i en alvorlig økonomisk knipe. De klarte ikke å betjene husleia, og i løpet av kort tid ble de kastet ut av huset de leide.

"My husband was a drunkard (...) he did not treat me kind" (Sharuckshi).

Sharuckshi stod selv bak avgjørelsene om å migrere. Hun følte seg presset på grunn av den økonomiske situasjonen de befant seg i, samtidig ønsket hun å komme seg bort fra ektemannen og hans skammelige oppførsel. Valget var en følge av nødvendighet; familien trengte penger, og lønnen som tekstilarbeider eller teplukker strakk ikke til. Pengene hun regnet med å tjene i Midtøsten, skulle først og fremst forsørge barna og sikre dem en god skolegang og fremtidig medgift.

5.2 Tematisk inndeling

Jeg vil starte med å ta stilling til hvorvidt migrasjon bidrar til å fremme frihet og utvikling for migrantene. Jeg vil ikke foreta en rent inntektsbasert analyse, men velger som Sen å gå i dybden for å finne ut hvorvidt migrasjon har bidratt til å øke migrantenes frihet, og hva selve migrasjonen og remissene har satt individet i stand til å gjøre og å være. Det er viktig å skille mellom hva migrantene har oppnådd, og hvordan ulike omstendigheter har vært med på å påvirke resultatene (resultat og innvirkning). Dersom en migrant bygger hus, men senere mister huset på grunn av skilsmisse, vil jeg fortsatt anse huset for å være et direkte resultat av hennes migrasjon. Skilsmissen er en hendelse som har påvirket migrantenes liv i ettertid, og vil bli behandlet deretter. Både resultat og innvirkning vil bli omtalt og vurdert i analysen, da de begge har vært med på å påvirke migrantens frihetsfølelse og livssituasjon.

Sen hevder at frihet ligger til grunn for enhver utvikling i samfunnet, og at utvikling først kan inntreffe når individet har grunnleggende friheter som muliggjør anvendelsen av dets kapabiliteter. I denne oppgaven ønsker jeg å finne ut om migrasjon bidrar til økt frihet, og om denne friheten bidrar til utvikling for migrantene. Jeg har valgt å konsentrere meg om frihetsaspektet rundt migrasjonsfenomenet, og hva den enkelte migrant har oppnådd gjennom å migrere. Frihet er selve kjernen i denne analysen. Har migrasjon bidratt til utvikling slik Sen forstår utvikling som frihet? Hvert av de fem analytiske temaene (valg, remisser, personlig

autonomi, helse og re-migrasjon) er linket opp mot migrantens egenopplevde frihetsfølelse, og vil forhåpentligvis gi meg innblikk i den enkeltes liv og virke. CA er en menneskesentrert tilnærming, og individet benyttes til å evaluere frihet og utvikling. Har migrasjon bidratt til økt frihet? Dersom ja, på hvilken måte? Hvis nei, hvorfor ikke? På hvilken måte har en eventuell økt frihet fremmet utvikling for den enkelte migrant? Jeg vil starte med å fortløpende presentere temaene hver for seg, for deretter å legge frem datamaterialet. Det er imidlertid viktig å understreke at temaene ikke er å anse som isolerte variabler, da de på flere områder overlapper hverandre.

5.2.1 Valg

"I told (...) mommy is not going because she does not love you, she is going because she loves you" (Sugandhi).

Frihet og valg er på mange måter to sider av samme sak. Ifølge Sen er det ikke først og fremst mangel på penger som gjør et individ fattig, men dets manglende valgmulighet til å leve ett liv fremfor et annet. Jeg vil her konsentrere meg om kapabiliteten "å velge", og søker med dette større innsikt i selve valgprosessen. Hvem tok den endelige avgjørelsen, følte kvinnen seg på noen som helst måte presset, og hvilke insentiv, håp og tanker lå bak valget om å migrere? På hvilken måte har avgjørelsen bidratt til å styrke eller svekke migrantens frihet? Fantest det andre alternativer, eller var migrasjon hennes eneste utvei?

Valg blir i denne oppgaven forstått som individets rett til å ta en avgjørelse ut ifra eget ønske heller enn nødvendighet, og behandles ut ifra migrantenes individuelle erfaringer og følelser. Mine informanter har alle migrert mellom to og fem ganger hver, og i ni av ti tilfeller forble motivet og årsaken til å migrere den samme. Jeg vil, i tilfeller hvor migrantens valg forble uforanderlige og enhetlige, omtale disse i generelle vendinger. Jeg vil kun komme inn på spesifikke valg dersom det har forekommet endringer som i ett eller flere tilfeller har påvirket henne til å migrere. Det vil være vanskelig, om ikke umulig, å finne ut hvorvidt en migrant forteller meg sannheten eller ikke. Risikoen er at hun gjenforteller valgprosessen som om det var hennes egen, i motsetning til hva som i realiteten var tilfellet. Jeg har allikevel ikke noe annet valg enn å stole på mine informanter og feste lit til den informasjonen som de kommer med.

Migranter med tilknytning til MSC

Alle de seks migrantene med tilknytning til MSC oppgir at avgjørelsene om å migrere var deres alene. I Leilas, Yasmins, Sudeshis, Chandrikas og Sardas tilfelle ble ikke ektemennene inkludert i selve avgjørelsesprosessen. Sumera er den eneste av migrantene som åpent diskuterte migrasjonsplanene med sin ektemann, og er den eneste som oppgir at hun ikke ville ha migrert uten samtykke fra ektemannen. De to migrantene Yasmin og Sarda valgte bevisst å ikke blande inn sine ektemenn i avgjørelsesprosessen, og konfronterte dem først da det nærmet seg avreise. De var svært kritiske til sine koners migrasjonsplaner, men lot seg etter hvert overtale. De ville begge ha migrert uavhengig av om ektemannen hadde akseptert deres avgjørelse eller ei. Vel vitende om sin ektemanns negative innstilling til den kvinnelige migrasjonstematikken bestemte Chandrika seg for å migrere i all hemmelighet. Han fikk for første gang vite om hennes planer da hun noen timer før avreise ringte hjem fra flyplassen i Colombo for å overlevere den enkle beskjed om at hun nå skulle arbeide i Midtøsten i tre år. Han ble rasende, men hadde til slutt ikke noe annet valg enn å innfinne seg med omstendighetene. Chandrikas senere migrasjoner foreløp ikke like dramatisk, men ble alle foretatt uten samtykke fra ektemannen.

"Husband is kind man, but first time I left he get mad (...) broke tables, very upset. Today he not so mad. He do not like when I go Middle East, but husband can not stop me (...) but he get angry and sad" (Chandrika).

Av ulike grunner hadde ikke Leila og Sudeshi mulighet til å diskutere migrasjonsplanene med sine ektefeller. Leila var skilt og Sudeshi gjorde alt hun kunne for å unngå en konfrontasjon med sin voldelige og alkoholiserende ektemann. De var alene om valgene, og hadde ingen andre å svare for enn seg selv.

Ved første øyekast kan det virke som om migrantenes valg var selvstendige og frie, men selv om en person bestemmer seg for noe, vil ikke det nødvendigvis betyr at valget er fritt og etter eget ønske. Jeg vil nå se nærmere på årsaken og motivet som lå til grunn for den enkeltes avgjørelse, og hvilke andre valgmuligheter migrantene hadde da avgjørelsen ble tatt.

De fire migrantene Sumera, Yasmin, Chandrika og Sarda migrerte for å forbedre familiens økonomi og levekår. Yasmin nærte i tillegg et personlig ønske om å migrere; hun ivret etter å oppleve verden på egenhånd, og er den eneste som oppgir at hun trivdes med tilværelsen som migrant. Hennes entusiasme og engasjement overrasket meg, og stod i skarp kontrast til de andre migrantenes gjenfortellinger. Yasmin virket som en selvstendig og eventyrlysten person, og jeg antok at hennes entusiasme skyldtes det faktum at hun selv var

gift med en migrant, og at hans erfaringer hadde påvirket henne positivt. Samtidig viste det seg at hun hadde vært heldig med arbeidsforholdene og sine tidligere arbeidsgivere i Midtøsten. Leila og Sudeshi migrerte som følge av økonomisk nødvendighet, og for dem fortonet migrasjonen seg som en overlevelsesstrategi og siste utvei. Migrasjon ble i tillegg en kjærkommen utvei for Sudeshi, som hadde behov for å komme seg bort fra sin voldelige ektemann.

Det kan ved første blick virke som om ektemannenes holdning var av liten betydning for migrantene. Alle migrantene, bortsett fra Sumera, aktet å migrere uavhengig av hva ektemannen måtte mene. Underveis i intervjuprosessen ble det imidlertid klart at ektemannenes rolle var alt annet enn ubetydelig. I de fleste tilfeller er det han som overtar ansvaret for barna og husholdet når kona reiser til Midtøsten, og det er som regel han som håndterer remissene hun sender hjem. Valget og hvorvidt migrasjon bidrar til forbedringer for familien, påvirkes på mange måter av ektemannen og migrantenes forhold til sine ektefeller. Chandrika er den eneste som migrerte uten ektemannens samtykke, men det betyr ikke at hun var likegyldig til hva han måtte mene eller hans rolle i prosessen. Ifølge Chandrika var deres forhold bygd på gjensidig respekt og tillit, og hun var ikke i tvil om at han kom til å stille opp og gjøre det beste ut av situasjonen da hun dro. Hun følte ingen glede ved å trosse han. Hun migrerte ikke av egoistiske grunner, men av omtanke for sin mann og sine barn. Sumera var ikke like trygg på sin ektemann som Chandrika, og våget ikke å migrere uten ektemannens tillatelse av frykt for at han kunne komme til å forlate henne.

Migrasjon påvirker familielivet på både godt og vondt, og undersøkelser foretatt av Redd Barna og MSC viser at ektemannens rolle er av stor betydning for om migrasjonen blir vellykket eller ikke (Save the Children 2006, Mr. Lodwick MSC 2008). I tilfeller hvor migrantene ikke har en ektemann å støtte seg til, vil hun være avhengig av hjelp og støtte fra familie, venner, naboer eller bekjente. Leila og Sudeshi fikk hjelp av sine foreldre da de dro til Midtøsten. Leila var skilt, og i Sudeshis tilfelle var ikke ektemannen i stand til å ta vare på verken seg selv, barna eller remissene. Denne ordningen fungerte bra for begge to.

Agendaen for å migrere varierte fra migrant til migrant. Sumera, Yasmin, Chandrika og, til en viss grad, Sarda delte et felles mål om å tjene nok penger til å bygge hus. Sarda skilte seg imidlertid ut med sin strategiske planlegging, og bestemte seg for å investere pengene i en yrkesrettet utdanning for på denne måten å finansiere et fremtidig byggeprosjekt. Hun er den eneste av migrantene som planla å videreutdanne seg. Leila og Sudeshi hadde på sin side ingen planer om å bygge hus. De var aleneforsørgere hvis viktigste

oppgave var å forsørge barna. Leila hadde samtidig et ønske om å tjene nok til å sikre sitt barn en god utdanning, og Sudeshi håpet at hun etter en stund ville være i stand til å kjøpe to nye symaskiner for pengene som ble til overs. Som Sarda hadde også Sudeshi tenkt nøye over hvordan hun ønsket å benytte seg av pengene. Hun håpet at hun etter hvert ville bli i stand til å forsørge seg og sin familie som syerske.

"Also I was very scared for my child's future (...) I wanted (...) to have a good education and make something out of the life. Yes, school is free, but I must pay for books, transportation, uniforms. I had to think future and get money for my baba (child)" (Leila).

På bakgrunn av informasjonen ovenfor og migrantenes egne vurderinger anser jeg Sumeras, Yasmins, Sardas og Chandrikas migrasjoner for å være frie, og Leilas og Sudeshis migrasjoner for å være ufrie.

Migranter uten tilknytning til MSC

Tre av fire migranter uten tilknytning til MSC hevdet at avgjørelsen om å migrere var deres alene. Sugandhi og Masha valgte bevisst ikke å inkludere ektefellene i avgjørelsesprosessen. De ønsket å forhøre seg om sine muligheter uten innblanding og kritikk. Ektemennene var svært kritiske til migrasjonsplanene, men etter lange diskusjoner gav de til slutt sine koner tillatelse til å dra. De er begge usikre på om de ville ha migrert uten ektemennenes støtte og aksept. Sharuckshi bestemte seg også for å migrere på egenhånd, men til forskjell fra Sugandhi og Masha brydde hun seg ikke om å opplyse ektemannen om sine reiseplaner. De var knapt på talefot og bodde ikke lengre sammen.

"He (my husband) was the problem. Because of him I work as a housemaid, because of him I have no money, because of him they laugh and gossip" (Sharuckshi).

Nipuni følte seg direkte presset til å migrere, og er den eneste av migrantene i denne oppgaven hvis valg ble foretatt av en annen enn henne selv. Tre av Nipunis fire migrasjoner ble avgjort av ektemannen. Selv om hun ikke ønsket å migrere, gjorde hun som hun fikk beskjed om. Hennes fjerde og siste migrasjon ble imidlertid foretatt på eget initiativ. Dette betyr ikke uten videre at avgjørelsen var preget av viljeløshet eller mangel på frihet. Kanskje syntes hun at det var greit at ektemannen tok styring? Det faktum at hun etter ektemannens død igjen bestemte seg for å migrere, vitner om en selvstendig beslutningsevne. Sugandhis, Mashas og Sharuckshis avgjørelser vitner heller ikke nødvendigvis om uproblematiske og frie valg. Hvilke andre alternativer hadde de? Følte de seg på noen måte presset til å migrere?

Alle de fire migrantene migrerte som følge av økonomisk nødvendighet, og de følte seg i varierende grad presset til å migrere. Nipuni hadde ikke noe annet valg enn å føye seg etter ektemannens krav og bestemmelser da han levde. Hun migrerte mot sin vilje og fikk heller ikke være med på å bestemme hva pengene skulle brukes til. I det store og det hele følte hun seg som et viljeløst verktøy uten egen mål og mening.

"I did as my husband told me (...) I did not care of the money, nobody listened to me, so I did not care"
(Nipuni).

Den fjerde og siste gangen Nipuni migrerte, migrerte hun på eget initiativ. Hun følte seg fortsatt presset, ikke av ektemannen, men av den vanskelige økonomiske situasjonen hun som aleneforsørger og enke befant seg i. For første gang hadde hun en egen agenda for å migrere. For remissene ønsket hun å bygge ferdig huset og: *"buy many nice things"*.

Sugandhi følte seg presset og oppgir sønnens/datterens helse som den desidert viktigste årsaken til å migrere. Hun ønsket at barnet skulle legges inn ved et privat sykehus hvor hun håpet at han/hun ville få best tilgjengelig behandling. Som så mange av de andre migrantene ønsket også Sugandhi å bygge hus, men til forskjell fra de andre var ikke husdrømmen forankret i status og komfort. Tidligere leide de et lite rom i en leilighet midt i Colombo. Omgivelsene var bråkete og støvete, og generelt dårlig egnet for et sykt barn. Hun ønsket å legge til rette for en frisk og rolig oppvekst for ham/henne i utkanten av byen.

Masha migrerte som følge av familiens dårlige og ustabile økonomi. Hun var lei av å bekymre seg for morgendagen, og innså at den eneste muligheten hun hadde til å foreta reelle endringer, ville være å migrere. Mashas mål var å tjene nok penger i Midtøsten for deretter å vende tilbake til Sri Lanka for å bygge hus. Hun oppgir at hun følte seg presset til å migrere, men at ingen tvang henne.

Sharuckshi følte seg presset til å migrere som følge av familiens dårlige økonomi, og er blant de av migrantene som ikke hadde som mål å bygge hus. Samtidig hadde hun behov for å komme seg unna skammen og ektemannen. Selv om han aldri hadde vært voldelig eller aggressiv, følte hun seg både skamfull og stigmatisert på grunn av situasjonen han hadde plassert dem i. Etter bruddet forsøkte Sharuckshi å forsørge familien på det lille hun tjente i tekstilindustrien, men pengene strakk ikke til. Hun etterlot barna hos sine foreldre og lot det være opp til dem å ta i mot og håndtere remissene mens hun var utenlands.

Slik jeg ser det, var ingen av de fire migrantenes valg frie. I varierende grad følte de seg alle presset til å migrere på grunn av dårlig økonomi, tvang og manglende valgmuligheter.

Forskjeller og likheter hos migranter med og uten tilknytning til MSC

Fire av seks migranter med tilknytning til MSC foretok frie valg da de migrerte. Disse fire migrerte for å forbedre sin økonomiske situasjon, og verken Sumera, Yasmin, Sarda eller Chandrika følte seg presset. De reiste alle, bortsett fra Chandrika, med ektemennenes støtte og velsignelse. De to migrantene Leila og Sudeshi hadde ingen ektefelle å støtte seg til, og følte seg begge presset til å migrere på grunn av den økonomiske situasjonen de befant seg i. Leilas status som ny-skilt og Sudeshis samlivsproblemer, kan nok i tillegg ha vært med på å presse dem til å migrere. For dem var migrasjon den beste og kanskje eneste muligheten de hadde til å forsørge sine barn.

Ingen av migrantene som var uten tilknytning til MSC, migrerte av egen fri vilje. Alle som en migrerte som en følge av økonomisk nødvendighet, og de følte seg i varierende grad presset. Sugandhi, Masha og Sharuckshi utøvet større kontroll og integritet over migrasjonsbestemmelsen enn Nipuni, men de følte seg allikevel tvunget til å migrere som en følge av økonomiske vanskeligheter og manglende valgmuligheter i Sri Lanka. To av migrantene hadde et turbulent forhold til sine ektefeller, men alle, bortsett fra Sharuckshi, endte opp med å migrere med støtte i sine ektemenn.

Det ser ut til at valgfrihet henger sammen med migrantenes økonomi, valgmuligheter i Sri Lanka og ektemenn. Fire av seks migranter med tilknytning til MSC hadde en bedre økonomi enn de som for eksempel var uten tilknytning til MSC. Dette gav dem en større frihet til å velge der de andre ikke hadde noe annet valg enn å migrere.

5.2.2 Remisser

Remissene tar for seg det økonomiske aspektet ved migrasjonen. Har migrantens finansielle situasjon endret seg i etterkant, og på hvilken måte har en eventuell endring fremmet eller marginalisert hennes frihet? Hva har remissene satt kvinnen i stand til å gjøre og å være? Hva har remissene blitt brukt til, og hvilke resultater kan de i dag vise til? På hvilken måte har migrasjon satt kvinnen i stand til å foreta reelle endringer? Hva kan hun i dag gjøre for seg og sin familie sammenlignet med situasjonen hun befant seg i før hun migrerte? Jeg søker innsikt i migrantens økonomiske situasjon for på denne måten å finne ut om det foreligger koblinger mellom kvinnens nåværende økonomi, hennes forståelse av frihet og mulighet til å foreta

ønskede og reelle endringer.

Frihet og penger er nært knyttet sammen. Penger setter individet i stand til å foreta endringer og forbedringer, og frigjør dem fra blant annet sult og usikkerhet. Samtidig er penger, ifølge CA, kun nødvendig som et middel for å oppnå noe annet. Det er ikke pengene i seg selv som er viktige, men individets mulighet til å anvende seg av disse. Det er forskjellen på det å *ha* penger og det å *anvende* pengene. Ethvert migrasjonsopphold er å anse som en del av en større utviklingsprosess, og de fleste må migrere i flere perioder for å oppnå vesentlige og vedvarende endringer. Jeg var redd for at migrantene ville få problemer med å huske hva remissene hadde blitt brukt til opp igjennom årene, og av frykt for å bli feilinformert valgte jeg å konsentrere meg om det de per i dag kunne vise til. Jeg var klar over at penger for mange er et ømtålig tema, og at det kunne bli vanskelig å få folk til å prate åpent om sin økonomiske situasjon. For mange migranter er det viktig å fremstå som vellykkede, selv om dette ikke alltid er tilfellet. Ifølge MSC er det ikke uvanlig at migrantfamilier opprettholder en falsk fasade for omverdenen, såkalt ”falce pride”⁶⁰. Til en viss grad var jeg i dette tilfellet i stand til å verifisere dataene gjennom observasjoner, hjemme hos den enkelte.

Migranter med tilknytning til MSC

Jeg antok at migrantene i denne gruppen var godt kjent med hverandres økonomiske situasjon, og regnet derfor med at risikoen for å bli feilinformert på grunn av ”falce pride” ville være liten. Alle de seks migrantene med tilknytning til MSC oppnådde det de hadde bestemt seg for før de migrerte. Det er verdt å merke seg at verken Leila eller Sudeshi hadde ektemenn som var med på å forsørge familien. I deres tilfelle ble store deler av remissene brukt til å forsørge de gjenværende familiemedlemmene i Sri Lanka. I Sumeras, Yasmins, Chandrikas og Sardas tilfelle fortsatte ektemennene å jobbe samtidig som kvinnene arbeidet i Midtøsten, noe som gav dem større mulighet til å spare og anvende remissene på andre ting enn mat, klær og forbruksvarer.

Leilas remisser ble først og fremst brukt på å forsørge barnet, nedbetale gjeld og sørge for at foreldrene fikk tilgang på den nødvendige medisinske behandlingen som de hadde behov for. Det lille som ble til overs, ble satt til side for å sikre barnet en god utdanning. Leila hevder at migrasjon har hatt en positiv innvirkning på hennes liv. Med pengene hun

---

⁶⁰ ”Falce pride” refererer til en form for dobbeltmoral ved å opprettholde en falsk fasade for omverdenen. Det er et utbredt begrep som ble benyttet av både SLBFE, MSC og migrantene jeg intervjuet.

tjente i Midtøsten, har store deler av familiens gjeld blitt nedbetalt, noe som har vært med på å øke hennes kreditt og troverdighet i banken. Selv hevder hun at pengene hun tjente i Midtøsten, har vært med på å øke hennes forståelse av frihet. Tidligere følelser av avmakt og håpløshet er i dag erstattet med integritet og kontroll. I tillegg har pengene i perioder frigjort henne fra både sult og bekymring. Leila kan verken vise til hus eller oppsparte midler i banken, men har allikevel oppnådd utvikling som følge av å migrere. Per i dag har hun sikret sitt barn en god utdanning, og hun har forbedret sin økonomiske situasjon ved å nedbetale store deler av sin egen og foreldrenes gjeld.

Sudeshi brukte først og fremst remissene på å forsørge sine to barn med det de måtte trenge av mat, klær og skolesaker. Det var foreldrene som tok seg av barna og håndterte remissene. De kjøpte kun det som var aller mest nødvendig, og sparte det som ble til overs. Etter sin andre og siste migrasjon hadde Sudeshi klart å spare opp nok penger til å investere i to nye symaskiner. Håpet var at hun fremover ville klare å forsørge både seg selv og sine barn som syerske, slik hun hadde gjort i perioden før hun migrerte. Migrasjon bidro i Sudeshis tilfelle til utvikling i form av to nye symaskiner, noe som var med på å styrke hennes frihet. Takket være pengene hun tjente i Midtøsten, ble hun i stand til å forsørge barna, om enn for korte perioder, samtidig som hun kom seg bort fra ektemannen og problemene i Sri Lanka. Problemene med ektemannen var vedvarende og innvirket negativt på hennes liv og det hun som migrant hadde oppnådd. Den dagen hun returnerte fra Midtøsten, gjorde ektemannen krav på det hun hadde tjent. Da det viste seg at hun ikke hadde penger til overs, ble han aggressiv og tok med seg de to nyinnkjøpte symaskinene for å selge dem. For andre gang i løpet av kort tid forlot han henne uten midler til å forsørge seg selv og sine barn.

"When he left (...) I do not know where he is (...) he took my new machines which I had saved. Now I can not support my family. First I was happy, now I am depressed" (Sudeshi).

Det er viktig her å skille mellom resultat og innvirkning. Remissene satte Sudeshi i stand til å foreta positive endringer som underveis brakte med seg frihet for henne og barna. Selv om hun i etterkant mistet alt hun hadde oppnådd, snakker hun allikevel positivt om sine tidligere migrasjoner.

Pengene Sumera sendte hjem fra Midtøsten, ble brukt til å bygge hus. Husdrømmen ble viderefinsiert med pengene hun tjente under sin andre og siste migrasjon. En del av remissene ble i tillegg brukt til å spe på ektemannens lønning for bedre å kunne forsørge barna. Da jeg spurte henne om migrasjon og remissene hadde vært med på å fremme hennes frihet og utvikling, var svaret ja. I tillegg til å ha sikret sine fire barn en god utdanning kan

hun i etterkant av migrasjonsoppholdene vise til både hus og oppsparte midler. Remissene satte henne i stand til å foreta endringer som tidligere ville ha vært utenkelige. Kort tid etter at Sumera vendte hjem, gikk ekteskapet i oppløsning, og hun fikk verken glede av pengene eller huset. Mens Sumera oppholdt seg i Midtøsten, hadde ektemannen funnet seg en ny kvinne, søkt om skilsmisse og sendt fra seg barna til Sumeras foreldre. Pengene hadde hun pliktoppfyllende satt inn på en bankkonto som var opprettet i hans navn, og det var ektemannen som eide eiendommen hvor huset var blitt bygd. Hun fikk store problemer med å kreve tilbake huset og pengene, og tapte alt hun hadde oppnådd som migrant.

“The money I made (before the divorce) we build house on husbands land. After house was finished, he divorce me. He took land back, but I build my house, my house!” (...) “Before I have change, today I have no change in my life. Everything I lost” (Sumera).

Ifølge Sumera var skilsmissen en direkte konsekvens av de lange arbeidsoppholdene i Midtøsten, og som fraskilt alenemor er hennes nåværende livssituasjon verre enn hva den var før hun migrerte. Allikevel er hun fortsatt positiv til å migrere, og hadde det ikke vært for at hun var skilt hadde hun i dag levd et betydelig behageligere liv. I Sumeras øyne kan en hvilken som helst fattig person forbedre sitt liv ved å migrere.

Yasmin brukte pengene hun tjente i Midtøsten på å bygge et imponerende to etasjes hus. Hun fikk støtte og hjelp fra ektemannen som selv var migrant, og sammen klarte de å spare nok penger til å realisere husdrømmen. Yasmin benyttet seg aktivt av forumet i MWA, og bestemte seg etter hvert for å kjøpe en traktor for pengene hun hadde til overs. Planen var å leie ut traktoren til folk i nærområdet med god profitt. Ideen var god, men lite gjennomtenkt. Kostnader som service og reservedeler hadde ikke blitt tatt med i regnestykket, og da traktoren etter en stund sluttet å virke, hadde hun ikke penger til å reparere den. I dag står den og ruster i bakgården, til stor glede for hønene. Pengene har satt Yasmin i stand til å bygge hus, noe som har vært med på å øke familiens status i landsbyen. Bortsett fra dette er familiens økonomiske situasjon mer eller mindre uforandret. Sett ut ifra hva remissene har satt henne i stand til å gjøre og å være, har migrasjonen styrket hennes frihet.

Etter tre migrasjonsopphold hadde Chandrika spart opp nok penger til å bygge hus. Hun fikk senere hjelp av MSC til å investere resten av beløpet i opprettelsen av et daghjem. Få kvinner i landsbyen hadde råd til å være hjemme med barna. Mange var migranter eller arbeidet på fabrikkene og teplantasjen i området. Ikke alle hadde besteforeldre eller naboer som var villige til å ta seg av barna mens foreldrene var på jobb, noe som ofte førte til at små barn ble etterlatt alene hjemme. Å jobbe med barn hadde lenge vært Chandrikas store drøm,

en drøm som ble realisert med både hjelp og veiledning fra MSC. Pengene hun tjente i Midtøsten, har hjulpet Chandrika til å realisere seg selv. Driften av dagsenteret er på ingen måte et lukrativt foretak. Kundene er fattige og har ofte problemer med å betale for seg, og det hun tjener, går i stor grad til å dekke driftsomkostningene av daghjemmet. Remissene har allikevel forbedret familiens økonomi, og har satt Chandrika i stand til å sikre sitt barn en god utdanning. Dette hadde hun ikke tidligere mulighet til. På flere måter har pengene frigjort henne, og hun slipper i dag å bekymre seg for morgendagens økonomiske utfordringer. Arbeidet og pengene fra daghjemmet har bidratt til å fremme hennes selvfølelse og selvstendighet, samtidig har huset vært med på å øke familiens status i lokalsamfunnet. Ved spørsmål om reelle endringer som har inntruffet som en følge av å migrere, henviser hun til huset, daghjemmet og hennes mulighet til å sikre sitt barn en god utdanning. I Chandrikas tilfelle har remissene bidratt til å øke hennes frihet.

Sarda investerte remissene i en yrkesrettet utdanning som frisør og skjønnhetspleier. Resten av pengene ble brukt til å kjøpe inn produkter, utstyr og leie av lokale. Sardas skjønnhetsalong er den eneste i området, og hun tjener i dag godt på den lille bedriften. Nylig startet hun og ektemannen en liten krydderbutikk, som de finansierte med lån som de tok opp med sikkerhet i salongen. Begge foretakene har gitt god avkastning, og etter hvert planlegger hun å realisere drømmen om å bygge hus.

"After I will build a house (...). It is important to plan (...) and have a good plan" (Sarda).

Pengene Sarda tjente i Midtøsten, har satt henne i stand til å forsørge familien på en måte som tidligere ville ha vært utenkelig. Hun føler seg i dag trygg på at barnas fremtid er sikret, samtidig som hun føler seg fri fra dagligdagse økonomiske utfordringer. Pengene har satt henne i stand til å videreutdanne seg, samt styrke hennes troverdighet og lånesikkerhet hos banken. Familiens nye og forbedrede økonomi har vært med på å fremme både økt frihet og utvikling for Sarda. Sarda valgte å realisere seg selv, og måten hun har håndtert remissene på, er i denne oppgaven unik. Hun fikk god hjelp av MSC både før hun migrerte og etter at hun vendte hjem.

Remissene har vært med på å øke friheten for alle de seks migrantene. Sudeshi og Sumera mistet imidlertid alt på grunn av problemene som oppstod i ettertid, og som et resultat av dette forble ikke friheten vedvarende.

Migranter uten tilknytning til MSC

Alle de fire migrantene uten tilknytning til MSC var gift, men ikke alle hadde ektemenn som jobbet parallelt med sine koners migrasjoner. Ektemennene til Sugandhi og Nipuni var begge i arbeid og tok på seg det daglige forsørgeransvaret da kvinnene oppholdt seg i Midtøsten. Ektemennenes lønninger dekket hverdagsforbruket, mens konenes remisser ble investert mer langsiktig. Nipunis ektemann døde uten forvarsel da hun reiste ut på sitt tredje og nest siste migrasjonsoppdrag. Hun vendte tilbake til Sri Lanka som enke og aleneforsørger. Mashas ektemann sluttet å arbeide den dagen han mottok den første remisse-overføringen fra Midtøsten. Han så ingen grunn til å fortsette i jobben så lenge hun sendte hjem penger, en avgjørelse Masha likte dårlig.

"He is lazy and very selfish. His parents take care of my baby, not husband" (Masha).

I Sharuckshis tilfelle var ektemannen ute av stand til å forsørge familien på noen som helst måte, og hun måtte selv ta på seg forsørgeransvaret i familien.

Pengene Nipuni tjente på sine tre første migrasjoner, ble brukt til å bygge hus. Hun hadde ingen råderett over pengene hun tjente, da det var ektemannen som avgjorde hva remissene skulle brukes på. Det hun tjente som migrant etter ektemannens død, disponerte hun imidlertid over selv, og for disse kjøpte hun TV, stereo og annet inventar. Ironisk nok, grunnet Sri Lankas høye strømpriser, har hun ikke råd til å anvende seg av den nyinnkjøpte elektronikken. Hun er stolt over det hun har oppnådd som migrant. Hun eier i dag sitt eget hus, og folk i landsbyen misunner henne det hun eier og har. Hun følte seg splittet i spørsmålet om hvorvidt remissene hadde vært med på å øke hennes frihet. På den ene siden er den økonomiske situasjon uforandret, om ikke forverret etter ektemannens død. Tidligere var det ektemannen som forsørget familien, og uten ham og hans økonomiske bidrag er Nipunis hverdag preget av usikkerhet og pengeproblemer. På den andre siden var hans død en tilfeldighet uten direkte tilkoblinger til Nipunis migrasjon. Hun føler selv at hun har oppnådd mye, og etter fire migrasjoner kan hun i dag vise til både hus, nye møbler, TV og stereoanlegg. Som en følge av dette konkluderer hun med at migrasjonen og remissene har vært med på å styrke hennes frihet.

"Today I think life is more difficult (...) but same time better. I have house, very pretty and expensive things. But difficult, yes (...) my husband is dead, and life is very, very difficult" (Nipuni).

På spørsmål om hva hun føler hun i dag kan gjøre for seg selv og sine barn, gestikulerte hun smilende med hendene, mens hun stolt henviste til huset og dets inventar. Huset og eiendelene har utover sin materielle verdi sikret familien økt status og en sterkere posisjon i lokalsamfunnet.

Noe av det første jeg la merke til ved Sugandhi, var det tunge gullkjedet hun hadde rundt halsen, noe hun var nøye med å påpeke var en billig kopi som ikke var verdt mer enn noen få rupier. Hun brukte en betydelig del av remissene på barnets private legetimer. Barnet er i dag på bedringens vei, og dette gleder Sugandhi mer enn noe annet. Siden ektemannen fortsatte å jobbe, fikk de mulighet til å investere det de hadde til overs i et hus bestående av tynne plankevegger og blikktak. De hadde ikke råd til å bygge, men bestemte seg for å kjøpe. Hver sommer når elven går over sine bredder, blir huset oversvømt. Remissene har på mange måter vært med på å fremme Sugandhis frihet, og hun føler seg langt mer handlekraftig og målbevisst i dag enn hva hun gjorde før hun migrerte. Hun eier sitt eget hus, og sønnens/datterens helse er betydelig forbedret. Det sparsommelig innredede huset og mangel på elektroniske hjelpemidler vitner på ingen måte om velstand, men for Sugandhi har migrasjon vært med på å forbedre familiens økonomi betydelig. I tillegg har huset de eier, bidratt til bedre helse, trygghet og stabilitet. På grunn av barnets bedrede helse er ikke legeregningene like høye som de en gang var, og inntil videre klarer de seg nå på ektemannens lønninger.

"I wanted better life and this is better for me and my family" (Sugandhi).

Pengene Masha sendte hjem fra Midtøsten, ble brukt til å forsørge den gjenværende familien i Sri Lanka. Da hun dro til Midtøsten, besluttet ektemannen seg for å slutte å jobbe. Hun hadde ingen oversikt over hva remissene ble brukt på, men fikk etter hvert mistanke om at han spilte dem bort. Ingenting ble spart, og ingenting ble brukt på noe konkret og vedvarende.

Drømmen om et hus forble en drøm. For Masha utviklet migrasjon seg til å bli en forbruksfelle. Familien klarte seg fint så lenge hun fortsatte å sende hjem remisser, men i det store og det hele bidro ikke remissene til positive og vedvarende endringer for verken Masha eller familien. Av den grunn føler ikke Masha at pengene har vært med på å frigjøre henne, heller ikke har de bidratt til utvikling i noen som helst forstand. Hun ser derfor ingen kobling mellom sin nåværende økonomiske situasjon, frihet og migrasjon. Hun har ingenting å vise til, og er heller ikke i stand til å foreta ønskede endringer for seg eller sin familie. Ektemannen håndterte remissene og familieøkonomien dårlig. Han levde over evne, og da remissene etter

hvert tok slutt, opprettholdt han den samme livsstilen ved å leve på kreditt og lån. Det endte med at de ikke klarte å betjene gjelden og ble til slutt kastet ut av leiligheten de leide. Masha bestemte seg for å migrere for andre gang, igjen uten resultat. For tiden bor de i huset til Mashas svigerforeldre, som de deler med hans foreldre og to brødre. Hun kan i dag verken vise til permanente endringer eller forbedringer, og er meget skuffet over sine manglende prestasjoner.

Sharuckshi brukte mesteparten av remissene på å forsørge de gjenværende familiemedlemmene i Sri Lanka. Selv om hun var gift, forsørget hun sine barn alene, uten hjelp fra ektemannen. I tillegg gav hun bort en del av pengene for å hjelpe naboer og venner økonomisk. For Sharuckshi har det alltid vært viktig å stille opp for folk i lokalsamfunnet, og selv om hun selv har hatt dårlig råd, har hun villig lånt bort småbeløp når hun har hatt mulighet til det. Det som var igjen av remissene, satte hun til side med tanke på barnas fremtidige ve og vel. Selv hevder hun at migrasjonen og remissene har vært med på å fremme hennes frihet, ved at hun i dag har klart å sikre sine barn en god medgift og utdanning.

“Two children are good married, very good! I secure future. (...) because of money for wedding and good education they can have a good husband/wife” (Sharuckshi).

Sharuckshi er glad for den muligheten hun har hatt til å hjelpe sine barn og naboer. Etter fem migrasjoner er hennes nåværende økonomi uforandret. Selv om hun ikke kan vise til synlige forbedringer, anser jeg ikke hennes migrasjoner for å være en forbruksfelle. Hun hadde aldri noen ambisjoner om å bygge hus, men oppnådde sine to mål om å forsørge familien og sikret sine barn en god utdanning og medgift.

Tre av fire migranter uten tilknytning til MSC opplevde frihet som en følge av pengene de tjente i Midtøsten. Masha er den eneste som ikke opplevde frihet og hvis migrasjon utviklet seg til en forbruksfelle.

Forskjeller og likheter hos migranter med og uten tilknytning til MSC

Migrantene i denne oppgaven har anvendt seg av remissene på ulike måter. Alle de seks migrantene med tilknytning til MSC opplevde økt frihet som en følge av remissene de tjente i Midtøsten. Remissene satte Sumera, Yasmin og Chandrika i stand til å realisere husdrømmen. I tillegg brukte Sumera deler av remissene til å forsørge sine barn, og hun satte det som ble til overs, i banken. Chandrika investerte i driften av et daghjem, og Sarda prioriterte å videreutdanne seg for senere å etablere et lønnsomt foretak. Leila forsørget familien og sikret

sitt barn en god utdannelse, samtidig som hun forsørget sine foreldre. Hun forbedret også økonomien ved å nedbetale deler av familiens gjeld. På tross av konflikten med ektemannen klarte Sudeshi å forsørge barna. For pengene som ble til overs, kjøpte hun to nye symaskiner. Sumera og Sudeshi mistet imidlertid det de hadde oppnådd, og som en følge av dette førte ikke remissene til vedvarende frihet for disse to.

Av de fire migrantene uten tilknytning til MSC oppgir Sugandhi, Nipuni og Sharuckshi økt frihet. Nipuni bygde hus, forsørget sine barn og gikk til innkjøp av TV og stereoanlegg, Sugandhi kjøpte hus og sørget for at sønnen/datteren fikk tilgang på nødvendig legehjelp. Sharuckshi forsørget sine barn, hjalp naboer og venner økonomisk og brukte det som ble til overs, på barnas utdannelse og medgift. I Mashas tilfelle har ikke remissene vært med på å øke hennes frihet, og for henne utviklet migrasjonen seg til å bli en forbruksfelle.

Mange av migrantene i denne oppgaven brukte deler av remissene til å forsørge sine familier i Sri Lanka, men de aller fleste brukte remissene slik de hadde hatt planer om. Kun i Mashas tilfelle endte migrasjonen i en forbruksfelle. Slik jeg ser det, finnes det ingen store forskjeller mellom de to gruppene, men det kan virke som om migrantene med tilknytning til MSC hadde en mer langsiktig og realistisk investeringsplan for sine remisser enn de uten tilknytning til MSC. Dette kan skyldes at de igjennom MWAs hadde rådført seg og var mer informerte og oppmerksomme på tidligere migranters økonomiske suksesser og fiaskoer. De tre som benyttet seg mest aktivt av MWAs og MSC, skilte seg i tillegg ut med sin innovative og fremtidsrettede planlegging og økonomiske forbedringer.

5.2.3 Personlig autonomi

Autonomi refererer til migrantenes egenopplevde frihet sett i etterkant av migrasjonen. I hvilken grad har migrasjon vært med på å styrke kvinnens personlige integritet og selvstendighet, og på hvilken måte har den vært med på å endre hennes identitet og posisjon i husholdet? Tar hun i dag større initiativ og ansvar for eget liv, er situasjonen uendret, eller har migrasjonen svekket hennes autonomi? Autonomi omhandler enkeltindividets rett til å medvirke og bestemme over eget liv, og er på mange måter koblet opp til den enkeltes prestasjoner og mestringssevne: Hva hun ønsket å oppnå, og hva hun etter migrasjonen faktisk oppnådde. Samtidig må autonomi ses utover det rent økonomiske. Hvilke konsekvenser har migrasjonen hatt for kvinnens personlig utvikling, hennes ekteskap og sosiale liv? På hvilken måte har migrasjonen påvirket henne? Det er ikke like lett å kartlegge individers personlige

autonomi som det for eksempel er å identifisere deres remisser, helse og re-migrasjon. Jeg satte derfor av god tid til dette temaet. Jeg ville forsikre meg om at informantene forstod eksakt hva jeg la i begrepet, samtidig som jeg ønsket å gi dem tid til å tenke seg om og sette ord på det de følte. Det kan være utfordrende å innhente meningsfylt informasjon når spørsmål tar utgangspunkt i individuelle følelser og erfaringsgrunnlag. Det er vanskelig å verifisere denne type informasjon, og jeg var igjen nødt til å stole på mine informanter.

Migranter med tilknytning til MSC

I Sumeras tilfelle har migrasjon vært med på å svekke hennes autonomi og frihet. Hun vantrivdes som hushjelp i Midtøsten, og opplevde heller ingen styrket autonomi eller frihet da hun migrerte. Sumera bebreider seg selv for situasjonen hun i dag befinner seg i, og hevder at skilsmissen og ektemannens bedrag er et direkte resultat av det lange fraværet utenlands. Selv om migrasjonen satte henne i stand til å bygge hus, mistet hun alt hun hadde oppnådd da ektemannen forlot henne. Ekteskapet, huset, pengene og drømmene hun hadde for fremtiden. Hennes posisjon i husholdet er svekket. Tidligere bodde hun hjemme hos ektemannens foreldre hvor hun hadde ansvar for både planleggingen og driften av husholdet. Etter skilsmissen hadde hun ikke noe annet valg enn å ta med seg barna og flytte hjem til sine foreldre. Hun føler seg som en økonomisk belastning og mistrives.

For Leila har migrasjon og pengene hun tjente i Midtøsten, vært med på å styrke hennes selvbilde og tro på seg selv. Igjennom migrasjon har hun utviklet seg til å bli mer selvstendig og tryggere på seg selv og sin egen dømmekraft. Tidligere slet hun med å få endene til å møtes som fraskilt alenemor. Gjennom migrasjon fikk hun igjen kontroll over livet sitt, noe som var med på å styrke hennes autonomi og frihet. Hun oppnådde det hun hadde håpet på, og er i dag stolt over resultatene hun i dag kan vise til. Da hun var gift, delte hun ansvaret for husholdet med svigermoren, økonomien var det ektemannen som styrte. I dag bor hun hjemme hos sine foreldre hvor hun er alene om ansvaret for økonomien og driften av husholdet. Hverdagen til en fraskilt alenemor er hard, og i Leilas tilfelle hadde hun ikke noe annet valg enn å migrere. Fra å være et ufrivillig valg har migrasjon hatt en positiv innvirkning på Leilas liv, og hun føler selv at tilværelsen i dag er langt bedre enn hva den var før hun migrerte.

Yasmin oppgir en betydelig styrket autonomi. Hun trivdes som migrant og satte stor pris på spenningen og opplevelsene hun erfarte som hushjelp i Midtøsten. Hun er godt

fornøyd med alt hun har oppnådd, og er stolt over resultatene hun i dag kan vise til. I tillegg har migrasjonsprosessen vært viktig for hennes personlige utvikling, og hun føler seg i dag betydelig tryggere på seg selv og sin egen dømmekraft. Yasmin trekker frem ektemannen som en viktig og motiverende støttespiller. Hun har alltid hatt en sterk posisjon i husholdet, men opplevde imidlertid at denne ble styrket etter at huset stod ferdig.

Sudeshi er splittet i spørsmålet om autonomi. På den ene siden føler hun at den er svekket; hun oppnådde ingenting ved å migrere, og er i dag skuffet over sin manglende prestasjon. På den andre siden gav migrasjonen henne innsikt og mot til å ta ut separasjon. På tross av tøffe utfordringer er hun stolt over det faktum at hun på egenhånd har vært i stand til å forsørge seg selv og barna. Migrasjon har imidlertid ikke bidratt til en vedvarende forbedring, annet enn å sikre henne en midlertidig inntektskilde og en fluktmulighet bort fra ektemannen. Hun lever i angst for at han skal vende tilbake, og hun er fortsatt bekymret for sine barns fremtidsutsikter. Sudeshis posisjon i husholdet er betydelig svekket. Tidligere hadde hun ansvar for sitt eget hushold, men av mangel på alternativ bor hun nå hjemme hos foreldrene. Hun føler seg til bry, og er klar over at både hun og ungene er til stor belastning for foreldrene.

Migrasjon har styrket Chandrikas autonomi. Migrasjon har vært med på å forme og utvikle Chandrika som person; hun har lært mye om seg selv og om verden, og er i dag tryggere og mer sikker på seg selv. I tillegg er hun svært tilfreds med det hun har oppnådd. Hun hevder at hennes posisjon innad i husholdet er styrket. Hun eier sitt eget hus og får være med på de økonomiske bestemmelsene som tas innad i husholdningen.

Sarda føler at migrasjonen har vært med på å styrke hennes autonomi. Hun er stolt over alt hun har utrettet og den ressurs og kunnskap hun i dag sitter inne med. Hun føler seg trygg på seg selv og valgene hun tar. Hun føler seg selvstendig og er ikke lenger like avhengig av ektemannen som tidligere. For Sarda har migrasjon vært del av en personlig utviklingsprosess fra start og til slutt. Migrasjon har bidratt til å styrke hennes integritet og posisjon i husholdet, og i dag er det Sardas to foretak som forsørger familien. Sammen med ektemannen avgjør hun hva pengene skal brukes til. Sarda har også tatt på seg et lederverv i en MWA i området.

"Today I am important lady in this MWA. I want to assist and help others the same way I get help" (Sarda).

Leila, Yasmin, Chandrika og Sarda opplevde styrket autonomi og frihet i etterkant av sine migrasjonsopphold. Sumera hevder at migrasjonen var med på å svekke hennes autonomi og

frihet, og Sudeshi er usikker på hvorvidt migrasjonen har påvirket hennes positivt eller negativt.

Migranter uten tilknytning til MSC

Selv om Nipuni ble tvunget til å migrere, føler hun at migrasjonen har vært med på å styrke hennes autonomi og selvfølelse. Jeg oppfattet en viss dualitet i måten hun snakket om sine tidligere migrasjoner på. Selv om hun ikke ønsket å migrere, representerte migrasjonen en mulighet for Nipuni til å komme seg bort fra fattigdommen og sin dominerende ektemann. Hun fikk ikke være med på å bestemme hva remissene skulle brukes til, men er allikevel svært stolt over det hun har oppnådd. Nipunis posisjon i husholdet endret seg da ektemannen døde. Da han var i live, var det ingen som brydde seg om hva Nipuni måtte mene, og på denne tiden var det svigermoren som hadde hovedansvaret for husholdet. Da han døde, fikk hun eierskap til huset og kontroll over økonomien. I dag er det Nipuni som er ansvarlig for alle avgjørelsene i hjemmet.

Migrasjonen har bidratt til å styrke Sugandhis autonomi og frihet. Erfaringen som migrant har vært med på å styrke hennes integritet, og hun er stolt av det hun til nå har klart å gjøre både for seg selv og sin familie. Hun føler seg sterk, selvsikker og verdensvant. I tillegg har forholdet og den gjensidige respekten mellom henne og ektemannen blitt styrket. Selv om det var tøft å forlate familien, er hun takknemlig for mulighetene hun har hatt til å migrere. Hennes posisjon innad i husholdet har blitt styrket etter at hun vendte hjem, og hun er i dag ansvarlig for driften av deres nye husholdning.

I Mashas tilfelle ble autonomien svekket som en følge av arbeidsoppholdene i Midtøsten. Hun har absolutt ingen resultater å vise til, og er den eneste av migrantene hvis migrasjon har resultert i en såkalt forbruksfelle. Hun sitter igjen med en følelse av tomhet og håpløshet; ektemannen sløste bort alt hun hadde tjent. Forholdet dem i mellom har forverret seg, og hun stoler ikke lenger på ham. I tillegg har Mashas posisjon i husholdet blitt svekket. De har problemer med å nedbetale gjelden, noe som førte til at de måtte flytte fra leiligheten de leide, hjem til svigerforeldrene. Hun føler seg desillusjonert og bitter på ektemannen som ikke klarte å disponere remissene på en bedre måte.

Sharuckshi opplevde styrket autonomi. Da ektemannen forlot familien, satte han dem i en alvorlig økonomisk knipe som presset Sharuckshi til å migrere. Som migrant ble hun i stand til å forsørge familien på egen hånd, noe hun er veldig stolt av. Migrasjonen var med på

å styrke hennes selvbylde og tro på seg selv, og med pengene hun tjente, fikk hun igjen kontroll over livet. Av frykt for hva folk vil si, ønsker hun ikke å skille seg, men hun har i dag minimal kontakt med ektemannen. Hun bor sammen med ett av sine gifte barn, noe som har endret, men ikke svekket, hennes posisjon i husholdet. Selv om det er trangt om plassen og de har det tøft økonomisk, er hun i dag mer fornøyd enn hva hun var i perioden før hun migrerte. Sharuckshis mål var konkrete og lite ambisiøse i forhold til de andre migrantene i denne oppgaven, men hun oppnådde det hun ønsket, og er i dag stolt over å ha sikret sine barn en fremtid i form av en god utdanning og medgift.

Tre av fire migranter i denne gruppen opplevde styrket autonomi og frihet. Det er kun Masha som opplevde svekket autonomi og frihet som en følge av å migrere.

Forskjeller og likheter hos migranter med og uten tilknytning til MSC

Fire av migrantene med tilknytning til MSC oppgir styrket autonomi og frihet. Sudeshi var noe splittet i sitt svar, noe som skyldes det problematiske forholdet hun hadde med ektemannen. Sumera er den eneste som opplevde svekket autonomi og frihet. Hun mistrivdes med tilværelsen som migrant, og i tillegg er det nærliggende å anta at også skilsmissen har vært med på å påvirke henne i denne vurderingen.

Av migrantene uten tilknytning til MSC oppgir Nipuni, Sugandhi og Sharuckshi styrket autonomi og frihet. Migrasjonen og erfaringen som fremmedarbeider i Midtøsten påvirket dem positivt. I Nipunis tilfelle kan det virke som om både arbeidsoppholdet i Midtøsten og ektemannens bortgang har hatt en positiv innvirkning på hennes personlige utvikling og autonomi. Masha er den eneste som opplevde svekket autonomi og frihet.

Et individs autonomi er tett knyttet opp til individets mestringsevne og prestasjon. De som opplevde styrket autonomi, oppgav også økt frihet. De av migrantene som opplevde svekket autonomi, følte samtidig svekket frihet. Både Leila, Yasmin, Sudeshi, Chandrika, Sarda, Nipuni, Sugandhi og Sharuckshi opplevde forbedringer i etterkant av migrasjonene. Leila, Yasmin, Chandrika, Sarda, Nipuni, Sugandhi og Sharuckshi som en følge av en forbedret økonomi, flere muligheter og erfaringen av å mestre en allerede vanskelig livssituasjon, og Sudeshi som en følge av separasjonen og oppgjøret hun tok med ektemannen. Sumera mistet på sin side alt, og Masha oppnådde ingen vedvarende endringer.

Migrantene med tilknytning til MSC syntes selv at fellesskapet i MWAs var både

betryggende og nyttig. De gav også inntrykk av å være mer forberedt enn de som var uten tilknytning til MSC.

5.2.4 Helse

Helse og frihet henger på mange måter sammen. En person som har god helse, er fri fra sykdom og smerte. En god helse sikrer blant annet individets kapabilitet til å reise, arbeide og tjene penger. Helse er et vanskelig begrep å definere på grunn av helsens individualitet; det finnes ikke kun én helse her i en verden befolket av over seks milliarder mennesker. Jeg vil allikevel forsøke å finne ut hvorvidt migrasjon har innvirket på migrantens psykiske og fysiske helse. Hvordan har livskvaliteten for den enkelte migrant forbedret eller forverret seg? Førte migrasjonen med seg problemer i form av stress, HIV, graviditet eller depresjon? Har pengene vært med på å forbedre deres helse i form av mer næringsrik mat og tilgang på nødvendig legehjelp? Hvordan taklet migrantene utfordringen ved å bo i et fremmed land og fraværet av barn, ektemenn og hjemland? Helserelevante konsekvenser burde ses i sammenheng med blant annet kvinnens generelle helsetilstand, personlighet, arbeidsforhold, autonomi og familierelasjoner.

Migranter med tilknytning til MSC

Sumera opplevde at migrasjonen påvirket hennes psykiske helse negativt. Hun har i lang tid slitt med depresjoner etter at hun vendte hjem fra Midtøsten. På tross av at hun følte seg relativt god forberedt syntes det var vanskelig å tilpasse seg livet i Midtøsten, og hun taklet det lange fraværet borte fra ektemann og barn dårlig.

Av helsemessige konsekvenser nevner Leila ryggplager og vonde knær. Hun opplevde ingen psykiske plager i etterkant av migrasjonen, men innrømmer at hjemlengselen var stor.

Migrasjon har ikke påvirket Yasmins helse. Livet som migrant var for henne en spennende affære, men hun påpeker at livet som hushjelp i Midtøsten er best egnet for kvinner som er unge og spreke.

Etter at Sudeshi vendte hjem har hun i perioder slitt med tungsinn og motløshet. I tillegg har oppholdet i Midtøsten forverret leddgikten som hun så lenge har vært plaget med.

Chandrika og Sarda opplevde ingen helserelevante plager i etterkant av migrasjonen. De syntes det var tungt å være borte fra familien, og arbeidet var i perioder både hektisk og strevsomt.

Når det gjaldt helsen, var svarene delt. Migrasjon har påvirket Sumeras, Leilas og Sudeshis helse negativt, mens helsen til Yasmin, Chandrika og Sarda forble uendret.

Migranter uten tilknytning til MSC

Verken Nipuni, Sugandhi eller Sharuckshi fikk problemer med helsen i etterkant av migrasjonen. For dem finnes det ingen kobling mellom deres nåværende helsestatus og migrasjonsopphold i Midtøsten.

"I am old (...) many years and my heart was paining for my babies. But never very sick or sad after working in Middle East" (Sugandhi).

Masha er den eneste som opplevde fysiske og psykiske plager. Hun sliter i dag med depresjon og har i tillegg hatt problemer med vonde knær og rygg som en følge av det harde arbeidet i Midtøsten.

Forskjeller og likheter hos migranter med og uten tilknytning til MSC

Både Sumera, Leila og Sudeshi opplevde helsemessige plager i etterkant av migrasjonen. Det kan virke som om de psykiske plagene i Sumeras og Sudeshis tilfelle koblet opp til deres svekkede autonomi og problemer med ektemennene, og i Leilas og Sudeshis tilfelle skyldes mangel på frihet da de migrerte. Verken Yasmin, Chandrika eller Sarda oppgir svekket helse som følge av migrasjonsoppholdene. Alle tre opplevde styrket autonomi og migrerte av egen fri vilje.

De tre migrantene Nipuni, Sugandhi og Sharuckshi opplevde heller ingen helserelaterte plager, og i etterkant opplevde de styrket autonomi og frihetsfølelse. Masha fikk problemer med helsen. Forbruksfellen og den svekkede autonomien kan ha spilt inn på de psykiske problemene hun i etterkant har slitt med.

Når det kommer til helse, virker det ikke som om det finnes noen store forskjeller på migranter med og migranter uten tilknytning til MSC. Når det gjelder psykiske helseplager, har jeg trukket paralleller til de to faktorene autonomi og valgfrihet, mens deres fysiske helse, slik jeg ser det, er upåvirket av migrantenes tilknytning til MSC.

5.2.5 Re-migrasjon

"Then they re-migrate. Sometimes they manage to get a better life, but often they do not manage or plan a livelihood post to migration, and they go back and they go again and it is the same" (Mr. Lodwick MSC 2008).

De færreste som migrerer, opplever endringer etter kun ett migrasjonsopphold. De fleste permanente endringer inntreffer over tid. Dette temaet tar for seg migrantenes forhold til en eventuell fremtidig migrasjon. Har hun planer om å migrere igjen? Dersom ja, hvorfor? Hvis nei, hvorfor ikke? Hvilke andre valgmuligheter har hun? Migrerer hun av egen fri vilje, eller som en følge av nødvendighet? For mange utvikler migrasjon seg til å bli rene forbruksfeller, for andre er det en effektiv levekårsstrategi. Det vil være spennende å se om en migrant som har migrert fem ganger, har en annen holdning til re-migrasjon enn en migrant som kun har migrert to ganger. Jeg ønsker å sette ting litt på spissen ved å spørre dem om de ville hatt noe imot om deres datter (i et tenkt tilfelle) hadde bestemt seg for å migrere som hushjelp til Midtøsten.

Migranter med tilknytning til MSC

Sumera vurderer å re-migrere. Behovet for hushjelper i Midtøsten er stort og lønnen bra. For øyeblikket har hun ikke noe annet valg enn å migrere dersom hun skal klare å forsørge seg selv og barna. Fra å ha vært et positivt og fritt valg har migrasjon blitt et nødvendig onde; et valg fremprovosert av økonomiske vanskeligheter. Hun ville ikke ha ønsket datteren et liv som migrant.

Leila planlegger allerede sin neste migrasjon. En fremtidig migrasjon vil være et resultat av familiens vedvarende dårlige økonomi. Hun ønsker en bedre fremtid for seg selv og barna, men hittil har ikke migrasjon bidratt til synlige endringer i form av hus eller oppsparte midler. Leila ønsker ikke sin datter en skjebne som hushjelp.

Yasmin har ingen planer om å re-migrere. Hun føler seg ferdig med epoken som migrant, spesielt nå som hun har oppnådd det hun ønsket seg av migrasjonsoppholdene. Selv om hun satte pris på spenningen og opplevelsene, er hun nå glad for å være tilbake i Sri Lanka. Dersom Yasmins datter hadde bestemt seg for å migrere, ville hun ikke hatt noe imot dette.

Sudeshi arbeider for tiden i en tekstilfabrikk mens hun planlegger neste migrasjon. Hun anser migrasjon som den eneste valgmuligheten hun for øyeblikket har. På tross av alt som har skjedd, har hun ikke gitt opp drømmen om å stable syforetaket på beina igjen. Hun

ville ha frarådet sin datter et liv som migrant i Midtøsten.

Chandrika har ingen planer om å re-migrere. Hun oppnådde det hun ønsket å oppnå, og familien klarer seg fint på de samlede inntektene hun og ektemannen i dag skaffer til veie. Chandrika ville aldri ha anbefalt sin datter å migrere, men hun ville heller ikke ha stått i veien for henne om hun hadde ønsket det slik.

Sarda har verken behov for eller planer om å re-migrere. Migrasjon var for Sarda et springbrett, og med sine to lønnsomme foretak ser hun ingen grunn til å reise til Midtøsten. På tross av suksessen hun selv har hatt som migrant, vil hun aldri anbefale sin datter å reise som hushjelp til Midtøsten.

"Middle East is good if you have no other choice, but only if you have no other way (...)" (Sarda).

Migranter uten tilknytning til MSC

Nipuni føler for øyeblikket at hun ikke har noen annen mulighet enn å re-migrere. Hun tjener ikke nok som teplukker til å forsørge seg selv og barna, og vet at hun vil tjene godt med penger i Midtøsten. Aller helst vil hun bli i Sri Lanka, men hun er takknemlig for muligheten hun har til å migrere. Hun ville ikke ha ønsket sin datter et liv som hushjelp i Midtøsten.

Sugandhi har også planer om å re-migrere. Hun er fortsatt bekymret for barnet, og ønsker å legge seg opp penger i tilfelle han/hun får behov for fremtidig legehjelp. Hun skulle gjerne ha funnet en lignende og like godt betalt jobb i Sri Lanka, men for øyeblikket er migrasjon den eneste reelle muligheten hun har. Hun hadde ikke ønsket sin datter et liv som hushjelp.

Masha er den eneste som ikke har planer om å re-migrere. Hun stoler ikke på at ektemannen vil klare å disponere pengene på en fornuftig måte, og har innfunnet seg med at migrasjon ikke er egnet for dem. Masha fremholder migrasjon som en fantastisk mulighet for de aller fleste, og hun ville ikke hatt noe imot om hennes datter hadde bestemt seg for å migrere.

Sharuckshi vurderer å migrere en siste gang. Dersom hun nå velger å migrere, vil dette være et valg hun tar av egen fri vilje og av kjærlighet til barna. I den siste tiden har hennes datter/svigerdatter snakket om å migrere til Midtøsten. Sharuckshi ønsker ikke sin datter/svigerdatter en fremtid som fremmedarbeider i Midtøsten, og har derfor sagt seg villig til å migrere i hennes sted. Spørsmålet er bare om hun i hennes alder fortsatt er ønsket som hushjelp.

Forskjeller og likheter hos migranter med og uten tilknytning til MSC

Blant migrantene med tilknytning til MSC har Yasmin, Chandrika og Sarda bestemt seg for ikke å re-migrere. De har oppnådd det de ønsket seg, og ingen av dem føler behov for å reise til Midtøsten på nåværende tidspunkt. Sumera, Leila og Sudeshi har derimot bestemt seg for å dra tilbake til Midtøsten. De har det fortsatt vanskelig, og slik situasjonen er i dag, er migrasjon deres beste og kanskje eneste alternativ.

Blant migrantene uten tilknytning til MSC har alle, bortsett fra Masha, planer om å re-migrere. Grunnen til at Masha ikke velger å re-migrere, beror først og fremst på hennes dårlige tillit til ektemannen, og mangel på resultat etter sine to tidligere migrasjonsopphold.

"We were not happy (as a family). I told to migrate. I want make a better life for husband and child, but to migrate is no good, no change" (Masha).

Det foreligger ingen store forskjeller mellom de med og de uten tilknytning til MSC. Det som var avgjørende er utviklingen og resultatene de oppnådde, ikke antall ganger de migrerte. Enkelte oppnådde gode resultat allerede etter to migrasjonsopphold, mens andre, etter fem migrasjoner, fortsatt ikke hadde oppnådd noen store og vedvarende forbedringer i levekåret.

5.3 Drøfting av resultater

Sen argumenterer for at frihet ligger til grunn for enhver utvikling, og anser frihet som en viktig motivasjonsfaktor bak individets vurdering av økonomiske og sosiale endringer (Svendsen 2009). Med utgangspunkt i oppgavens fem analytiske tema søker jeg å finne ut om migrasjon har vært med på å øke migrantenes frihet, og hvorvidt denne friheten har innvirket på den enkelte migrants utvikling.

Utvikling er et komplekst og sammensatt begrep, og til tider kan det være vanskelig å vite hva man mener med nettopp utvikling. Flere av migrantene i oppgaven brukte deler av remissene på å forsørge gjenværende familiemedlemmer i Sri Lanka, mens andre kjøpte TV og stereoanlegg. Jeg anser ikke dette for utvikling da verken statusvarer eller kortsiktig forbruk var med på å fremme bærekraftige og positive endringer for migrantenes økonomi, helse eller utdanning. Ni av ti migranter opplevde imidlertid utvikling i form av hus, oppsparte midler, nedbetaling av regninger og gjeld, etablering av foretak, forbedret helse og utdanning. Nedbetaling av gjeld og oppsparte midler var med på å forbedre migrantenes økonomi. Andre investerte i lønnsomme foretak som avgav god avkastning. Et par av

migrantene sikret sine barn en god medgift og gode utdannelsesmuligheter, og en annen videreutdannet seg. En betalte for sønnens/datterens legetimer, og en annen lånte og gav bort deler av remissene til familie og venner i nærområdet, noe som i sin tur var med på å styrke hennes personlige nettverk i lokalsamfunnet.

Ikke all utvikling kan måles konkret. Utvikling i form av utdanning, helse og personlig nettverk er vanskeligere å registrere, men kan være vel så viktige som hus og penger. Ifølge Mr. Lodwick har majoriteten av migrantene som i dag reiser til Midtøsten et ønske om å bygge hus, men han er usikker på hvorvidt han vil kalle dette for utvikling.

"In Sri Lanka married couples wish to buy their own land and build their own house. It is very much a cultural thing for us" (Mr. Lodwick MSC 2008).

"In general we can maybe call it (house) a partly-successful migration, leading to a partly successful development" (Mr. Lodwick MSC 2008).

Et eget hus vitner om fremgang og suksess, og er for mange migranter det ultimate mål og stautssymbol. Ifølge MSC er det ikke uvanlig at migranter konkurrerer om å bygge det største huset eller å eie de mest moderne tingene.

"Once I asked a lady why she wanted to migrate. She told me that her neighbour had bought a refrigerator and a color-TV. She wanted this too (...) they (her neighbours) were no better than her family" (Mr. Lodwick MSC 2008,).

Alle migrantene i denne oppgaven leide eller delte hjem med sine svigerforeldre eller foreldre. Selv om de hadde et sted å bo, valgte allikevel fem av ti å bygge hus. Et hus vil ikke kunne forsørge dets beboerne, men det vil kunne sikre dem trygghet, stabilitet og tak over hodet. I tillegg vil et hus kunne ha en positiv innvirkning på beboernes helse, samtidig som det vil gi eierne en mulighet til å ta opp lån med sikkerhet i huset.

Når jeg skal drøfte hvorvidt migrasjon har bidratt til frihet og utvikling for migrantene, er det viktig å konsentrere seg om selve migrasjonsutfallet. Hvordan har migrasjonen påvirket migrantene, og hva har remissene satt dem i stand til å gjøre og å være? I drøftningen er det i tillegg viktig å ta for seg hendelser og situasjoner som har innvirket på migrasjonsutfallet, samt episoder hvor selve migrasjonen har påvirket migrantenes liv positivt eller negativt. Fem av migrantene i denne oppgaven var eller kom i konflikt med sine ektemenn. Sumera og Masha fikk først problemer i etterkant, mens Leila, Sudeshi og Sharuckshi hadde problemer allerede før de migrerte. Ingen av de resterende fem erfarte lignende ekteskapsproblemer.

5.3.1 Migrasjon og frihet

For å finne ut hvorvidt migrasjon har vært med på å fremme eller svekke migrantenes frihet, vil jeg nå ta utgangspunkt i oppgavens fem analytiske tema. Det er her viktig å vurdere svarene fortløpende. Selv om en migrant svarer at hun er lykkelig og fri, vil ikke dette uten videre bety at hun har valgmuligheter eller besitter evnen til å utvikle og benytte seg av sitt potensial. Det kan hende hun ikke reagerer på fattigdommen eller usikkerheten i livet sitt fordi hun enten er vant til forholdene, eller har problemer med å se for seg muligheten til å leve et annet liv (Narum 2008a). Jeg har valgt å dele migrantene inn i to grupper: de som har opplevd økt frihet, og de hvis frihet har forblitt uendret eller redusert som en følge av å migrere.

Migrasjon har vært med på å øke Leilas, Yasmins, Chandrikas, Sardas, Sugandhis og Nipunis frihet. De har svart ulikt på flere av de analytiske variablene, men deler allikevel noen sentrale fellestrekk. Frihet har preget Yasmins, Chandrikas og Sardas migrasjon fra start til slutt. De migrerte av egen fri vilje, og remissene har påvirket deres liv positivt. Alle tre migranters autonomi ble styrket, og deres psykiske og fysiske helse forble uendret i etterkant av migrasjonen.

For Leilas vedkommende var valgene preget av økonomisk nødvendighet og ufrihet, i tillegg har migrasjonen hatt en negativ innvirkning på helsen hennes. Hun hevder allikevel at arbeidet i Midtøsten har bidratt til å øke hennes frihet, og henviser til remissenes positive innflytelse og sin styrkede autonomi.

På tross av manglende valgfrihet oppgir også Sugandhi økt frihet som en følge av å migrere. Arbeidet i Midtøsten var med på å forme og utvikle henne som person, og remissene satte henne i stand til å foreta viktige endringer for seg og sin familie. Sugandhis autonomi ble styrket, og hennes helse forble upåvirket.

Nipuni ble i tre av fire tilfeller tvunget til å migrere, men erfarte allikevel økt frihet. Friheten økte ytterligere da ektemannen døde og etterlot henne huset og det som var igjen av oppsparte remisser. Selv om hun i dag har det tøft økonomisk, har migrasjonen vært med på å styrke Nipunis autonomi. Hun opplevde ingen helseplager verken før, under eller etter migrasjonsoppholdene.

Fellestrekket blant migrantene som opplevde økt frihet etter å ha migrert, er: remissenes positive innflytelse, og migrantenes forsterkede autonomi og egenopplevde frihetsfølelse. Kun tre av de seks migrantene som oppgav økt frihet rådet selv over avgjørelsen til å migrere. Leila, Nipuni og Sugandhi følte seg ufrie da avgjørelsen ble tatt,

men opplevde økt frihet under og etter migrasjonene. Autonomi og remisser veide tyngst i deres vurdering av frihet.

Migrasjon har ikke fremmet frihet i Sumeras, Sudeshis, Mashas og Sharuckshis tilfelle. Alle migrantene hadde eller fikk på et eller annet tidspunkt problemer med sine ektefeller, noe som kan ha vært med på å begrense deres frihet. Jeg gjorde det klart at jeg først ønsket å vite hvordan migrasjonen hadde innvirket på deres frihet, og at jeg deretter ønsket å komme inn på eventuelle problemer og utfordringer som i etterkant hadde påvirket utfallet. Sumera valgte å migrere av egen fri vilje. For remissene bygde hun hus og satte det som ble til overs i banken. Migrasjonen var med på å svekke hennes autonomi og forverre hennes helse. På tross av at hun oppnådde det hun hadde ønsket seg, følte hun ikke at migrasjonen hadde gjort noe for å fremme hennes frihet. Sumera fikk kort glede av både huset og pengene. Da ektemannen skilte seg fra henne, mistet hun alt.

Sudeshi og Sharuckshi hadde problemer allerede før de migrerte. Sudeshi følte at migrasjonen var med på å styrke så vel som å svekke hennes autonomi, og følte seg derfor splittet i denne frihetsvurderingen. Etter to migrasjonsopphold har hun ingenting å vise til, i tillegg sliter hun med fysiske og psykiske helseplager. Sharuckshis migrasjon var preget av ufrihet, men hun opplevde allikevel styrket autonomi i etterkant av migrasjonen. Hun fikk ingen helseplager, og remissene satte henne i stand til å forsørge barna og sikre dem en god utdanning og medgift.

I Mashas tilfelle har friheten blitt betydelig svekket. Valget var ufritt og familiens økonomiske situasjon er i dag verre enn hva den var før hun migrerte. Migrasjon har svekket Mashas autonomi så vel som hennes fysiske og psykiske helse. Hun legger skylden på ektemannen som enten gamblet eller ødslet bort det hun sendte hjem av remisser. Heller ikke Masha kan vise til resultater i etterkant av migrasjonen.

I Sudeshis, Mashas og Sharuckshis tilfelle var avgjørelsen preget av ufrihet. Sumera og Sudeshi mistet det de hadde oppnådd, og i Mashas tilfelle utviklet migrasjonen seg til å bli en forbruksfelle. Selv om Sharuckshi klarte å sikre sine barn en god utdanning og medgift, føler hun ikke at migrasjon har fremmet frihet for hennes eget vedkommende. Sudeshi, Sharuckshi og Masha følte seg ufrie før de migrerte og ufrie i etterkant. Sumera er den eneste som migrerte av fri vilje, og som i etterkant fikk sin frihet redusert.

Når det gjelder frihet, ser jeg ingen store forskjeller mellom migranter med og migranter uten tilknytning til MSC. Fire av seks migranter med tilknytning til MSC opplevde frihet, sammenlignet med to av fire migranter uten tilknytning til MSC.

5.3.2 Migrasjon, frihet og utvikling

Har migrasjon bidratt til utvikling for migrantene, og i hvilken grad har frihet vært nødvendig for å oppnå utvikling? Jeg vil nå undersøke om migrasjon har bidratt til utvikling ved å se nærmere på migrantenes ressurser og deres mulighet til å anvende seg av disse. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i hvorvidt migrantene opplevde frihet eller ikke, for på denne måten å finne ut om det finnes en kobling mellom migrasjon, frihet og utvikling, slik Sen forstår frihet som utvikling. Jeg vil konsentrere meg om migrantenes forbedrede levekår i lys av økonomi, helse og utdanning.

Remisser har i varierende grad blitt brukt til å forsørge migrantenes gjenværende familiemedlemmer. Hvor stor del av remissene som ble brukt på dette, varierer fra migrant til migrant. Gjennom migrasjon har ni av ti migranter oppnådd utvikling, og for syv av disse var utviklingen vedvarende. De resterende to mistet det de hadde oppnådd som en følge av skilsmisse eller konflikter i hjemmet. I ett av tilfellene utviklet migrasjonen seg til å bli en forbruksfelle for migranten.

Alle de seks migrantene som oppgav økt frihet, kan i dag vise til utvikling. Migrasjon satte Leila i stand til å forsørge familien og sikre sitt barn en god utdanning. Hun har også nedbetalt foreldrenes legegninger, og på denne måten forbedret økonomien ved å kvitte seg med gammel gjeld. Hun er godt fornøyd med det hun har oppnådd, og føler selv at resultatene står i samsvar med målene hun satte seg før hun migrerte. Yasmin kjøpte traktor og bygde hus for pengene hun tjente i Midtøsten, og i samarbeid med ektemannen forbedret hun familiens økonomi. Hun er i dag tilfreds med resultatene hun har oppnådd. Chandrika og Sarda investerte deler av remissene i ulike foretak i et forsøk på sikre familien gode levekår. Chandrika bygde hus og investerte pengene som ble til overs, i driften av et dagsenter. Sarda videreutdannet seg og startet en skjønnhetssalong. Noen år senere ekspanderte hun ved å investere overskuddet fra skjønnhetssalongen i etableringen av en krydderbutikk. Sugandhi kjøpte hus, og sørget for at sønnen/datteren fikk den nødvendige medisinske behandlingen han/hun hadde behov for. Nipuni er i dag den stolte eier av et nesten ferdigbygget hus. I tillegg kjøpte hun TV og et stereoanlegg; varer med høy statusverdi, men som ellers var av liten nytte for familien. Hun har verken råd til å bruke TV-en eller stereoanlegget, og har heller ingen planer om å selge produktene videre.

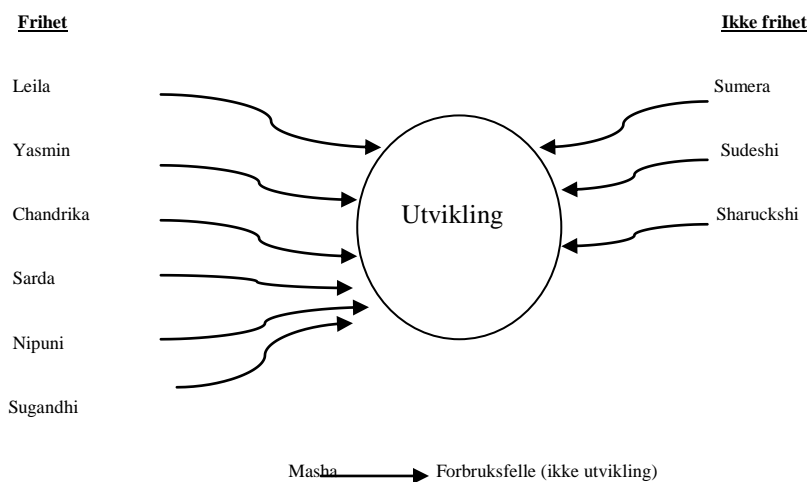
På tross av manglende frihet kan også Sumera, Sudeshi og Sharuckshi vise til utvikling. Sumera bygde hus og satte det som ble til overs i banken. Sudeshi sørget familien, noe som i seg selv ikke er å anse som utvikling, og kjøpte to symaskiner for det som

var til overs av remissene. Utviklingen var ikke vedvarende; på grunn av skilsmisse og konflikter med ektemennene mistet de alt de hadde oppnådd. Sharuckshi brukte det meste av remissene på å forsørge barna, men klarte samtidig å sikre dem en god utdanning og medgift. Remissene ble uten unntak brukt på barna, og etter fem migrasjoner lever hun fortsatt et liv i usikkerhet og fattigdom.

Masha er den eneste av migrantene som verken opplevde frihet eller utvikling. Alt hun tjente, gikk til å forsørge familien da ektemannen sluttet å jobbe. Hun oppnådde ingenting, og har heller ingenting å vise til i etterkant av sine to migrasjonsopphold. Mashas migrasjon klassifiseres i denne oppgaven som en forbruksfelle.

Frihet og utvikling

Når man skal ta for seg utvikling og livskvalitet, må man vurdere hva individet faktisk har klart å oppnå. Seks av oppgavens ti migranter opplevde både frihet og utvikling i etterkant av migrasjonen. Tre av migrantene oppnådde utvikling på tross av manglende frihet. Ni av oppgavens ti migranter har vært i stand til å anvende seg av sine ressurser på en måte som har vært med på å fremme utvikling i form av økonomi, helse og utdanning.

I hvilken grad er frihet nødvendig for å oppnå utvikling? Tre av migrantene kan i denne oppgaven vise til utvikling på tross av manglende frihet. Frihet er et vanskelig begrep å måle. Man kan ha både frihet og ufrihet på ulike områder og stadier av livet, og det er opp til den enkelte å avgjøre hva hun eller han velger å legge i begrepet. I fellesskap med migrantene har jeg forsøkt å definere frihet ut ifra valg, autonomi, remisser, helse og re-migrasjon. Problemet med en slik konseptualisering er at frihet vanskelig kan reduseres til et enkelt ja-nei-spørsmål. Selv om Sumera, Sudeshi og Sharuckshi ikke oppgir frihet, var de for eksempel frie til å være med på å bestemme hva remissene skulle brukes til. Ingen av de tre migrantene

svarte likt på de analytiske variablene, og det var til slutt opp til den enkelte å bedømme hvorvidt migrasjonen hadde bidratt til frihet eller ikke. Selv om det var rom for nyanserte svar og vurderinger, måtte migrantene til slutt konkludere med et: ”ja, migrasjon var med på å styrke min frihet” eller et: ”nei, migrasjon var ikke med på å styrke min frihet”. Frihet og vedvarende utvikling ble av mange sett på som to sider av samme sak.

Jeg går ut i fra at konfliktene i hjemmet har vært med på å prege Sumeras, Sudeshis og Sharuckshis frihetsvurdering, men det er vanskelig å si noe om hvordan og i hvilken grad dette har vært med på å påvirke. De syntes selv det var vanskelig å skille mellom migrasjonens direkte virkning og de hendelser som i etterkant oppstod. Kan hende jeg ikke skulle bedt dem om å skille mellom resultat og innvirkning, da migrasjonen i Sumeras tilfelle resulterte i en skilsmisse. Jeg valgte allikevel å benytte meg av et slikt skille da det ville ha vært vanskelig å avgjøre hvorvidt en slik hendelse var en direkte eller delvis konsekvens av den enkeltes migrasjon, eller om problemene skyldtes helt andre faktorer. Sumera, Sudeshi og Sharuckshi var imidlertid frie til å bestemme eller være med på å bestemme hvordan remissene skulle anvendes, og de oppnådde store forbedringer; selv om forbedringene var midlertidige. Hadde det ikke vært for ektemennenes innblanding hadde kanskje også de erfart økt frihet. Dette kan være årsaken til at Sumera, Sudeshi og Sharuckshi oppgir utvikling på tross av manglende frihet. Det er lettere å måle utvikling ut i fra konkrete forbedringer og midler, enn hva det er å vurdere sin egen frihetsfølelse. Ifølge CA avhenger de grunnleggende frihetene som ligger til grunn for at vi skal kunne handle ansvarlig, av personlige forhold (Svendsen 2009). I denne oppgaven er det særlig to faktorer som har spilt inn på migrantenes frihet og senere utvikling: migrantenes målsetting og evne til å planlegge, og deres ektemenn.

5.3.3 Personlige forhold

Hvordan har det seg at noen av migrantene opplevde frihet og/eller utvikling, mens for eksempel Masha ikke oppnådde noen av delene? Hva skiller de som opplevde frihet og utvikling fra de som ikke opplevde frihet, men utvikling? Ifølge Sen vil forholdet mellom inntekt og kapabilitet avhenge av en rekke ulike faktorer, faktorer som kan være med på å forklare hvorfor noen erfarer utvikling og andre ikke. Alle migrantene, bortsett fra Masha, syntes resultatene stod i samsvar med målene de hadde satt seg før de migrerte. I denne oppgaven er særlig to faktorer fremtredende. Slik jeg ser det, har migrantenes målsetting og migrantenes ektemenn vært viktig for utfallet.

Mål

Det er interessant å merke seg sammenhengen mellom målsetting, resultat, frihet og utvikling. Alle hadde satt seg mål for hva de ønsket å oppnå, og i ni av ti tilfeller sa de seg relativt fornøyde med resultatet de hadde oppnådd. Sumera, Yasmin, Chandrika og Nipuni bygde hus. Sugandhi valgte imidlertid å kjøpe, da hun ikke hadde råd til å bygge. Chandrika og Sarda benyttet seg aktivt av forumet i MWAs og fikk i tillegg god hjelp av MSC til økonomisk planlegging av remissene. De skiller seg ut med sine innovative ideer og strategiske investeringer, og er de eneste som klarte å skape seg et levekår som har bidratt til gode og vedvarende økonomiske forbedringer for husholdet. Etter å ha rådført seg med MSC, bestemte Sarda seg for å videreutdanne seg, og er den av migrantene i denne oppgaven som har hatt størst økonomisk suksess. Først nå som hun har sikret familien en god og stabil inntektskilde, har hun planer om å bygge hus. Yasmin benyttet seg også aktivt av MWAs og endte opp med å gå til innkjøp av en traktor. Traktoren var et forsøk på å foreta en langsiktig investering, og hun tjente godt på å leie den ut i den korte perioden den fungerte. Sumera og Sudeshi benyttet seg i mindre grad av forumet i MWA, og ingen av dem var i direkte kontakt med MSC. Sammen med ektemannen la Sumera ned en strategi for hvordan hun ønsket å benytte seg av sin forventede lønning. Sudeshi utarbeidet på egenhånd en plan, og fikk underveis god nytte av de andre migrantenes råd og erfaringer for hvordan hun best burde disponere seg av remissene. Nipuni hadde ingen tilknytning til MSC, og i hennes tilfelle var det ektemannen som tok seg av den økonomiske planleggingen. Også Masha og Sharuckshila, uten hjelp fra MSC, planer for hva de ønsket å oppnå. De var imidlertid ikke like sikre på hvordan de skulle gå frem for å oppnå sine mål.

De fem migrantene Leila, Sudeshi, Sarda, Sharuckshi og Masha er blant de som ikke anskaffet seg hus. Sarda valgte en annen fremgangsmåte, og i Mashas tilfelle utviklet migrasjonen seg fra å være en potensiell levekårsstrategi til å bli en forbruksfelle. Hun oppnådde ingen av målene hun hadde satt seg; målet om å bygge hus forble en drøm, og remissene ble sløst bort på kortsiktig konsum og uoversiktlig forbruk. Leila og Sharuckshi hadde mindre ambisiøse mål. De hadde som formål å forsørge familien og sørge for at barna fikk en god utdanning, noe de oppnådde.

Det ser ut til at migrantene med tilknytning til MSC har planlagt bedre, og oppnådd flere og mer vedvarende endringer enn de uten tilknytning til MSC. Dette kan skyldes tilgangen på profesjonell og økonomisk tilretteledning, samt den interne veiledningen og rådgivningen migrantene hadde seg i mellom. MSC legger til rette for et forum hvor råd og

erfaringer utveksles, i tillegg tilbyr de individuell og spesifikk veiledning dersom noen av migrantene skulle ha behov for dette. Hvorvidt og hvor aktivt de benyttet seg av MSC og MWAs, varierte. Det er også verdt å merke seg at majoriteten av migrantene med tilknytning til MSC var mer ressurssterke enn de uten tilknytning til MSC. Fire av seks migranter med tilknytning til MSC migrerte for å forbedre sin økonomi, mens fire av fire migranter uten tilknytning til MSC migrerte på grunn av økonomisk nødvendighet. De bodde alle seks i tettbebygde strøk med god infrastruktur hvor MWAs var godt etablerte og lette å oppsøke. Dette gav dem en større forutsetning til å utveksle erfaringer og planlegge, samt en bedre mulighet til å investere remissene mer langsiktig enn hva de uten tilknytning til MSC hadde mulighet til.

Det er viktig for en migrant å sette seg konkrete og realistiske mål. Ifølge representanter fra SLBFE og MSC er migranternes dårlige økonomiske kjennskap en av hovedårsakene til at migrasjon i så få tilfeller fører til positive og langvarige forbedringer.

"Most of these people are very poor, and every day of their life they have struggled. Suddenly they get a lot of money, and they spend it without any plan or without thinking carefully, until they have nothing left" (Mr. Ruhunageh SLBFE 2008).

" (...) we offer them economic guidance through our MWAs, hoping to turn this negative trend of squandering" (Mr. Lodwick MSC 2008).

I denne oppgaven var tilknytning til MSC ingen nødvendig forutsetning for å oppnå utvikling, men viste seg å være en fordel for flere av migrantene. De som oppnådde størst suksess, var de med tette tilknytning til sin lokale MWA, og de som aktivt tok kontakt og benyttet seg av MSCs tjenester. Selv om også Masha og Sharuckshi hadde en plan for hva de ønsket å oppnå, manglet den en konkret fremgangsmåte og målsetting. Det er minst like viktig å vite hvordan man skal gå frem for å nå sine mål som det er å sette seg konkrete mål.

Ektemann

Ektemannen har en viktig rolle som forsørger og mottaker av remisser, og deres rolle kan i stor grad være med å påvirke utfallet av migrasjonen.

"The female domestic migrants have a lot of hope with the main goal and prospect of earning money. They earn a lot of money sometimes, but they send it to the guardian or the husband, often it is not properly used. So when they come back to Sri Lanka after finishing their contracts it is the same story repeating itself again (...) A consumption trap" (Mr. Lodwick MSC 2008).

Ikke alle migrantene i denne oppgaven var gift eller hadde ektemenn som kunne forsørge familien eller ta seg av barna og husholdningen mens de arbeidet utenlands. Dette gjaldt

Leila, Sudeshi, Sharuckshi og til en viss grad Nipuni. I deres tilfelle var det foreldrene som mottok remissene og tok seg av barna, en ordning som fungerte godt. Som aleneforsørger gikk store deler av remissene til å forsørge barna, noe som naturlig nok var med på å begrense muligheten til å investere pengene mer lønnsomt og langsiktig. Som aleneforsørger og enke brukte Nipuni pengene hun tjente under sin fjerne og siste migrasjon på TV og stereoanlegg. Leila, Sudeshi og Sharuckshi benyttet seg imidlertid av det som ble til overs på en måte som bidro til å fremme utvikling i form av bedre økonomi og utdanning.

De resterende seks migrantene remitterte hjem til sine ektemenn. De jobbet alle, bortsett fra ektemannen til Masha, samtidig som konene arbeidet i Midtøsten, og i fellesskap hadde de planlagt hvordan de skulle anvende seg av remissene; ektemennenes lønninger skulle dekke det nødvendige av hverdagsforbruket og remissene skulle spares. Selv om alle ikke var like positive til at kona skulle migrere, stilte de opp og tok godt vare på både barn og økonomi. Dette krevde viljestyrke og innsats. I de tilfellene hvor ektemannen jobbet, stilte naboer og familie opp for å ta seg av barna mens ektemannen var på arbeid. Sumeras, Yasmins, Chandrikas, Sardas, Nipunis og Sugandhis ektemenn var de eneste som i denne oppgaven fortsatte å jobbe, og de var de eneste som, bortsett fra Sarda, anskaffet seg hus. Selv om Sarda ikke brukte remissene direkte på hus satte de senere investeringene henne i stand til å bygge. De var alle enige om at den utvikling de i dag kunne vise til var like mye ektemannens fortjeneste som deres egen.

I Mashas tilfelle gikk alt galt. Hun planla migrasjonen sammen med ektemannen, som delte de samme ambisjonene som henne. Den dagen hun sendte hjem sin første lønning, sluttet han å jobbe. Ingenting ble spart, og alt ble brukt på kortsiktig konsum. Selv mener hun at hun ville klart seg bedre uten ham. I en kort periode vurderte hun å remittere hjem til sine foreldre, men konkluderte til slutt med at han nok allikevel ville finne en måte å kreve til seg pengene på.

Sumera, Yasmin, Chandrika, Sarda og Sugandhi hadde et godt forhold til sine ektefeller da de oppholdt seg i Midtøsten. I Sumeras tilfelle endte det imidlertid med skilsmisse, noe som førte til at hun mistet alt. Også Sudeshis og Sharuckshis ektemenn påvirket migrasjonen negativt, og i Sudeshis tilfelle var ektemannen en direkte årsak til at utfallet ble som det ble da han brøt seg inn og stjal hennes to nyinnkjøpte symaskiner.

Migrantenes forhold til ektefellene viste seg å være minst like viktig som planleggingsfasen. De av migrantene hvis ektemenn arbeidet parallelt med sine koner oppnådde de største og mest vedvarende forbedringene, og i fem av seks tilfeller meldte

migrantene fra om økt frihet og utvikling. Fraskilte Leila opplevde også økt frihet og utvikling, men til forskjell fra Sumera, Yasmin, Chandrika, Sarda, Nipuni og Sugandhi klarte hun ikke å spare opp nok til å bygge/kjøre hus. Når det gjelder migrantenes samliv er det ingen store forskjeller mellom de med og de uten tilknytning til MSC. Fire av seks med tilknytning til MSC var gift med menn som arbeidet samtidig som de migrerte, sammenlignet med to av fire migranter uten tilknytning til MSC.

5.4 Avslutning

I dette kapittelet har jeg vært interessert i å finne ut om migrasjon har bidratt til frihet og utvikling for oppgavens migranter. Jeg har benyttet meg av Sens CA, og ved å foreta en komparativ analyse av migranter med og uten tilknytning til MSC har jeg forøkt å avdekke eventuelle forskjeller mellom de to gruppene.

For å kunne si noe om sammenhengen mellom migrasjon, frihet og utvikling har jeg benyttet meg av ulike analytiske og teoretiske hjelpemidler. Sen er nøye med å presisere at en høy inntekt ikke nødvendigvis fører til utvikling for individet. Det er ikke pengene som først og fremst er viktige, men hvordan man benytter seg av sine ressurser; i dette tilfellet remisser. Spørsmålet om migrasjon bidro til frihet eller ikke ble avklart med utgangspunkt i oppgavens fem analytiske tema. Basert på migrantenes frihet og ikke-frihet forsøkte jeg deretter å finne ut om frihet har vært med på å innvirke på den enkeltes utvikling.

I seks av ti tilfeller har migrasjon bidratt til å styrke migrantenes frihet og utvikling. Tre av ti erfarte utvikling på tross av manglende frihet, og for en av ti resulterte migrasjonen i redusert frihet og manglende utvikling.

Migrasjon *kan* lede til frihet og utvikling, og har gjort det for flere av mine migranter. I denne oppgaven har særlig mål og ektemann utpekt seg som påvirkende faktorer. Dette ble drøftet i den siste halvdelen av analysekapittelet. Det har imidlertid vært vanskelig å skulle si noe konkret om frihetens betydning for å oppnå utvikling. Migrantene hadde problemer med å skille mellom de to begrepene, og mange anså frihet for å være det samme som vedvarende økonomisk utvikling. I følge Sen leder ikke økonomisk vekst nødvendigvis til frihet, men i disse tilfeller hvor frihet og utvikling ble oppgitt, har remissene vært med på å frigjøre migrantene fra økonomiske bekymringer, samt styrke deres valgmuligheter og autonomi.

Tilknytning til MSC var ingen forutsetning for å oppnå verken frihet eller utvikling, men en slik tilknytning var fordelaktig for flere av migrantene. De som benyttet seg mest

aktivt av MSC og som involverte seg mest i MWAs, var de som opplevde den mest betydelige og vedvarende utviklingen.

6 Avslutningskapittel

Formålet med denne oppgaven har vært todelt. Først ønsket jeg å finne ut om migrasjon var med på å fremme frihet og utvikling, for deretter å avdekke eventuelle forskjeller mellom migranter med og migranter uten tilknytning til MSC. I fellesskap med migrantene avklarte jeg først om migrasjonen hadde bidratt til frihet, og med utgangspunkt i den enkeltes frihet eller ikke-frihet drøftet jeg frihetens betydning for en eventuell utvikling. Frihet er verken objektiv, vedvarende eller statisk, og det har til tider vært utfordrende å anvende seg av dette begrepet. En av de største utfordringene ved å benytte seg av et begrep forankret i individuelle valg og vurderinger, var at det til tider kunne være vanskelig å se enkeltindividet isolert fra husholdet hun var del av. I oppgaven forsøkte jeg å problematisere frihetsbegrepet fortløpende ved å skille mellom resultat og innvirkning, for deretter å ta utgangspunkt i den enkeltes helhetsvurdering. Migrasjon påvirker på både godt og vondt, og kan vanskelig sees isolert fra private hendelser og prosesser i samfunnet. I tillegg var jeg redd for at denne begrepsbruken ville bli for snever til at jeg kunne trekke konkrete slutninger om frihetens betydning for migrantenes utvikling, noe som etter hvert skulle vise seg å bli tilfellet.

Studien ble foretatt i lys av migrantenes egne gjenfortellinger med utgangspunkt i oppgavens fem analytiske tema, supplert med informasjon fra MSC og SLBFE. I løpet av analyseprosessen oppdaget jeg at ikke alle de fem analytiske temaene var like treffende. Valg, remisser og autonomi var de mest operasjonelle temaene, og ved å benytte meg av disse tilegnet jeg meg store mengder relevant informasjon som endte opp med å utgjøre hoveddelen av mitt analytiske utgangspunkt. Informasjon vedrørende helse og re - migrasjon var ikke like utfyllende, og var vanskeligere å trekke konkrete slutninger ut i fra.

Bidrar migrasjon til frihet og utvikling for srilankiske migranter?

“Off course there are successful migrants. But maybe 20 - 30 % are successful in the sense of making a better and sustainable life (...) the rest are not (Mr.Lodwick MSC 2008).

Migrasjon *kan* være med på å styrke migrantenes frihet og lede til utvikling. I denne oppgaven meldte seks av ti migranter fra om styrket frihet og utvikling. De opplevde alle at remissene brakte med seg frihet i form av økonomiske og/eller sosiale forbedringer, økt status, færre bekymringer og flere valgmuligheter. I tillegg bidro migrasjonen til frihet i form av styrket autonomi. Kun en av disse seks fikk problemer med helsen.

Fire av migrantene opplevde at friheten forble uforandret eller svekket, hvorav tre opplevde utvikling på tross av manglende frihet. En av migrantene endte opp i en

forbruksfelle.

Hva en person legger i begrepet frihet vil variere fra individ til individ, og styres blant annet av den enkeltes livssituasjon og kulturelle betingelser. Frihet ble i stor grad forbundet med vedvarende økonomisk og sosial utvikling samt styrket autonomi. Disse faktorene hang sammen; alle seks som erfarte frihet som en følge av remissene oppgav også styrket autonomi. De fire som ikke opplevde styrket autonomi, var de av migrantene som hadde eller fikk problemer med sine ektemenn, og som en følge av dette mistet eller hadde problemer med å opprettholde en vedvarende utvikling. Ifølge Mr. Lodwick fra MSC og Mr. Ruhunageh fra SLBFE er et av hovedmålene til majoriteten av Sri Lankas kvinnelige migranter å tjene nok penger til å bygge hus. I tillegg til å sikre beboerne tak over hodet og stabilitet, er det knyttet stor status til det å eie sitt eget hus. Alle, bortsett fra Sumera, som i denne oppgaven bygde/kjøpte hus meldte fra om økt frihet. Statusvarer har også vært med på å fremme frihet. Nipuni anså seg som privilegert på grunn av TV-en og stereoanlegget hun eide, og selv om hun ikke hadde råd til å anvende seg av noen av delene, var de med på å styrke hennes frihet. Andre oppgav økt frihet som en følge av å mestre en allerede vanskelig livssituasjon, flere valgmuligheter og færre bekymringer, mens andre opplevde frihet igjennom å videreutdanne seg, eller som en følge av å etablere en sterkere posisjon i husholdet.

Det som i første rekke skilte de som opplevde økt frihet fra de som ikke opplevde økt frihet var den vedvarende utviklingen de oppnådde, og/eller ved å være bedre i stand til å mestre husholdets økonomiske utfordringer. Sumera og Sudeshi mistet det de hadde oppnådd som følge av problemer med ektefellen. Mashas migrasjon endte i en forbruksfelle som følge av en lite samarbeidsvillig ektemann, og selv om Sharuckshi klarte å sikre sine barn gode utdannelsesmuligheter og medgift, ledet ikke migrasjonen til forbedringer for hennes vedkommende.

I et forsøk på å finne ut hva det var som skilte de som opplevde frihet og utvikling fra de som opplevde utvikling på tross av manglende frihet, og Masha som verken opplevde frihet eller utvikling, bestemte jeg meg for å se nærmere på mål og ektemann som mulige påvirkende faktorer. Det viste seg at både *mål* og *ektemann* var med på å virke inn på utfallet for migrantene.

I følge MSC og SLBFE er det nettopp migrantenes dårlige økonomiforståelse og mangel på erfaring som er hovedårsaken til at så mange ikke opplever vedvarende og positiv utvikling. De seks som meldte fra om frihet og utvikling hadde alle satt seg mål for hva de ønsket, og utarbeidet en plan for hvordan de skulle gå frem for oppnå dette. Sumera, Sudeshi,

Masha og Sharuckshi hadde også satt seg mål, men i Mashas og Sharuckshis tilfelle hadde de ikke utarbeidet noen konkret fremgangsmåte for hvordan remissene skulle anvendes.

Med unntak av Leila hadde de av migrantene som meldte fra om styrket frihet og utvikling et godt forhold til sine ektemenn. De tok på seg ansvaret for husholdningen mens kona arbeidet i Midtøsten, samtidig som de jobbet ved siden av. Dette gav dem en større mulighet til å investere remissene etter avtalt plan. Leila var skilt, men erfarte allikevel utvikling og frihet som en følge av færre bekymringer, styrket autonomi og til en viss grad forbedret økonomi. Sudeshi, Masha og Sharuckshi hadde ikke et like nært forhold til sine ektefeller, og utfallet av migrasjonen skyldtes indirekte eller direkte ektefellenes manglende bidrag eller negative innvirkning. Sumera hadde et godt forhold til sin ektemann da hun migrerte, men mistet alt da han i ettertid bestemte seg for å skille seg fra henne.

Det er vanskelig å skulle si noe konkret om frihetens betydning for den enkeltes utvikling. Migrantene hadde vanskeligheter med å skille de to begrepene fra hverandre; hvorvidt den enkelte erfarte frihet eller ikke var i stor grad avhengig av status og/eller økonomiske forbedringer. I Nipunis tilfelle var ikke frihet nødvendig for å oppnå utvikling. Selv om de tre første migrasjonsoppholdene var preget av ufrihet, ledet de til utvikling. Men den virkelige friheten opplevde hun først da ektemannen døde, og hun igjen var fri til å ta sine egne avgjørelser. Hennes fjerde og siste migrasjonsopphold brakte imidlertid ikke med seg annet enn kortsiktige forbedringer og varer med stor status verdi, noe som kan skyldtes dårlig eller manglende evne til å planlegge og tap av ektemann. Tre av migrantene opplevde utvikling på tross av manglende frihet, noe jeg har tolket dit hen er forankret i dårlig planlegging, samlivsproblemer og kortsiktig utvikling.

Finnes det forskjell mellom migranter med og migranter uten tilknytning til den srilankiske fagforeningsbevegelsen MSC?

Opprettelsen av MWAs er et relativt nytt satsningsområde for MSC, og det vil nok ta tid før denne type organisering av migranter når sitt fulle potensial. I denne oppgaven viste det seg at tilknytning til MSC ikke var en nødvendig forutsetning for om migrantene oppnådde frihet og/eller utvikling, men en slik tilknytning var fordelaktig for de som valgte å benytte seg av tilbudet til MSC.

De som hadde tettest tilknytning til MSC, og som var mest aktive i MWAs oppnådde den betydeligste utviklingen. Dette kan skyldes to grunner. Den ene forklaringen kan være å finne i den hjelp og veiledning som MSC la til rette for, og den enkelte migrants tilknytning til de sosiale forumene i MWAs. Dette satte dem bedre i stand til å forberede seg og planlegge

hvordan pengene burde anvendes for å oppnå de mest lønnsomme og vedvarende resultatene. Samtidig virket det som om migrantene med tilknytning til MSC hadde mer langvarige og realistiske planer for pengene de regnet med å tjene i Midtøsten. Ikke alle som hadde tilknytning til MSC benyttet seg aktivt av MWAs eller av MSC tilbud, og flere av disse klarte seg imidlertid bra på egenhånd. En annen forklaring kan skyldes selve utvalget. Et flertall av migrantene med tilknytning til MSC var mer ressurssterke enn de uten tilknytning til MSC. De hadde flere valgmuligheter, og dette satte dem i bedre stand til å anvende remissene på andre ting enn for eksempel familiens hverdagsbehov eller nedbetaling av gjeld. Tilknytning til MSC la til rette for større frihets- og utviklingsmuligheter for de av migrantene som aktivt tok i bruk disse tjenestene.

Selv om tilknytning til MSC for mange har vært viktig, finnes det andre faktorer som også har hatt stor innvirkning på utfallet; mål og ektemann. Bortsett fra dette oppdaget jeg ingen store forskjeller mellom de to gruppene. Jeg ser ikke bort i fra at det finnes flere og mer komplekse faktorer som har påvirket migrantenes frihet og utvikling, men på grunn av begrenset tid og masteroppgavens korte natur har jeg verken hatt tid eller kapasitet til å gå dypere inn i datamaterialet. Jeg håper jeg med denne oppgaven har vært med på å rette et større søkerlys mot dagens migrasjonstematikk, og at denne har bidratt til å øke forståelsen og interessen rundt fenomenet.

7 Litteraturliste

- Amarasuriya, H. 2000. *An army of housemaids. Representation and constructions of srilankan female migrant workers*. The department of anthropology, Macquarie University.
- Basch, G. et al. 1994. *Nations unbound; transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation- states*. Routledge, London.
- Berg, L.Ø. 2007. *Nødvendigheten av frihet og behov for beskyttelse. Den historiske oppfatningen av individuell frihet, og den offentlige diskursen etter 11 september 2001*. Universitetet i Bergen.
- Bergei, L. 2002. *Labourmigration and Crop Production. A case study of Tutume village, Botswana*. Department of Human Geography, University of Oslo.
- Black, R. et al. 2004. *Migration and pro poor policy in East Africa*. Working Paper C7 Sussex Centre for migration research, University of Sussex, Brighton.
- Blaiki, N. 199. *Approaches to social enquiry*. Blackwell publishers, Ltd. Cambridge.
- Brettell, C.B & J.F. Hollifield. 2000. *Migration Theory. Talking across disciplines*. Routledge, New York.
- Brochmann, G. 1993. *The Middle East avenue. Female migration from Sri Lanka. Causes and consequences*. Boulder, Oxford: West view press.
- Brochmann, G. 2006. *Hva er innvandring?* Universitetsforlaget, Oslo.
- Carling, J. et al. 1996. *International Labour Migration: consequences of countries of origin*. Department of sociology and human geography, University of Oslo.
- Carling, J et al. 2007. *Legal, Rapid and reasonably priced? A survey of remittances in Norway*. International Peace Research Institute, Oslo
- Castles, S. & M.J. Miller. 2009. *The age of migration, International population movements in the modern world 4'th edition*, Basingstoke.
- CEDAW. 2005. Jean D'Cunha (ed.). *Claim and Celebrate women migrants' human rights through CEDAW*. Colombo, CEDAW.
- CENWOR. 2000. *Centre for women's research, July 2000. Background paper for the discussion to formulate action programs for female migrant workers*. Centre for women's research, Colombo.
- CENWOR. 2002. *Returnee migrant women in two locations in Sri Lanka*, Centre for women's research, Colombo.
- Clark, D.A. 2006. *The Capability Approach: Its development, critiques and Recent Advances*. Clark, D.A (ed.) The Elgar Companion to Development Studies.
www.gprg.org/pubs/workingpapers/pdfs/gprg-wps-032.pdf Nedlastet: 11.05.2009
- Cloke, P. & R. Johnston. 2005. *Spaces of geographical thought*. Sage Publications, London.
- D'Cruz, H. & Jones, M. 2004. *Social work research: ethical and political contexts*. Sage publication Ltd.London

- Dias, M. 1996. *An assessment of migration politics with special reference to female domestic workers, Sri Lanka*. Centre for women's research, Colombo.
- Dias, M. & R. Jayasundere. 2002. *Good practise to prevent women migrant workers from going into exploitative forms of labour*. GENPROM working paper. NO.9.
http://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/lang--en/docName--WCMS_117954/index.htm
 Nedlastet 12.05.2009
- Dicken, P. 2003. *Global Shift. Reshaping the global economic map in the 21st century*. Sage publications Ltd London.
- Ellis, F. 2000. *Rural livelihood and diversity in developing countries*. Oxford University Press, Oxford.
- George, A.L & A. Bennett 2005. *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge, Mass.
- Gomm, R. et al. 2004. *Case Study Method*. Sage Publications Ltd.
- Graemo, H. 2005. *Migration in the Asia-Pacific region: A paper for the Policy Analysis and Research Program of the Global Commission on International Migration*. Global Commission on International Migration.
- Gunatilleke, G. 1991. *Migration to the arab world: Experience of returning migrants*. United Nations University Press, Japan.
- Hammer, T. et al. 1997. *International migration, immobility and development. Multidisciplinary perspectives*. Berg, USA
- Hesselberg, J. 1994. *Fattigdom: Begreper, målemetoder og omfang*. Occasional Paper, No. 14 Avdeling for samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Hesselberg, J. 1998. *Spørreundersøkelse og intervju i utviklingsland. En guide for hovedfagsstudenter*. Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Oslo.
- Hollup, O & K. Stokke. 1997. *Sri Lanka: nasjonalisme, identitet og migrasjon*. Tano Aschehoug, Oslo.
- ILO.2004a. *Gender & migration in Arab states. The case of domestic workers*. Esim, S. & M. Smith (eds). Regional office for Arab states, Beirut.
- ILO. 2004b. *Resolution conferring a fair deal for migrant workers in a global economy*. The general conference of the International Labour Organisation, meeting in its 92nd session.
- IOM. 2005. *Labour Migration in Asia. Protection of migrant workers, support services and enhancing development benefits*. IOM, Geneva.
- INSTRAW & IOM. 2000. *Temporary Labour Migration of Women: Case studies of Bangladesh and Sri Lanka*. United Nations international research and training institute for de advancement of women & International Organisation for Migration, Dominican Republic, Hogar.
- INSTRAW. 2005. *Crossing Borders: Remittances, Gender and Development*. Santo Domingo, Republica Dominicana.
- Jayasundere, R. 2006. *Sri Lanka's migrant women and reversal of gender structure*. University of Colombo, Sri Lanka.
- Johannessen, A.P. m.fl. 2006. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.

- Knox, P.L. & S.A. Marston. 2004. *Human Geography, Place and Regions in Global Context; third edition*. Pearson Education inc.
- Kottegoda, S. 2004. *Negotiating household politics. Women's strategies in urban Sri Lanka*. Social scientists' association, Karunaratne & sons Ltd, Colombo.
- Kvale, S. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal, Oslo
- Maimbo.S.M & D. Ratha. 2005. *Remittances: Development impact and future prospects*. The World Bank, Washington.
- Martin, P. et al. 2006. *Managing labour migration in the twenty- first century. Global management series*. Vail- Ballon Press. Bringhamton.
- Massey, D.S. et al. 2005. *Worlds in motion: understanding international migration at the end of the millennium*. Oxford: Oxford University press.
- Morrison, et al. 2008. *The international migration of women. The international bank for reconstruction and development*.The world Bank, Washington.
- Narum, P.K. 2008a. *Migration as freedom. A case study of four polish migrants to Norway*. Department of international environment and development studies.
- Narum P.K. 2008b. *Migranter er ikke nødvendigvis ofre. Frigjøringsreise?* Kronikk i Klassekampen Torsdag 23 oktober 2008.
- Norheim, M. 2008. *Etter tsunamien stilnet. En studie av post- tsunami gjenoppbyggingen langs den sørlige kysten av Sri Lanka*. Universitetet i Oslo.
- Nordenstam, T. 1998. *Etisk relativisme eller universell etikk?*
<http://www.torenordenstam.se/etiskrel/etiskrel.pdf> Nedlastet: 12.05.2009
- Nussbaum, M.C. 2000a. *Women and human development. The Capabilities Approach*. Cambridge Universtiy Press. Cambridge.
- Nussbaum, M.C. 2000b. *Journal of human development and capabilities. A multi disciplinary journal for people- centered development*. Department of philosophy, law school and divinity school, The University of Chicago, IL, USA, Routledge.
- Oishi, N. 2005. *Women in motion: Globalization, state Policies and Labour Migration in Asia*. Stanford University Press.
- Oughton, E. & J. Wheelock. 2003. *A capabilities Approach to Sustainable Household Livelihoods. A review of social economy, vol. LXI, no. 1 March 2003*. University of Durham and University of Newcastle upon-Tyne.
- Pêcoud,A. & P. Guchteneire. 2007. *Migration without Borders*. Published jointly in 2007 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and by Berghahns Books.
- Potter, R.B. et al. 2008. *Geographies of development. An introduction to development studies, third edition*. Pearson education Limited, England.
- Rakodi, C. 2002. A livelihood approach conceptual issues and definitions. *Rakodi, C. & T. Lloyd-Jones. (eds). Urban Livelihoods*. Earthscan, London.
- Save the children. 2006. *Left behind, Left out. The impact on children and families of mothers migrating for work abroad*. Save the Children, Sri Lanka. NGO Registration No. FL 03611.

- Sen, A. 1979. *Equality of what. The tanner lecture on human values*. Stanford University.
- Sen, A 1990. Development as capability expansion. Griffin, K. & Knight. J (eds), *Human development and the international Development strategy for the 1990s*. London. Macmillian.
- Sen, A. 1992. *Inequality Reexamined*, Oxford University Press. New York.
- Sen, A. 1999. *Development as freedom*. Oxford university press.
- Sen, A. 2002. *Development and the foundation of freedom. Keynote address to a symposium on Poverty and Development, arranged by the Royal Norwegian Ministry of Foreign Affarirs*. Oslo.
- Silva, K.T. et al. 2002. *Ravaged innocence. A study of incest in central Sri Lanka*. Center for women's research, Colombo.
- Silvermann, D. 2001. *Interpreting qualitative Data; Methods for Analysig Talk, Text and Interaction*, 2'nd ed. SAGE Publication LTD, London.
- SLBFE. 2006. *Annual Statistical Report of Foreign Employment 2006, Sri Lanka Bureau of Foreign Employment*. Bataramulla, Sri Lanka.
- Stake, R.E. 2005. *The Sage handbook of qualitative research* p. 443-446 i kompendiet SGO4010 kvalitativ metode 2009 UIO.
- Svendsen L.Fr.H. 2009. *Liberalisme. Politisk frihet fra John Lock til Amartya Sen*. Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. 2006. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Trent, J.A et al. 2008. *Gender ratios in Global Migrations, 1850 - 2000*. Abstract submitted to the conference "Census Microdata: Findings and Futures".
www.ccsr.ac.uk/sars/conference/abstracts/leinonen.pdf Nedlastet: 12.04.2009
- UDI. 2006. *Årsrapport 2006 utlendingsdirektoratet*.
<http://www.udi.no/Oversiktsider/Boker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Arsrapporter/Arsrapport-2006/>
 Nedlastet: 25.02.2009
- UNDP. 2005. *Human development report 2005. Internasjonalt samarbeid ved et veiskille. Bistand, handel og sikkerhet i en verden med store ulikheter. United Nations Development Program*. Nordic office Scanprint A/S, Aarhus.
- UNDP. 2009. *Human development report 2009. Overcoming barriers: Human mobility and development*. UN, New York. <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/> Nedlastet:25.02.2009
- UN. 1990. *The international convention on the protection of the rights of all migrant workers and members of their families 1990, article 1*.
- Waldmann, A. 2005. *Sri Lankan maids pay dearly for perilous jobs overseas*. New York Times. May 8.2005 http://www.nytimes.com/2005/05/08/international/asia/08maids.html?_r=1
 Nedlastet: 25.02.2009
- WB. 2008. *Migration and remittances factbook 2008*. World Bank Publications.
- Aase, T.H. 1997. *Tolkning av kategorier. Observasjon, begrep og kategori*. Fossåskaret, E. mfl (eds). Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitativ data. Universitetsforlaget, Oslo.

Vedlegg

Intervjuspørsmål til migranter med og uten tilknytning til MSC

1. Alder, sivilstatus, antall barn?
2. Tilknytning til MSC?
3. Hva jobber din ektemann som? Fortsatte han å jobbe da du migrerte?
4. Jobbet du i perioden før du migrerte?
  - Hvor arbeidet du?
  - Hva tjente du?
5. Fortell meg litt om husholdet økonomiske situasjon i perioden før du migrete.
  - Hvor mange medlemmer var det i husholdet?
  - Hvem hadde ansvaret for husholdningen?
  - Hvordan var forholdet mellom medlemmene av husholdet?
6. Hvem avgjorde migrasjonen?
  - Hvordan stilte din ektemann seg til migrasjonen?
  - Hvordan forholdt du deg til han?
  - Følte du deg presset eller påvirket på noen som helst måte?
  - Hvor mange ganger har du migrert?
7. Hadde du andre alternativ? Hva var dine alternativ?
8. Hvorfor migrerte du?
9. Hvor mye tjente du i måneden?
10. Hvor store deler av remissene ble remittert hjem til Sri Lanka?

11. Hvem var det som tok i mot og håndterte remissene?
12. Hvem forsørget og tok seg av barna mens du var i Midtøsten
13. Hadde du et mål og en strategien for migrasjonen?
  - Hva håpet du på å oppnå?
  - Hva oppnådde du?
  - På hvilken måte satte migrasjonen deg i stand til å foreta endringer for deg og din familie?
  - Var resultatene vedvarende? Hva ja, på hvilken måte, hvis nei, hva skyldtes dette?
14. Var du klar over eventuelle positive og negative innvirkninger som migrasjonen kunne få for deg og husholdet? Hvordan vil du si at migrasjonen har innvirket på husholdet?
15. Hva var din ektemanns rolle i prosessen?
16. Bidro han positivt eller negativt?
17. Hvordan benyttet du deg av remissene?
18. Hvordan har migrasjonen påvirket deg som person? (autonmi)
19. På hvilken måte har migrasjonen innvirket på din helse?
20. Har du planer om å re - migrere?
21. Har migrasjonen vært med på å fremme eller svekke din frihet? Hvis ja, i hvilken grad og på hvilken måte, hvis nei, hvorfor ikke?
  - Frihet opp i mot valg
  - Frihet opp i mot remissene
  - Frihet opp i mot autonomi
  - Frihet opp i mot helse

- Frihet opp i mot re - migrasjon

22. Har migrasjon bidratt til utvikling for ditt vedkommende? Hvis ja, i hvilken grad og på hvilken måte, hvis nei, hva kan dette skyldes?

- var utviklingen vedvarende?

- Beskriv hvilke forbedringer/forverringar migrasjonen brakte med seg.

23. Hva har tilknytningen til MSC og MWA betydd for ditt vedkommende?

24. Hvordan kom du i kontakt med MSC?

25. Hvor aktivt har du benyttet deg av MSCs tilbud?

26. Hvilke syn/holdninger har du til migrasjon? Har denne forandret seg underveis i prosessen?

- Ville du ha ønsket din datter et liv som hushjelp i Midtøsten?

Informasjonsmøte i regi av SLBFE. Ingen av migrantene på bildet hadde tilknytning til mine informanter. Bildet er publisert med godkjenning.

Intervjuspørsmål til SLBFE og MSC

1. Fortell meg om SLBFE/MS?

- Historie?
- Formålet med organisasjonen?
- (MS fortell om MWAs)
- Hvordan arbeider dere/hvordan fungerer dere i praksis?
- Hvilken rolle, mål og ansvar har dere?
- Hvilke utfordringer støter dere på i deres migrasjonsarbeid?

2. Fortell meg om selve migrasjonsprosessen i Sri Lanka, og regjeringens migrasjonspolitikk?

3. Hvem migrerer? [beskriv den typiske migrant]

- Hvilke erfaringer har dere?
- Hvorfor migrerer de/hva ønsker de å oppnå?
- Bidrar migrasjon til utvikling?
- Hva bruker de pengene på?/Hva oppnår de?

4. Positive og/eller negative konsekvenser?

- For den enkelte migrant?
- For familien?
- I samfunnet?

5. Hva gjør dere for å sikre migrantenes rettigheter, og forberede dem til migrasjonen?

6. Hva skiller en "god" migrasjon fra en "dårlig" migrasjon?

- Hvordan vil du definere en suksessfull migrasjon?
- I hvilken grad vil du definere denne type migrasjon som suksessfull?

7. Hva mener dere må forbedres?